

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İŞSİZLİK VE SUÇ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA (1991-2018)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan KOÇ

HAZİRAN-2020

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İŞSİZLİK VE SUÇ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA (1991-2018)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan KOÇ

ORCID : 0000-0003-0223-2430

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Lütfü ÖZTÜRK

HAZİRAN-2020

TRABZON

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Furkan KOÇ

24.06.2020

ÖNSÖZ

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olan bu çalışmada, suç ile suç olgusunun önemli belirleyicilerinden olduğu düşünülen işsizlik arasındaki ilişki Türkiye örneğinde analiz edilmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, araştırmaların çoğunun işsizlik oranlarındaki değişmelerin suç rakamlarına nasıl etki ettiğine odaklandığı dikkat çekmektedir. Çalışma amacına yönelik olarak, değişkenler arasındaki ilişki, 1991-2018 dönemi itibariyle zaman serisi analizi ile test edilmiştir.

Bu çalışma sürecinde, başta zaman ayırarak değerli bilgi ve görüşlerini esirgemeyen, hoşgörüsü ve desteği ile bana yol gösteren hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Lütfü ÖZTÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Haziran, 2020

Furkan KOÇ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR İSTESİ.....	XIII
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İŞSİZLİK VE SUÇ.....	3-33
1.1. İşsizlik	3
1.1.1. İşsizliğin Tanımı.	3
1.1.2. İstihdam Kavramı	4
1.1.2.1. İstihdam Türleri	5
1.1.3. İşsizlik Türleri.....	6
1.1.3.1. Açık İşsizlik	6
1.1.3.1.1. Friksiyonel İşsizlik	6
1.1.3.1.2. Yapısal İşsizlik.....	7
1.1.3.1.3. Konjonktürel İşsizlik	7
1.1.3.1.4. Teknolojik İşsizlik.....	8
1.1.3.1.5. Mevsimsel İşsizlik.....	8
1.1.3.2. Gizli İşsizlik.....	9
1.1.3.3. İradi ve Gayri İradi İşsizlik.....	10
1.1.3.4. Doğal İşsizlik.....	11
1.1.4. İktisat Ekollerine Göre İşsizlik	11
1.1.4.1. Klasik Ekole Göre İşsizlik.....	11
1.1.4.2. Keynesyen Ekole Göre İşsizlik.....	12
1.1.4.3. Monetarist Ekole Göre İşsizlik	12
1.1.4.4. Neo-Klasik Ekole Göre İşsizlik	13
1.1.4.5. Yeni Keynesyen Ekole Göre İşsizlik	14

1.1.5. İşsizliğin Ölçülmesi	15
1.1.5.1. Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus.....	16
1.1.5.2. İşgücüne Katılım Oranı.....	16
1.1.5.3. İstihdam Oranı.	17
1.1.5.4. İşsizlik Oranı.....	18
1.1.6. İşsizliğin Maliyeti	19
1.2. Suç.....	20
1.2.1. Suçun Tanımı	20
1.2.2. Suç Türleri	22
1.2.2.1. Şahsa Karşı Suçlar	22
1.2.2.2. Mala Karşı Suçlar.	23
1.2.2.3. Uyuşturucu Suçları	24
1.2.2.4. Namus ve Ahlaka Karşı Suçlar (Cinsel Suçlar)	25
1.2.3. Türk Ceza Kanunu'na Göre Suç Türleri.....	25
1.2.4. Suça Neden Olan Faktörler.....	26
1.2.4.1. Kişiye Bağlı Faktörler.....	26
1.2.4.2. Çevreye Bağlı Faktörler.....	27
1.2.4.3. Ekonomik Duruma Bağlı Faktörler	27
1.3. Suçun Ekonomik Analizi	29
1.3.1. Geleneksel Ekonomik Model.....	29
1.3.2. Zaman Ayırma Modelleri.	30
1.3.2.1. Becker'in Modeli.....	30
1.3.2.2. Erhlich'in Modeli.....	31
1.3.2.3. Heineke'nin Modeli.	32
1.3.3. Beklenti Modeli	33

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE SUÇ İSTATİSTİKLERİ	34-44
2.1. Türkiye'de İşsizlik.	34
2.1.1. İşsizlik Oranlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi	35
2.1.2. İşsizlik Oranlarının Yaş Grubuna Göre İncelenmesi.	35
2.1.2.1. Genç İşsizlik Oranları.	36
2.1.3. İşsizlik Oranlarının Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	37
2.2. Türkiye'de Suç.....	38
2.2.1. Suçun Yaş Grubuna Göre İncelenmesi	40
2.2.2. Suçun Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi.	41
2.2.3. Suçun Medeni Duruma Göre İncelenmesi.....	42
2.2.4. Suçun İş Durumuna Göre İncelenmesi	43

2.2.5. Suçun Türlerine Göre İncelenmesi	43
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İŞSİZLİK VE SUÇ İLİŞKİSİ: LİTERATÜR ÖZETİ.....	45-52
3.1. Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	45
3.2. Diğer Ülkeler Üzerine Yapılan Çalışmalar	47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE SUÇ İLİŞKİSİ: BİR ZAMAN SERİSİ ANALİZİ53-66
4.1. Çalışmanın Amacı, Veri Seti ve Ekonometrik Yöntem	53
4.1.1. Zaman Serilerinde Durağanlık Analizi.	54
4.1.1.1. Augmented Dickey-Fuller (ADF) Testi.....	55
4.1.1.2. Philips-Perron (PP) Testi.	56
4.1.2. Eş-Bütünleşme Analizi	56
4.1.2.1. Johansen Eş-Bütünleşme Analizi	57
4.1.3. Granger Nedensellik Analizi.....	58
4.2. Bulgular ve Değerlendirme	59
4.2.1. Durağanlık Analizi Bulguları.....	59
4.2.2. Eş-Bütünleşme Analizi Bulguları.	62
4.2.3. Granger Nedensellik Analizi Bulguları.....	65
SONUÇ	67
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	71
EKLER.....	80
ÖZGEÇMİŞ.....	85

ÖZET

Son yıllarda giderek artan suç vakaları karşısında işsizlik oranlarının da yüksek seyretmesi, değişkenler arasında bir bağı olabileceğini fikrini güçlendirmiştir. Bu doğrultuda, suç olgusuna neden olan faktörlerin neler olduğu tartışmaları sıklaşmış; işsizliğin varlığının, suç oranları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu fikri ön plana çıkmıştır. Bu noktada, işsizlik ve suçun birlikte incelenmesi büyük önem arz etmektedir. Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde, çalışmaların büyük çoğunluğunda işsizlikten suça doğru anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Bu çalışmada, işsizlik ile suç olgusu arasında var olduğu düşünülen ilişkinin Türkiye örneğinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, çalışmanın ampirik bölümünde, yıllık işsizlik oranları ile yıllık her 100 000 nüfusa düşen ceza infaz kurumu nüfusu verileri, 1991-2018 dönemi itibarıyla analize tabi tutulmuştur. İlgili suç verileri Türkiye İstatistik Kurumu'nun hazırlamış olduğu adalet istatistikleri dokümanından elde edilirken, işsizlik oranları için ise IMF veri tabanından yararlanılmıştır.

İlk aşamada, analize konu olan değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi incelemeye önce, serilerin durağanlıkları sınanmıştır. Öncelikle, grafik ve korelogram yöntemleriyle ön bilgi edinilmiş, ardından istatistiksel sonuç içeren Augmented Dickey-Fuller ve Philips-Perron Birim Kök Testleri yardımıyla, değişkenlerin birinci dereceden durağan olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İkinci aşamada, bahse konu olan uzun dönemli ilişki Johansen Eş-bütünleşme Testi ile araştırılırken, kısa dönem nedensellik ilişkisi de Granger Nedensellik Testi ile incelenmiştir. Analizden elde edilen bulgular, işsizlik ile suç değişkenleri arasında, söz konusu dönemde, herhangi bir eş-bütünleşik vektör olmadığını göstermektedir. Bu sonuç gerek iz testi gerekse maksimum özdeğer testi için geçerlidir. Ayrıca, bu iki değişken arasında nedensellik ilişkisi olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Granger Nedensellik Testi sonucunda ne işsizlikten suça ne de suçtan işsizliğe doğru bir nedenselliğin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Sonuçlar, genel kanının aksine, incelenen dönemde, değişkenler arasında bir ilişkinin olduğu görüşünü desteklememektedir.

Anahtar Sözcükler: İşsizlik Oranı, Suç, Ekonomik Modeller, Fayda, Zaman Serisi Analizi

ABSTRACT

The high unemployment rates in the face of increasing crime cases in recent years has strengthened the idea that there may be a link between variables. Accordingly, the debate what are the factors that cause the phenomenon of crime has become frequent; the idea that the existence of unemployment has a significant impact on crime rates has come to the fore. At this point, it is very important to examine unemployment and crime together. When the national and international literature is examined, it has been investigated whether there is a meaningful relationship from unemployment to crime in the vast majority of studies. In this study, it was aimed to examine the relationship thought to exist between unemployment and the phenomenon of crime in Turkey sample. For this purpose, in the empirical part of the study, the annual unemployment rates and annual prison population per 100 000 of general population were analyzed as of the period of 1991-2018. The related crime data was obtained from the justice statistics document prepared by the Turkish Statistical Institute, while the IMF database was used for unemployment rates.

In the first stage, the stationarity of the series were tested before examining the long-term relationship between the variables subject to the analysis. First, preliminary information was obtained with graphical and correlogram methods, then it was found that the variables were first-order stationary with the help of Augmented Dickey-Fuller and Philips-Perron Unit Root Tests containing statistical results. In the second stage, the long-term relationship mentioned was investigated with the Johansen Co-integration Test, while the short-term causality relationship was examined with the Granger Causality Test. The findings from the analysis show that there is no co-integrated vector between unemployment and crime variables in the period in question. This result is valid for both the trace test and the maximum eigenvalue test. In addition, as a result of the Granger Causality Test conducted to determine whether there is a causality relationship between these two variables, it was found that there was no causality from unemployment to crime or from crime to unemployment. The results, contrary to popular belief, do not support the view that there is a relationship between variables in the period under study.

Keywords: Unemployment Rate, Crime, Economic Models, Benefit, Time Series Analysis

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Türkiye İşgücü Piyasası Verileri (2005-2018).....	15
2	Suç Olgusunun Tarihsel Gelişimi.....	21
3	İşsizlik Oranları (2000-2018).....	34
4	Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Kişi Sayısı.....	39
5	Yaş Grubuna Göre Cefa İnfaz Kurumundaki Hükümlüler.....	40
6	Medeni Duruma Göre Cefa İnfaz Kurumundaki Hükümlüler.....	42
7	İş Durumuna Göre Ceza İnfaz Kurumundaki Hükümlüler.....	43
8	Suç Türlerine Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler, 2018.....	44
9	Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	45
10	Diğer Ülkeler Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	49
11	Model Verileri ve İstatistiki Göstergeler.....	52
12	Düzy Değerleri İçin ADF Birim Kök Testi Sonuçları.....	60
13	Birinci Farkları İçin ADF Birim Kök Testi Sonuçları.....	61
14	PP Birim Kök Testi Sonuçları.....	62
15	Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi.....	63
16	LM Otokorelasyon Testi.....	63
17	Değişen Varyans Testi.....	64
18	Johansen Eş-Bütünleşme Testi Sonuçları.....	64
19	Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testleri.....	65
20	Granger Nedensellik Analizi Sonuçları.....	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Değişkenlerin Zaman Yolu Grafikleri	59

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	İşgücüne Katılım Oranları, Türkiye (% , 2005-2018).....	17
2	İstihdam Oranları, Türkiye (% , 2005-2018)	18
3	İşsizlik Oranları, Türkiye (% , 2005-2018).....	19
4	Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (%)	35
5	Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları (%)	36
6	Genç İşsizlik Oranları (%)	37
7	Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları (%).....	38
8	Her Yüz Bin Nüfusa Düşen Ceza İnfaz Kurumundaki Kişi Sayısı.....	40
9	Eğitim Durumuna Göre Ceza İnfaz Kurumundaki Hükümlüler	41

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ADF	: Augmented Dickey-Fuller
Ed.	: Editör
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HİA	: Hanehalkı İşgücü Anketi
ICLS	: International Conference of Labour Statisticians
ILO	: International Labour Organization
IMF	: International Monetary Fund
İşKUR	: Türkiye İş Kurumu
KBG	: Kişi Başına Gelir
KOSN	: Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PP	: Philips-Perron
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VAR	: Vector Auto Regression
yy	: yüzyıl

GİRİŞ

Suç olgusu, insanlığın var olduğu ve topluluk içerisinde diğer insanlarla beraber hayat sürmeye başladığı ilk andan itibaren şimdiye dek etkisini hep göstermiş, bundan sonra da gösterecek olan, dinamik bir yapı olarak kabul edilmektedir. Suç olgusu, asırlar boyunca her toplulukta az veya çok kendisini hissettiren, önemli gelişmelerle birlikte boyut değiştiren ve günümüzde adeta sayılamayacak kadar çok çeşit içeren bir hal almıştır. Çeşitli disiplinlerin ilgi alanında bulunması ya da başka bir tabirle, farklı alanlarda farklı yaklaşımlara konu olması bu kavramın toplumsal bir problem olarak çokça karşımıza çıkmasında önemli rol oynamaktadır. İlaveten gerek dönemsel gerekse bölgesel açıdan farklı anlamlar ifade eden bir kavram olan suç, çağlar boyunca tek bir tanımlamayla ortaya konulması zor bir yapıyı ifade etmektedir.

İktisat bilimi açısından suç olgusu, insanların üzerinde fayda / maliyet analizi yaptığı sıradan bir davranıştan farklı olmayan akılcı bir tercihtir. İktisat bilimi bu bağlamda, bireylerin suçlu davranışta bulunurken, söz konusu faaliyetten elde etmeyi planladığı faydayı, zamanını meşru yollardan harcayarak elde edeceği faydayla kıyasladığını belirtmektedir. İlegal faaliyetler sonucu alacağı getirinin daha yüksek olması kişiyi suça sürükleyecektir. Elbette ki iktisat bilimine göre suça konu faaliyetler, ekonomik amaçlı olarak işlenen, yani iktisadi getirisi olan suç türleridir.

Anlam itibarıyla, üretim faktörlerinden biri olan emeğin istihdama katılamaması olarak tanımlanabilen işsizlik olgusu, beraberinde getirdiği ekonomik sonuçların yanı sıra, neden olduğu sosyal maliyetler ile de günümüzün en önemli toplumsal sorunlarının başında gelir. İşsizlik durumu neticesinde çalışma ortamının kaybolması, başta şüphesiz ki gelir kaybı ile kendini gösterse de bireylerin aktif olarak sosyal yaşama katılım gösterememesine yani sosyal dışlanmaya sebebiyet vermektedir. Bu nedenle başlangıçta kişinin öz saygısını yitirmesine ve psikolojik olarak yıpranmasına neden olan bu olay zinciri, zamanla fertleri bu olumsuz ortamın üstesinden suç eylemine yönelerek çıkılabileceği fikrine yöneltmektedir. Başka bir deyişle, işsizliğin var oluşu, bireylerin sapkın tutum ve davranışlar sergilemesini daha da kolaylaştırmaktadır.

Bu açıdan işsizlik ve suç değişkenleri arasında bir bağın olduğu fikri bahse konu ilişki üzerine iktisadi çalışmaları sıklaştırmıştır. Bu durumun nedenlerinden en önemlisi, kuşkusuz ki işsizliğin suç oranları üzerindeki var olduğu düşünülen etkisidir. İşsizlik oranlarında yaşanan artışlar ve azalışların, suç rakamlarında da artışlara ve azalışlara sebep olduğu düşünülmektedir.

Mevcut çalışmada söz konusu ilişkinin Türkiye örneğinde test edilmesi amaçlanmış olup, bu bağlamda da analizde, zaman serisi yönteminden faydalanılmıştır. İşsizlik göstergesi olarak işsizlik oranları, suç göstergesi olarak da her 100 bin nüfusa düşen suçlu sayısı değişkenleri kullanılmıştır. Bu amaçla çalışmada, 1991-2018 yıllık verileri üzerinden analiz yapılmıştır.

Çalışma amaç ve kapsam itibarıyla dört bölüme ayrılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde, öncelikli olarak işsizlik ve suç tanımlamalarına yer verilecek olup; ilgili kavramların ne ifade ettiği açıklanmaya çalışılacaktır. İlk aşamada işsizlik kavramı ele alınacak; işsizlik türlerinin neler olduğu, iktisat ekollerinin işsizliğe bakış açıları ve işsizliğin ölçümü noktasında kullanılan kavramlarla birlikte, işsizliğin sosyal ve ekonomik maliyeti konu edilecektir. İkinci aşamada ise suç kavramından bahsedilecek; çeşitli suç türleri, suça neden olan bireysel, çevresel ve ekonomik faktörler ile suçun ekonomik analizi üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye’de kaydedilen işsizlik oranları ve suç rakamları detaylı bir şekilde incelenecek olup, ilgili verilere yer verilecektir. Bu bölümde öncelikli olarak cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenlerine göre işsizlik oranları üzerinde durulacak; söz konusu bilgiler ayrıntılı tablo ve grafiklerle desteklenecektir. Daha sonra ise suç rakamları yaş grubu, eğitim düzeyi, medeni durum ve suç türlerine göre ayrıntılı bir şekilde ele alınarak, Türkiye’deki son durum, mevcut bilgilerle birlikte sunulacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise işsizlik ve suç ilişkisi üzerine yapılan araştırmalardan elde edilen bilgiler kısaca özetlenmiştir.

Son olarak çalışmanın dördüncü bölümünde, öncelikle çalışmanın amacına, kullanılan veri setine ve uygulanan ekonometrik yönteme değinilecek; ardından işsizlik ve suç ilişkisi analizinde kullanılan durağanlık analizi, Johansen Eş-Bütünleşme Analizi ve Granger Nedensellik Testi’nin tanımı yapılacaktır. Daha sonra ise, analize konu olan değişkenler arasındaki ilişki belirtilen yöntemler ile araştırılacak; ilgili test sonuçlarına yer verilip, bulgular değerlendirilecektir.

Sonuç kısmında ise çalışma kapsamındaki bulgular özetlenerek, elde edilen sonuçlar yorumlanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İŞSİZLİK VE SUÇ

1.1. İşsizlik

1.1.1. İşsizliğin Tanımı

İşsizlik olgusu, en iyi bilinen işgücü piyasası ölçütlerinden biridir. İşsizlik olgusu ve işsizlik göstergeleri bu bağlamda birçok ülkede medya tarafından en yaygın olarak kullanılan verilerin başında gelmektedir. İşsizlik anlam bakımından, işgücü arzının yetersiz kullanılıp kullanılmadığının bir kıstasıdır. Bir ekonomide çalışmak isteyenler ve etkin olarak iş arayanlar olmasına karşın, bunu yapamayanlar için istihdam yaratma konusundaki yetersizliği göstermektedir (International Labour Organization [ILO], 2019: 1).

İşsizlik kavram olarak, bir ülkede çalışabilecek hâlde olan ve piyasada o anda var olan ücret seviyesinden çalışmak isteyen kişilerin bir kısmının işinin olmaması manasını taşımaktadır. Dolayısıyla, çalışabilecek durumda olan kişilerden bir bölümünün çalışmamayı seçmiş olmalarından ileri gelen bir durum değildir. Bunun aksine işsizlik, bu kişilerin çalışmak istedikleri halde iş bulamaması hususudur (Ünsal, 2003: 12; Karabulut, 2007: 3).

TÜİK'e göre işsizlik, "referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan kişilerden, iş aramak için son dört hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve iki hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan on beş yaş ve üzeri tüm kişiler işsiz nüfus kapsamındadır" ifadesi ile tanımlanmaktadır. Tanımlama da belirtilen iş arama kanalları ile, iş bulmak için müracaat edilen bütün merciler kastedilmektedir. Bu doğrultuda başlıca iş arama kanallarını aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2015: 4-5);

- Direkt olarak bir işverene müracaat etmek
- İŞKUR'a müracaat etmek
- İş bulmak gayesiyle arkadaşlara / tanıdıklara ricada bulunmak
- Özel istihdam ofislerine müracaat etmek
- Gazete, dergi ve internetteki iş duyurularını takip etmek
- İş için sözlü veya yazılı imtihana girmek
- İş müracaatının sonucunu beklemek

Söz konusu iş arama kanallarının yanı sıra, muhtemel iş arama kanallarının tümü TÜİK tarafından işsizliğin ölçümü noktasında uygulanmakta olan Hanehalkı İşgücü Anketlerinde (HİA) yer almaktadır. Ayrıca, 2014 şubat döneminden itibaren “yılın tüm haftalarının (52 hafta) referans dönemi olduğu sürekli anket uygulamasına geçilmiş” ve iş arama süresi “son 3 ay” yerine “son 4 hafta” olarak değiştirilmiştir (TÜİK, 2015: 3-4).

ILO tarafından kullanılan standart işsizlik tanımı, 13. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı’nda (ICLS) kararlaştırılmıştır. 13. ICLS raporu, kişilerin işsiz olarak addedilebilmesi için aynı anda karşılanması gereken üç temel kriterin olduğunu belirtmektedir. Yapılan bu tanımlamaya göre (ILO, 1982: 10);

- Belirli bir periyot süresince işi olmayan,
- O anda istihdam için elverişli olan,
- Ücretli istihdam için son dönemde belirli adımlar atarak iş arayan kişiler, işsiz nüfus kapsamındadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün iş arama kriterlerinden ilki, kişilerin işsiz sayılabilmesi için referans haftasında bir saat bile çalışmamış olması gerekliliğini vurgulamaktadır (Husmanns, 2007: 14).

İkinci kriterde belirtilen uygunluk durumunun amacı, daha sonraki bir tarihte işe başlama hedefinde olan kişileri dışlamaktır. Bu kriter ayrıca; aile sorumlulukları, hastalıklar veya toplum hizmetlerine bağlılıklar gibi belirli engeller nedeniyle işe alınamayan diğer kişileri de hariç tutmaktadır. İşsiz statüsünde sayılabilmek için kişi eğer bir iş bulursa ertesi hafta çalışmaya hazır durumda olması gerekmektedir (Husmanns, 2007: 14; M. Mitrakos vd., 2010: 26).

Tanımlamada üçüncü ve son durum olarak, kişinin iş bulmak için son dönemde girişimde bulunması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu noktada, iş aramak için genel bir beyanda bulunmak yeterli değildir. Bu kriterdeki amaç, ölçüm noktasında nesnellik unsurunu temin etmektir. 13. ICLS raporunda son dönem ifadesiyle ne kadarlık bir zamanın kapsandığı belirtilmemekle birlikte, bu sürenin ne kadar olacağı kararı ülkelere açık bırakılmıştır. Ancak uygulamada çoğu ülke iş arama süresini son dört hafta olarak tanımlamaktadır (Husmanns, 2007: 14).

1.1.2. İstihdam Kavramı

İstihdam kavramı kelime anlamı itibariyle “bir görevde, bir işte kullanma durumu” olarak ifade edilmektedir.

İktisat literatüründe ise istihdam kavramı dar ve geniş anlamli olarak tanımlanabilmektedir. Geniş anlam itibariyle istihdam bir ekonomideki bütün üretim faktörlerinin üretimde kullanılmasını ifade ederken, dar anlamda istihdam ise üretim faktörlerinden sadece emeğin üretime katılmasını ifade etmektedir (Şit, 2016: 103).

1.1.2.1. İstihdam Türleri

İstihdamı, eksik istihdam, tam istihdam ve aşırı istihdam olarak sınıflandırmak mümkündür. İstihdam durumundaki bir birey, daha uzun süre çalışmak için gönüllü olduğu halde çalıştığı süreden daha uzun süre çalışmıyorsa ya da farklı bir meslekte çalıştığı vakit kazancı ve verimliliği artıyorsa bu kişi eksik istihdamdadır. Ayrıca, kişinin çalıştığı iş kişinin becerilerini göstermesine olanak tanımıyorsa, yani kişi düşük vasıf gerektiren bir işte çalışıyor ise bu kişi eksik istihdamdadır (Kutal, 2015: 276).

Eksik istihdam bilhassa gelişmiş ülkelerde, işgücü talebinin azalması ve yeniden yapılanması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eksik istihdam, çalışan kişilerin yeteneklerinin sadece belirli bir kısmını kullanmalarına ve arzu ettiklerinden daha az süreli çalışarak daha düşük gelir elde etmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır (Greenwood, 1999: 1). Bu nedenle hem mikro hem de makroekonomik düzeyde verimlilik ve kârlılık kayıplarına neden olan eksik istihdam, emeğin kullanılmayan potansiyelinin bir göstergesidir (Lacmanović vd., 2016: 332).

Tam istihdam durumu ise ILO tarafından yapılan tanımlamada (Taşçı ve Darıcı, 2010: 279);

- Çalışmak arzusunda olan ve iş arayan herkesin iş fırsatları elde edebildiği,
- İş verimliliğinin maksimum düzeyde olduğu,
- İstihdam edilen kişilerin iş seçme serbestisine sahip olduğu,
- İşin gerektirdiği donanımı elde etmek için mümkün olan tüm seçeneklerin denenebildiği bir yapıyı ifade etmektedir.

Özetle tam istihdam durumunda, halihazırdaki üretim potansiyelinden hepten faydalanılmakta ve atıl kapasite oluşturulmamaktadır. Ancak tam istihdam durumuna erişmiş bir ekonomide dahi %2-3 gibi düşük oranlarda işsizlik görülmesi olasıdır (Özsabuncuoğlu ve Direkçi, 2012: 3-4).

Eksik istihdamın tam karşıtı bir hususu ifade eden aşırı istihdam, dar anlamda iş gücünün tam kapasite faaliyette bulunmasına karşın, miktar itibariyle daha fazla iş gücüne talep oluşması durumudur. Geniş anlamda aşırı istihdam ise, halihazırdaki tüm üretim faktörleri tam istihdam durumunda bulunuyor olduğu halde, toplam talebin karşılanamaması nedeniyle daha fazla üretim faktörüne ihtiyaç duyulduğu bir durumdur (Kaya, 2015: 84; Bekiroğlu, 2010: 12-13). Aşırı

istihdam, işsizliğin bulunmadığı özellikle istihdamın ekstrem boyutta olduğu gelişmiş ülkeler için geçerli bir olgudur (Yüksel, 2014: 103).

1.1.3. İşsizlik Türleri

İşsizlik olgusu, farklı nedenlerden dolayı gerçekleştiğinden her bir biçimi de bir işsizlik çeşidi olarak adlandırılmaktadır (Yıldız, 2014: 2). Çalışmanın bu bölümünde, işsizlik olgusunu daha iyi kavrayabilmek ve nedenlerine yönelik daha açıklayıcı tespitler ortaya koyabilmek adına çeşitli işsizlik türlerine değinilmiştir.

1.1.3.1. Açık İşsizlik

Kavram itibarıyla açık işsizlik, çalışma gücü ve isteğinde olup cari ücret düzeyinde iş aradığı halde bulamayanları kapsayan işsizlik türüdür. Ya da en basit tanımıyla, bir kişinin hayatını idame ettirecek şekilde bir işinin olmaması durumunu belirtmektedir (Bozdağlıoğlu, 2008: 47).

Açık işsizlik durumu, iş gücünün istihdam alanı dışında olduğu, bir işle meşgul olmadığı, çalışma potansiyeli olup iş elde edemediği işsizlik çeşididir. Açık işsizlik: friksiyonel işsizlik, yapısal işsizlik, konjonktürel işsizlik, teknolojik işsizlik ve mevsimsel işsizlik olarak ortaya çıkabilmektedir (Akyıldız, 2019: 97).

1.1.3.1.1. Friksiyonel İşsizlik

Geçici veya arazi işsizlik olarak da isimlendirilebilen friksiyonel işsizlik kavramı, işgücüne yeni katılanlar ile şahsi arzusuyla işlerinden çıkan çalışanların, yeni bir işe girinceye dek geçen zamanda işsiz kalmaları olarak ifade edilmektedir. Friksiyonel işsizlikte çalışanlar genel olarak daha üstün çalışma imkânlarına ulaşmak adına işlerini bırakıp geçici olarak işsiz kalmaktadır. Bu işsizlik türünün az ya da çok hep var olacağından dolayı ekonomi tam istihdam durumunda olsa dahi % 1-2 seviyesinde geçici süreyle işsizlik yaşanabilmektedir (Bozdağlıoğlu, 2008: 47-48).

Arazi işsizlik türünü ortaya çıkaran başlıca nedenler olarak (Aydın, 2012: 123);

- İstihdam edilebilir nüfusa yeni katılımların olması,
- İşgücünün, becerileri oranında, daha üstün şartlar ile iş fırsatı aramaları,
- Çalışma ili veya kurumu değiştirme faaliyetleri,
- İşsizlik sigortası vb. ödeneklerin değer ve süresindeki çokluklar sayılabilmektedir.

Friksiyonel işsizlik oranlarının azaltılmasında istihdam alanında çalışma gösteren teşkilatlar aktif rol üstlenmektedir. Bu teşkilatların meydana getirdiği veri tabanları, güncel işgücü açığının

olduğu firmalara ait veriler yayınlayarak etkin bir danışmanlık hizmeti sunmaktadır (Akyıldız, 2019: 97).

1.1.3.1.2. Yapısal İşsizlik

Ekonomik yapıda ortaya çıkan dönüşümler işgücünün vasıflarıyla açık işler arasında bir uyum sorunu oluşturmakta ve bu husus uzun süreli işsizliğe sebebiyet verebilmektedir. Bu durumlarda yaşanan işsizlik türü yapısal işsizlik olarak ifade edilmektedir (Yıldız, 2018: 208). Yapısal işsizliği oluşturan uyumsuzluklar, mevcut işlerle işsiz kişiler arasında özellikle beceri ve iş deneyimi açısından farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Eğitim türü veya eğitim düzeyindeki sorunlardan kaynaklı beceri uyumsuzlukları da işgücü piyasasında işsizlik kaynağı olabilmektedir (Tomić, 2014: 347-348).

Yapısal değişimler bazı endüstrilerde ve iş alanlarında büyümeye yol açarken, bazılarında ise daralmaya yol açmaktadır. Bundan dolayı, kötüleşen endüstrilerde işgücü arzı çokluğu, büyüyen endüstrilerde ise işgücü talebi çokluğu oluşarak bir dengesizlik meydana gelmektedir. Bu dengesizlik işgücünün büyüyen sektöre doğru hareket etmesine sebep olurken, işgücünün bu duruma entegre olması uzun sürebilmektedir. Uyum sorunu gibi işgücünün dolaşımını sınırlayan etmenlerin olması yapısal işsizlik sorununu oluşturmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2008: 49).

Bir ekonomide yapısal işsizliğe neden olan diğer etmenler olarak (Yıldız, 2014: 5-7);

- Ülkelerin tarım ekonomisinden hizmet veya sanayi ekonomisine geçişi gibi endüstriyel yapılarındaki değişme,
- Emegın farklı bölgelerdeki iş fırsatlarını değerlendirmesi önündeki coğrafi engeller,
- Genç işgücünün tecrübe eksikliği,
- İşsizlik sigortası gibi yardımlarından mahrum kalmamak adına işgücünün düşük ücrette çalışmak yerine işsizliği tercih etmesi,
- Vasıfsız işgücünün kendisini işe hazır hale getirebilmek için zaman harcaması gibi faktörler sayılabilmektedir.

1.1.3.1.3. Konjonktürel İşsizlik

Bir ekonomide refah ve durgunluk dönemlerinin birbirini takip ettiği dalgalanmalar konjonktür hareketleri olarak ifade edilmektedir (Kökocak vd., 2008: 830). Konjonktür dalgalanmaları dolayısıyla meydana gelen işsizlik türüne de konjonktürel işsizlik denilmektedir. Konjonktürel işsizlik, konjonktürün yükselme periyotlarında düşmekte, alçalma periyotlarında artmaktadır. Konjonktür hareketleri bir ekonomide bir veya birkaç işkolunda değil ekonominin bütünde ve eşanlı olarak meydana gelen bir husustur (Akın, 2015: 87).

Konjonktürel işsizlik, efektif talep eksikliği sebebiyle reel gayri safi milli hasılanın potansiyel gayri safi milli hasılanın altında kalması neticesinde ileri gelmektedir. Konjonktürün durgunluk zamanlarında meydana gelen toplumsal tüketim eğilimindeki düşüş, önce toplam talebi, daha sonra üretimi ve satışları düşürerek işsizliğe sebebiyet vermektedir. Konjonktürel işsizlik, kişilerin satın alma güçlerinin azalmasıyla da daha etkili bir boyut kazanmaktadır (Aydın, 2012: 122).

Ekseriyetle ekonominin durgunluk döneminde meydana gelen konjonktürel işsizlik, friksiyonel işsizliğe nazaran daha uzun, yapısal işsizliğe nazaran ise daha kısa etki göstermektedir. Ancak ekonominin eski durumuna geri dönemediği durumlarda işsizlik oranları da eski haline dönememektedir (Yıldız, 2014: 12).

1.1.3.1.4. Teknolojik İşsizlik

Teknolojik işsizlik, üretim teknolojilerindeki gelişime bağlı olarak yaşanan işsizlik çeşididir. Teknolojik işsizlik sorununun ortaya çıkmasında, özellikle ileri teknoloji üretimle birlikte binlerce çalışanın yapacağı işi ileri düzey makinaların yapabilmesi önemli rol oynamıştır (Akyıldız, 2019: 98).

Teknolojik işsizlik kavramı, makine çağının ortaya çıkardığı bir durumdur. Bu işsizlik türü emeğin yerine makinanın kullanılmasıyla özellikle tarım sektöründe kendini göstermektedir. Bununla birlikte, teknolojinin işsizliğe sebep olduğu tartışmaları 20. yüzyıl başında önemli yer tutmuştur. Ancak teknolojinin işsizliği önemli miktarda arttıracığına dair görüşler sonraki yıllarda değişiklik göstermiştir. Teknolojinin kısa sürede işsizliği arttırmasına rağmen uzun vadede oluşturacağı yeni iş fırsatları ve istihdam alanları sayesinde işsizliği azaltacağını beyan eden görüşler kabul edilmeye başlanmıştır. Tüm bunlardan hareketle, günümüzde teknolojinin ekonomik ilerleme ve uluslararası rekabet yönünden avantajları tartışılmaz bir gerçektir (Yıldız, 2018: 210-211).

Teknolojik işsizliğin ortaya çıkmasıyla beraber, özellikle niteliksiz işçiler özelinde işsizlik yaygınlaşmaktadır (Yıldız, 2018: 211). Kullanılan yeni üretim teknolojileriyle birlikte, birtakım meslekler ve işkolları azalmakta, kimileri ise tamamen ekonomik faaliyetten çekilmektedir. Önemi kaybeden ve ortadan kaybolan işkolları yerini ileri teknoloji çalışma alanlarına bırakmıştır. Yaşanan tüm bu değişimler işgücünü yeni kazanımlara, yeni nitelik arayışlarına mecbur kılmaktadır (Güney, 2009: 138-139).

1.1.3.1.5. Mevsimsel İşsizlik

Mevsimsel tesirlerle ilişkili olarak, iktisadi faaliyetlerin belirli dönemlerde azalması sebebiyle ortaya çıkan işsizlik türüdür (Kökocak, 2008: 830). Mevsimsel işsizlik, senenin belirli

periyotlarında geçici olarak çalıştırılmak üzere işe alınan bireylerin dönem bittikten sonra işsiz kalmaları şeklinde meydana gelmektedir. Mevsimsel olarak çalışan işçilerin dönem bittikten sonra çalışmayı tercih etmeyip tekrar çalışma mevsimini beklemesi bu işsizlik türünün iradi olanını oluşturmaktadır (Yıldız, 2014: 13).

Mevsimsel işsizlik belirli dönemlerde emeğe olan talebin artmasıyla azalmakta, ancak bu dönemin bitmesiyle birlikte yine yükselmektedir. Bu açıdan bakıldığında, şüphesiz ki belirli bir dönem ihtiyaç duyulan kişiler niteliksiz işçiler olmaktadır. Bu nedenle sadece belirli bir dönem iş gücüne katılan niteliksiz işçilerin mevsimsel işsizlikten en çok etkilenen kesim olduğu söylenebilir (Karabudak, 2015: 21-22).

Mevsimsel işsizliğin, gelişmiş ülkelerde mal talebindeki değişiklikler dolayısıyla, gelişmemiş ülkelerde ise malın arzıyla ilgili mevsimsel değişimlerden kaynaklandığı söylenebilir (Bozdağlıoğlu, 2008: 48).

1.1.3.2. Gizli İşsizlik

Gizli işsizlik, üretim tarzında ve üretim teknolojisinde bir farklılık olmaksızın, bir takım çalışanın işten ayrılması neticesinde toplam çıktıda çok az bir değişimin meydana geldiği veya hiçbir farklılığın oluşmadığı işsizlik çeşididir. Gizli işsiz olarak nitelendirilen grubun veya kişilerin işten çekilmesi sonucu, geriye kalan çalışanların tam kapasiteye ulaşmaları üretimi azaltmayacak, artı olarak da bu kesimin maliyeti ortadan kalkacağı için toplam maliyette azalmaya imkân tanıyacaktır (Aydın, 2012: 124).

Teoride açık işsizlikten kişinin bir işi olmasıyla ayrılan gizli işsizlik, bilhassa etkisini tarım ve kamu sektörlerinde göstermektedir. Gizli işsizlik söz konusu işkollarında, aynı işin daha az çalışanla yapılmasına imkân varken, bu işler için daha fazla kişinin istihdamı sonucu etkisini göstermektedir. Buradan hareketle gizli işsizliğin, işgücü fazlalığından ve verimsizlikten kaynaklandığı söylenebilir (Sürücü, 2014: 27). Bir işkolunda istihdam edilen kişinin ücretinin, kişinin verimliliğinden fazla olması durumunda o endüstride gizli işsizlik sorunu olduğu ifade edilebilir (Bozdağlıoğlu, 2008: 49).

Gizli işsizlik, ölçülmesi ve değerlendirilmesi güç olan bir kavramdır. Gizli işsizliğin, işgücü piyasası iyi planlanmış, emeğin verimliliğinin üst seviyede olduğu ekonomilerde yok denecek kadar az olduğu söylenebilir. Bu noktadan hareketle, gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan işsizlik daha çok açık işsizlik sınıfına dahildir. Açık işsizlik, işsizlik sorununa müdahalede daha somut adımların atılmasına imkân tanımaktadır. Yanı sıra, gelişmiş sanayi ülkelerinde uygulanan işsizlik sigortası gibi yardımlar açık işsizliğin ölçümünde avantaj sağlarken, aynı şey gizli işsizlik için geçerli değildir (Türkiye İş Kurumu [İŞKUR], 2005: 21-22).

1.1.3.3. İradi ve Gayri İradi İşsizlik

İradi işsizlik, genellikle sübjektif unsurların etkisiyle ortaya çıkan işsizlik türüdür. Bu işsizlik türü, bir bireyin piyasadaki mevcut çalışma şartlarını ve cari ücret seviyesini kendi vasıflarına uygun bulmadığı durumlarda meydana gelmektedir (Andaç, 2010: 46). Ayrıca, bireylerin çalışmadığı durumlarda elde ettikleri tatmin düzeyi yüksek yardımların da iradi işsizlik türünü oluşturduğu söylenebilir. Bireylerin bu yardımlardan yoksun kalmamak adına çalışmayı tercih etmeme durumları olabilmektedir (Özdemir, 2018: 116).

Tüm bunlarla birlikte iradi işsizlik kavramının ortaya çıkmasına neden olan diğer faktörlere örnek olarak (Kurt, 2005: 14; Şentürk, 2017: 8);

- Tembellikten dolayı kendisine sunulan işe razı olmamak,
- Aktif bir şekilde iş arama süreci içinde olmamak,
- Kendine uygun bir işin olmadığını ve sonraki süreçte de böyle bir işin olmayacağı düşünmek,
- Boz zamanı, elde edilebilecek gelire tercih etmek,
- Ailede çalışan bir kişinin olması ve ailenin bu gelir düzeyini kabul etmesi, gibi durumlar verilebilir.

Tüm bu etkenlerin yanı sıra, iktisadi krizlerin ve büyümenin de iradi işsizlik üzerinde tesirli olduğu söylenebilir. Örnek vermek gerekirse, kriz dönemlerinde ailenin geçimini temin edecek düzeyde gelirin elde edilememesi nedeniyle, çalışmayı tercih etmeyen ailedeki kişilerin iş arama durumu ortaya çıkabilmektedir. Büyüme dönemlerinde ise tam tersi bir şekilde elde edilen gelirin aile tarafından kabul edilmesi dolayısıyla genellikle iradi bir işsizlik durumu ortaya çıkmaktadır. İradi işsizlik kavramının en büyük örneği günümüzde ev hanımı olarak nitelendirilen kadınlar arasında yaşanmaktadır (Kurt, 2005: 15)

Gayri iradi işsizlik, iradi işsizliğin tersine objektif unsurların etkisiyle ortaya çıkan bir husustur. Gayri iradi işsizlik, çalışma arzusu ve kabiliyeti doğrultusunda o anda piyasadaki ücret ve istihdam koşullarını kabul etmesine karşın, kişinin isteği dışında çalışma imkânı bulamadığı durumu ifade etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere gayri iradi işsizlik, iradi işsizliğin tersine, kişinin kendi isteğiyle oluşan bir durum olmadığından yine kişinin isteği doğrultusunda ortadan kaldırılamayacaktır. Çünkü işsiz kişi piyasadaki çalışma şartlarını ve ücretini kabul etse dahi iş bulamama durumu oluşabilecektir (Sürücü, 2014: 25; Andaç, 2010: 46).

1.1.3.4. Doğal İşsizlik

İktisat politikalarıyla düşürülemeyen, düşürülmeye çalışıldığında enflasyona sebep olan en düşük işsizlik oranı olarak belirtilen doğal işsizlik oranı, ekonomilerin dengede bulunduğu anlarda bile kendini göstermektedir. Doğal işsizlik oranı, işsizlik sigortası / yardımları gibi sosyal güvenlik sistemlerinin gelişimiyle birlikte daha da yükselmektedir. Bu noktada işsiz kalmanın maliyetini azaltan bu yardımların bulunması iş seçimi konusunda daha hassas davranılmasına olanak sağlamaktadır (Aydın, 2012: 122).

Doğal işsizliğin yükselmesini engellemek gayesiyle (Sürücü, 2014: 30-31);

- İşgücü piyasasında bilgi akışını iyi temin etmek,
- Çalışmayı teşvik ederek iş bulma noktasında kolaylıklar sağlamak,
- Geçerli programları iyi belirlemek,
- Nüfus artışına yönelik gerekli tedbirleri almak gibi, çeşitli önlemler alınabilmektedir.

Doğal işsizlik oranının saptanması kolay olmamakla birlikte, bu oranın zaman içerisinde ve farklı ülkeler kapsamında değişiklik gösterdiği söylenebilir. Bu doğrultuda doğal işsizlik oranının özellikle gelişmiş ülkelerde 1960'larda %2,5-3 seviyesinde olduğu görülür iken, 80'lerde ve 90'larda %5-6 seviyelerinde olduğu ifade edilmektedir (Akın, 2015: 89).

1.1.4. İktisat Ekollerine Göre İşsizlik

1.1.4.1. Klasik Ekole Göre İşsizlik

Klasik iktisadi ekol, ekonomik problemlerin ortadan kaldırılmasında piyasa ekonomisinin aktif rol üstlendiğini belirtmektedir (Bekiroğlu, 2010: 14-15). Klasik iktisadi yaklaşımın işsizlik görüşleri de piyasa ekonomisindeki görüşleriyle paralellik göstermektedir. Klasik görüş, denge ve tam istihdam maksadıyla işsizliğe müdahaleye gerek olmadığını belirtmektedir. Bu nedenle işgücü piyasasına yapılan müdahalelerin piyasadaki doğal süreci bozarak işsizliğe sebebiyet verdiğini belirtmektedir. Klasik iktisadi görüş bu müdahalelere örnek olarak, asgari ücret kapsamındaki yasaları ve piyasada oluşan denge üzerinde bir ücret için pazarlık yapan sendikaları örnek göstermektedir (Özdemir, 2018: 120; Karabudak, 2015: 24).

Klasik iktisat ekolü, kişilerin ekonomik bağımsızlığını kazanabilmesi için bireysel üretim potansiyelini değerlendirmesi ve çalışma hayatı içinde bulunması gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda, klasik ekolde çalışma yaşamın sorgulanamaz bir gerçeği iken, çalışmama ise yaşamın bu sorgulanamaz gerçeğini kabul etmeme durumudur. Bu nedenle Klasik iktisadi ekol, işsizliğin her durumda iradi bir seçimin neticesi olduğunu belirtmektedir (Özdemir, 2018: 120).

Klasik ekole göre, çalışma kararı alınırken beklentilerin varlığı işsizliğin iradi bir unsur olarak ortaya çıkmasında etkilidir. Klasik düşünceye göre, işgücü piyasası birincil ve ikincil piyasa olarak ikiye ayrılmakta birlikte, birinci sınıf işlerin ve yüksek ücretlerin yanında ve çeşitli sosyal hakların da bulunduğu piyasalar birincil piyasa, tam tersi şartların olduğu, düşük vasıf gerektiren işlerin bulunduğu piyasalar ise ikincil piyasa olarak isimlendirilmektedir. İnsanların büyük bölümü, daha iyi şartlardan dolayı birincil piyasada çalışma arzuları olsa da düşük nitelik gerektirdiğinden ikincil piyasalarda iş bulma şansı / hızı daha yüksektir. Ancak, yüksek yaşam standartları beklentileri doğrultusunda çalışmama kararı ortaya çıkabilmektedir (Özdemir, 2018: 120-121).

1.1.4.2. Keynesyen Ekole Göre İşsizlik

Büyük Buhran hasebiyle 1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik bunalım, işsizliği artırmış ve klasik düşünceye olan güveni sarsmıştır. Bunun temel sebebi Klasik iktisadi ekolün krizi açıklamada yetersiz kalması ve işsizliğe ait önermelerinin geçerliliğini kaybetmesidir. Bu noktada, John Maynard Keynes tarafından ortaya atılan “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” adlı kitapla başlayan Keynesyen yaklaşım, işsizlik olgusuna ve çözümüne yönelik algıyı başkalaştırmıştır (Akgün, 2019: 6).

1929 Büyük Buhranı yaşanıncaya dek gönüllü bir problem olarak karşılanan işsizlik algısı, Keynes'in analiziyle birlikte tamamen değişmiştir. Bir eksik istihdam analizi olan Keynesyen iktisat ekolü, gönülsüz işsizlik problemine vurgu yapmaktadır. Keynes, Klasik iktisadi ekolün aksine, cari ücret düzeyinde çalışmayı isteseler dahi iş bulamayan kesime yani gönülsüz çalışmama durumuna dikkat çekmiştir. İşsizliğin temel sebebi Keynesyen ekole göre toplam talep yetersizliğidir. Bu nedenle hükümet bu sorunun ortadan kaldırılması noktasında piyasaya müdahalelerde bulunmalıdır (Ataman, 1998: 61).

Keynesyen görüşü Klasik görüşten ayıran ve işsizliğin gayri iradi olarak tanınmasını sağlayan esas faktör, insanların iş arayışında olmasına karşın hem birincil hem de ikincil piyasalarda iş bulamamasıdır. Bu noktada Keynes, Klasik görüşü işsizliğin sınıflandırılması noktasında eksik görmüş ve işsizliğin yalnızca iradi sebeplerle meydana gelmediğine dikkat çekmiştir (Özdemir, 2018: 125).

1.1.4.3. Monetarist Ekole Göre İşsizlik

Keynes'in ekonomik hayata müdahaleyi ve bu yolla işsizliğin azaltılmasını öngören yaklaşımları, 1960'lı yılların sonuna kadar etkinliğini sürdürmüştür. Ancak devlet müdahalesinin devamlı bir hal alması, kamu harcamalarını artırarak bütçede açıklara sebebiyet vermiştir. Enflasyon oranlarının da yükselmesiyle ekonomide sorunlar daha belirgin hale gelmiştir.

Keynesyen yaklaşımın bu problemlere çözüm olamaması üzerine Monetarist İktisat Ekolü ortaya çıkmıştır (Akgün, 2019: 6-7).

1970'li yıllarda enflasyon ve işsizlik olgusunun birlikte yaşanması, halihazırdaki iktisat teorileriyle açıklanamamış, ancak sonraki süreçte bu olgu stagflasyon olarak isimlendirilmiştir. Bu sorunun çözümü noktasında uygulanan talep artırıcı politikalar elverişsiz kalmıştır. Çünkü enflasyonu düşürmek için uygulanan maliye politikaları işsizliğe, işsizliği düşürmek için uygulanan para politikaları enflasyona sebep olmuştur (Maden vd., 2018: 54-55).

Monetarist iktisat ekolü, devlet müdahalesinin olabildiğince sınırlı kalması gerektiğini belirtmiştir. Monetarist görüşe göre, devletin müdahalesinden ziyade piyasa ekonomisinin işleyişini temin eden, kişisel tercihlere güven duyulmaktadır. Ancak Monetarist iktisat ekolü, Keynesyen görüşü eleştirdiği müdahale noktasında, devletin rolünün tamamıyla da yok saymamaktadır. Bu görüş devletin müdahaleci yapıdan çok, sınırları olan bir politika izlemesi gerektiğini belirtmektedir. Monetarist görüşün Keynesyen görüşü tenkit ettiği diğer bir husus ise, politikaların kısa dönemli oluşu üzerinedir. Monetarist anlayışın işsizlik kavramına bakış açısı da bu eleştirileri çerçevesinde, politikaların işsizliği yalnızca kısa vadede etkileyebileceğini belirtmektedir (Karabudak, 2015: 28).

1970'li yıllarda yaşanan gelişmeler Monetarist anlayışın ve doğal işsizlik kavramının kabullenilmesinde etkin rol oynamıştır. Monetarist görüş ve doğal işsizlik oranı, ekonomi teorisinde önemli derecede değişikliklere sebebiyet vermiştir. Bu anlayışla birlikte, ekonomi politikalarının ana hedefi değişiklik göstermiş, tam istihdam amacından enflasyonist olması sebebiyle vazgeçilerek, bunun yerine fiyat istikrarı temel hedef olmuştur. Bu görüşe göre, maliye politikası uygulayarak işsizlik oranını farklılaştırmaya çalışmak, yalnızca fiyatlar genel seviyesinin artmasına neden olmaktadır (Göker ve Dane, 2013: 106-107).

1.1.4.4. Neo-Klasik Ekole Göre İşsizlik

Neo-Klasik iktisat ekolü, mikro temeller bakımından Klasik öğretiyeye bağlı kalmakla birlikte, makro ekonomik analizlerde Keynesyen görüşün belirttiği yeni kavram ve görüşleri kabul etmiştir. Ancak Neo-Klasik görüş, Keynesyen ekolden farklı olarak yine de Klasik otomatik tam istihdam dengesini benimsemiştir (Biol ve Gencer,2014: 269-270).

Neo-Klasik iktisat ekolü, işsizlik olgusunu bir problem olarak görmemektedir. Neo-Klasik anlayışa göre işsizlik, yalnızca iradi bir durum olarak belirtilmektedir. Tam rekabet şartlarının geçerli olduğu işgücü piyasası işsizlik sorunu oluşturmamaktadır. Bu bağlamda, işgücü arz ve talebinin eşitlendiği işgücü piyasasında bir denge ücreti oluşmaktadır. Tam istidam düzeyini

belirten bu denge ücretinden iş arayan herkesin iş bulabilmesi sebebiyle ekonomide işsizlik olgusunun varlığından bahsedilememektedir (Ataman, 1998: 61).

Özetle Neo-Klasik iktisat anlayışı işsizliğin, kişilerin yaşam koşulları ve ihtiyaçları kapsamında arzu ettikleri ücret düzeyinin, işgücü piyasasında oluşan denge ücret düzeyinden daha yüksek olması durumunda meydana geldiğini belirtmektedir (Özdemir, 2018: 121-122).

1.1.4.5. Yeni Keynesyen Ekole Göre İşsizlik

1970’li yıllarda yaşanan ekonomik gelişmelerle birlikte Keynesyen iktisat ekolüne olan bağlılığın azalmasındaki temel sebeplerden biri makro bazlı olup, mikro temelleri analiz dışına iten bir teori olmasaydı. Buradan hareketle Keynesyen görüşe olan bağlılığın azalması iktisatçıları yeni arayışlara yöneltmiştir. Bu noktada G. Mankiw, A. Okun ve J. Stiglitz gibi temsilcileri olan Yeni Keynesyen iktisat ekolünün ana amacı Keynesyen görüşün mikro ekonomik temellerini oluşturmak olmuştur (Fisunoğlu ve Tan, 2009: 51-57; Sarıpek ve Kesici, 2010: 25).

Yeni Keynesyen iktisat ekolü, ekonominin işleyişi noktasında tamamen devlet müdahalesi gerektiği hususunda Keynesyen ekolden ayrılmaktadır. Yeni Keynesyen görüş, devlet müdahalesini tamamen yok saymamakla beraber, sadece gerek duyulduğu anlarda ve ihtiyaç oranında müdahale edilmesi gerektiği görüşünü benimsemektedir (Sarıpek ve Kesici, 2010: 36).

Yeni Keynesyen görüşün işsizlik olgusuna bakışı işgücü piyasası önündeki en büyük engel olan ücret yapışkanlıkları doğrultusundadır. Bu bağlamda Yeni Keynesyen iktisat ekolü, ücret yapışkanlıklarını üç temel teori etrafında açıklayarak bu soruna cevap oluşturmaya çalışmaktadır (Büyükkakın, 2007:28);

- İçerdekiler-Dışardakiler Modeli: Bu modele göre çalışanlar içerdekiler, iş aramakta olanlar ise dışardakiler olarak isimlendirilmektedir. Bu model, içerdeki işçiyi çıkarıp yerine dışardaki işçiyi işe almanın maliyetinin çok yüksek bir durum olduğunu belirtmektedir. Çünkü işten çıkarmanın bir maliyeti olmakla birlikte, eğitilmiş içerdeki işçilerin yerine eğitilmemiş dışardaki işçilerin ikamesi mümkün değildir. Daha düşük ücretle dışardakilerin işe koyulmak istenmesi içerdekiler bakımından verimlilik azalmasına da yol açmaktadır. Söz konusu nedenlerden dolayı, firmalar bu gibi risk faktörleriyle karşılaşmak istemezler. Dolayısıyla da bu durum emek piyasasının temizlenmemesine sebebiyet vermektedir (Ataman, 1998: 69; Büyükkakın, 2007: 30).
- Ücret Etkinliği Modeli: Bu model ücretlerin düşme yönündeki katılığını ortaya koyan en önemli yaklaşımdır. Modele göre sürekli işsizliğin yaşanması durumunda bile, firmalar ücretleri düşürmemektedir. Çünkü ücret ile emeğin verimliliği ve işçilerin işe bağlılığı

noktasında doğru orantılı bir bağ vardır. Yani ücretlerde bir düşme eğilimi olursa emeğin verimliliği de işe bağlılık oranı da azalacaktır (Ataman, 1998: 68; Büyükakın, 2007: 30).

- Zımnî (Örtük) Sözleşmeler Modeli: Bu model, işgücü piyasasında işçi ve işveren açısından asimetrik bilginin olduğu varsayımı üzerinde durmaktadır. Bu modele göre işçiler, işyerinin verimlilik ve karlılık gibi konuları hakkında daha az bilgiye sahipken, işveren grupta işçilerin emek dışı gelirleri hakkında daha az bilgiye sahiptir. Dolayısıyla bu model, risk duyarlılığı farklı olan bu iki grubun varlığının oluşturacağı ücret katılıklarını açıklamaktadır (Büyükakın, 2007: 30; Sarıipek ve Kesici, 2010).

1.1.5. İşsizliğin Ölçülmesi

İşsizlikle mücadelede uygulanacak politikaların belirlenmesi ve sonuçların sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi noktasında, işsizliğin ölçülmesi ve verilerinin oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Bu amaç çerçevesinde, işsizlik olgusuna ait ölçümler yapılırken hangi kavramların üzerinde durulduğu bu bölümün oluşturulmasında temel sebep olmuştur.

Tablo 1: Türkiye İşgücü Piyasası Verileri (2005-2018)

Yıllar	Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus (Bin kişi)	İşgücü (Bin kişi)	Çalışanlar (Bin kişi)	İşsizler (Bin kişi)	İşgücünde Olmayan Nüfus (Bin kişi)	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)
2005	48 356	21 691	19 633	2 058	26 665	44,9	9,5	40,6
2006	49 275	21 913	19 933	1 980	27 362	44,5	9,0	40,5
2007	50 177	22 253	20 209	2 044	27 925	44,3	9,2	40,3
2008	50 982	22 899	20 604	2 295	28 083	44,9	10,0	40,4
2009	51 833	23 710	20 615	3 095	28 124	45,7	13,1	39,8
2010	52 904	24 594	21 858	2 737	28 310	46,5	11,1	41,3
2011	53 985	25 594	23 266	2 328	28 391	47,4	9,1	43,1
2012	54 961	26 141	23 937	2 204	28 820	47,6	8,4	43,6
2013	55 982	27 046	24 601	2 445	28 936	48,3	9,0	43,9
2014	56 986	28 786	25 933	2 853	28 200	50,5	9,9	45,5
2015	57 854	29 678	26 621	3 057	28 176	51,3	10,3	46,0
2016	58 720	30 535	27 205	3 330	28 185	52,0	10,9	46,3
2017	59 894	31 643	28 189	3 454	28 251	52,8	10,9	47,1
2018	60 654	32 274	28 738	3 537	28 380	53,2	11,0	47,4

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2020

Tablo 1’de, 2005-2018 dönemi Türkiye işgücü piyasası verileri gösterilmektedir. Söz konusu veriler, 1988 yılından başlanarak sistemli bir şekilde TÜİK tarafından uygulanmakta olan HİA’lar aracılığıyla elde edilmektedir (TÜİK, 2020).

1.1.5.1. Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus

Kurumsal olmayan sivil nüfus ile anlatılmak istenen, “toplam nüfusun on beş yaş ve üzeri bölümünün yetiştirme yurtları, üniversite yurtları, huzurevi, özel nitelikli hastane, hapishane ve kışla gibi yerlerde ikamet edenler dışında kalan kısmıdır” (Ünsal, 2017: 115). On beş yaş ve üzeri çalışma çağındaki kurumsal olmayan sivil nüfus aynı zamanda nüfusun çalışabilir kısmını ifade ettiği için aktif nüfus olarak da isimlendirilmektedir (Etcı ve Karagöl, 2019: 60).

Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus (KOSN) = Çalışanlar + İşsizler + İşgücü içinde olmayanlar

KOSN içinde, herhangi bir işte çalışanlar ile işsizler toplamı işgücü olarak ifade edilmektedir. İşgücü içinde olmayanlar ise, işsiz olan ve iş aramayan kesimi nitelendirmektedir. Bu kesime emekliler, öğrenciler, ev işleriyle meşgul olanlar, iş bulma ümidi olmayanlar ve çalışamaz halde olanlar örnek verilebilmektedir. KOSN’u oluşturan bu gruplar arasında devamlı bir hareket ve yer değiştirme söz konusudur. Örnek vermek gerekirse, işgücü içerisinde yer almayan öğrenci, asker gibi gruplar işgücüne katılabilmektedir. Bu kesimlerden iş bulanlar çalışanlar grubuna dahil olurken, iş bulamayanlar ise işsiz kesime katılmaktadır. Tam tersi bir şekilde de çalışanlar emekliye ayrılmaları durumunda işgücünde olmayanlar grubuna dahil olmaktadır. Çalışanlar ve işsizler arasında da iş bulma / ayrılma durumları neticesinde sürekli bir değiş tokuş yaşanmaktadır (Ünsal, 2017: 115-116).

Tablo 1’de gösterilen değerler incelendiğinde, kurumsal olmayan sivil nüfusun; çalışanlar, işsizler ve işgücünde olmayanlar toplamından oluştuğu ve yıllar itibariyle sürekli artış gösterdiği gözlenmektedir. 2005 yılında yaklaşık 48 milyon kişi olan kurumsal olmayan sivil nüfusun, 2010 yılında yaklaşık 53 milyona, 2018 yılı itibariyle ise yaklaşık 61 milyon kişiye eriştiği açıkça görülmektedir.

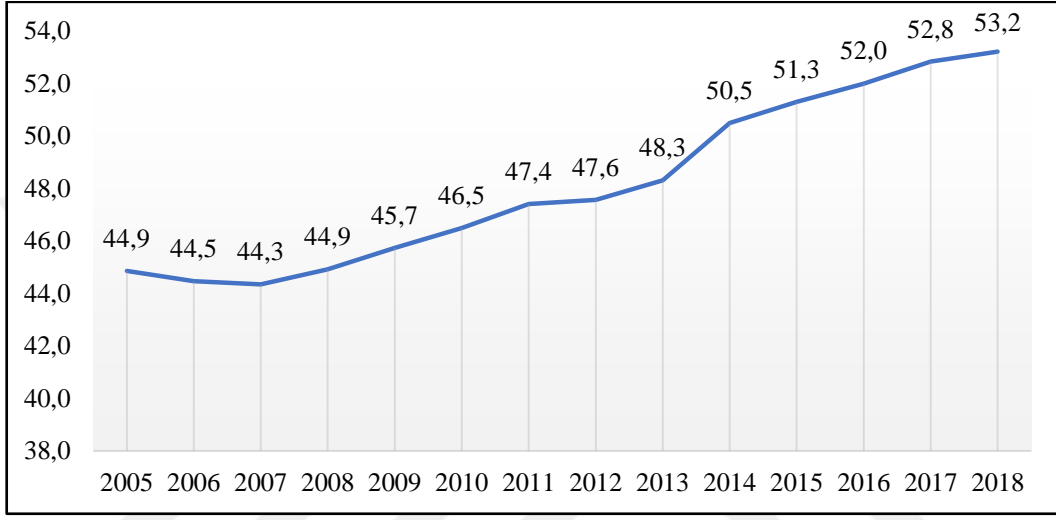
1.1.5.2. İşgücüne Katılım Oranı

Çalışanlar ve işsizlerin toplamının oluşturduğu işgücünün, kurumsal olmayan sivil nüfusa oranı işgücüne katılım oranını vermektedir. Bu oran sivil nüfusun ne kadarlık bölümünün çalışma arzusunda olduğunu ifade etmektedir. İşgücüne katılma oranı, uygulanacak ekonomi politikalarının seçimi noktasında başlıca göstergelerden biridir. Bir ülkede bu oranın yüksek olması, sivil nüfusun çalışma yaşamı içerisinde etkin bir rol oynama konusundaki istekli tavrını göstermektedir (Etcı ve Karagöl, 2019: 61).

İşgücüne Katılma Oranı (%) = (İşgücü / Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus) x 100

İşgücüne katılım oranı üzerinde birçok faktör etkili olsa da bu faktörlerden en büyük önem arz eden eğitim seviyesidir. Eğitim öncelikli olarak beşeri sermaye düzeyini artırarak, ülkelerin ekonomik anlamda büyümesine, sosyal ve kültürel alanlarda kalkınmasına olanak sunmaktadır. Bu sebeple, ülkelerin gerek bu alanlarda gelişebilmek gerek mevcut işgücünden maksimum anlamda verim elde edebilmek adına eğitim ve istihdam politikalarını bu amaç doğrultusunda dizayn etmeleri mühim bir husustur (Yenilmez ve Kılıç, 2018: 57-58).

Grafik 1: İşgücüne Katılım Oranları, Türkiye (% , 2005-2018)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2020

Tablo 1'deki veriler ışığında oluşturulan Grafik 1 izlendiğinde, işgücüne katılım oranlarının son yıllarda artış gösterdiği, bu doğrultuda 2008 yılında %44,9 olan işgücüne katılım oranının, 2018 yılı itibariyle 8,3 puan artış göstererek %53,2 seviyesine ulaştığı söylenebilir.

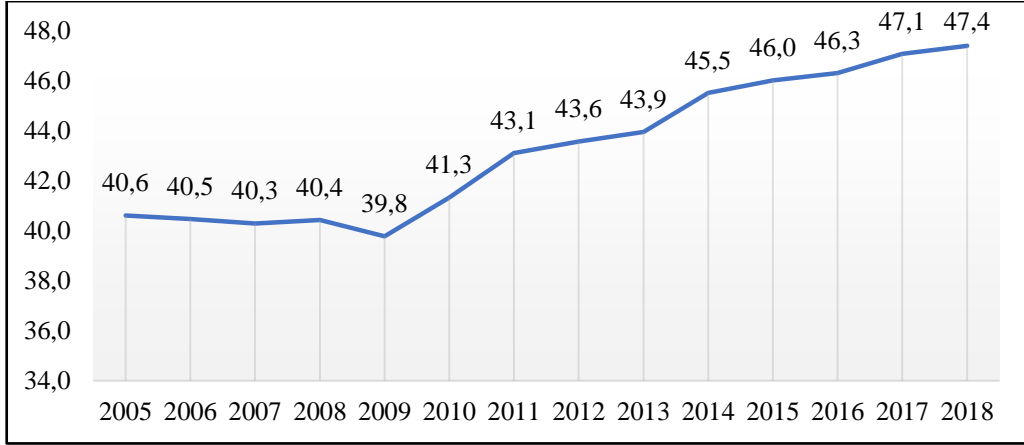
1.1.5.3. İstihdam Oranı

Daha önce de belirtildiği gibi istihdamı, çalışma arzusunda ve iradesinde olan kişilerin mal ve hizmet üretiminde çalıştırılmaları şeklinde ifade etmekte mümkündür. İstihdam, kişiler için hem kendi hem de onlara bağımlı bireylerin gereksinimlerinin karşılanması hususunda çok önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü istihdamla birlikte, bireyler belli bir kazanç elde etme ve hayatlarını idame ettirebilme imkânı yakalamaktadır (Etcı ve Karagöl, 2019: 62).

İstihdam oranı ise, çalışanların kurumsal olmayan sivil nüfus içindeki oranıdır. Bu oran sivil nüfusun ne kadarlık bölümünün çalışmakta olduğunu belirtmektedir (Ünsal, 2017: 117).

$$\text{İstihdam Oranı (\%)} = (\text{Çalışanlar} / \text{Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus}) \times 100$$

Grafik 2: İstihdam Oranları, Türkiye (% , 2005-2018)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2020

Grafik 2’de, 2005-2018 dönemi itibariyle istihdam oranları gösterilmektedir. Grafik incelendiğinde, istihdam oranlarının 2005-2009 yılları arasında azalış gösterdiği, 2009-2018 yılları arasında ise sürekli bir artış içerisinde olduğu izlenmektedir.

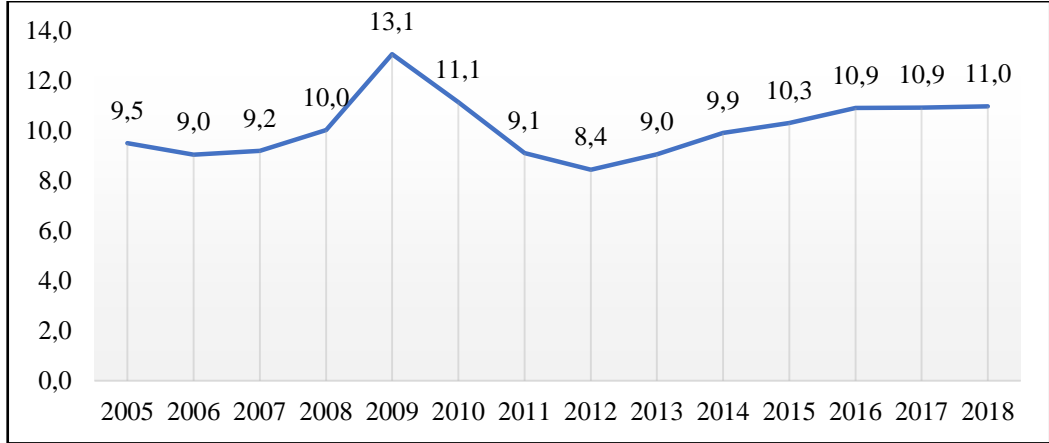
1.1.5.4. İşsizlik Oranı

İşsizlik oranı kavramı, işsizlerin işgücü içindeki oranını yansıtmaktadır.

$$\text{İşsizlik Oranı (\%)} = (\text{İşsizler} / \text{İşgücü}) \times 100$$

Bu oran Uluslararası Çalışma Örgütü’ne göre işgücü arzının yetersiz kullanılıp kullanılmadığı noktasında bilgiler sunar. İşsizlik oranı, ülkelerin iş arayan kişilere istihdam yaratma noktasında etkinliği göstermektedir. Bu noktadan hareketle işsizlik oranları, ülke ekonomilerinin performans kıyaslamalarında en dikkate değer işgücü piyasası ölçütlerinden biridir (Etcı ve Karagöl, 2019: 64)

Grafik 3: İşsizlik Oranları, Türkiye (% , 2005-2018)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2020

Grafik incelendiğinde, 2005-2008 yılları arasında ortalama %9,4 seviyesinde gerçekleşen işsizlik oranının, 2009 yılında büyük bir artış göstererek %13,1 düzeyine ulaştığı gözlenmektedir. Ayrıca en düşük seviyesinin 2012 yılında %8,4 olduğu görülen işsizlik oranının, 2018 yılı itibariyle %11,0 düzeyinde gerçekleştiği izlenmektedir.

1.1.6. İşsizliğin Maliyeti

İşini kaybetmek, insan hayatındaki en üzücü ekonomik hadiselerden biridir. İnsanların birçoğu yaşam standartlarını sürdürebilmek için kazançlarına güvenmektedir. Bununla birlikte birçok insan işinden sadece gelir değil başarı hazzı da almaktadır. Bu nedenle işsizlik günümüzde daha düşük bir yaşam standardı, geleceğe ilişkin endişe ve özgüvenin azalması anlamına gelmektedir (Mankiw ve Taylor: 2014, 497).

İşsizlik olgusu, sosyal ve ekonomik maliyetleri içinde barındıran bir durumdur. Bu noktada, emek faktörünün aktif kullanılmamasının üretim kaybına sebebiyet vermesi işsizliğin doğuracağı ekonomik maliyeti, kişilerin sosyal yaşama katılamaması ve özgürlük kaybı gibi negatif durumlar da işsizliğin sosyal maliyetini ortaya koymaktadır (Etcı ve Karagöl, 2019: 63).

İşsizlik olgusu temel olarak bireyleri ilgilendiren bir sorun olarak görülse de toplum üzerinde etkileri olan sosyal bir sorundur. İşsizlik bireysel bakımdan, yaşamın devamlılığı ve istikrarı için gerekli olan çalışmanın yokluğunu ifade etmektedir. Çalışma durumunun ortadan kalkması, sosyal anlamda pek çok probleme sebebiyet vermektedir. Bilhassa işsizliğin çok ve devamlı olması, toplum ve sisteme karşıt davranışların çoğalmasına neden olmaktadır (Yılmaz vd., 2004: 166).

İşsizlik olgusunun yaşanması sadece gelir kaybına sebebiyet vermemekte aynı zamanda kişinin çalışma ortamını ve arkadaşlarını kaybederek sosyal çevresinin de zayıflamasına da yol açmaktadır. Bu durum bireyler üzerinde psikolojik baskıyı da beraberinde getirmektedir. Psikolojik baskı durumu özellikle kişilerin özsaygısını kaybetmesi, kendilerini çaresiz ve işe yaramaz olarak görmesiyle birlikte sosyal bir sorun haline evrilmektedir (Eteci ve Karagöl, 2019: 63).

İşsizlik, oluşturduğu sonuçlar itibariyle önemli oranda ekonomik maliyet doğuran bir husustur. İşsizlik olgusunun meydana gelmesi, geçim sıkıntısı yaratarak insanların tüketim alışkanlıklarını azaltmasına sebebiyet vermekte, bu durum o ülkede bulunan firmaların üretimleri ve satışlarını azaltıp, firma karlılığını olumsuz anlamda etkilemektedir. Ayrıca işsiz bireylerin özellikle bankalara olan borçlarını ödeyememeleri sonucu, ülke ekonomileri bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Yüksel ve Oktar, 2017: 324). Bununla birlikte, işsizlik sorununun ortadan kaldırılmasına ve etkisinin azaltılmasına yönelik uygulanan işsizlik yardımları ve sosyal yardım harcamaları işsizliğin neden olduğu ekonomik maliyetin önemli unsurlarıdır. Ayrıca vergi gelirlerinin de azalması, işsizliğin yarattığı belli başlı ekonomik sorunlardan bir tanesidir (Kasapoğlu ve Murat, 2018: 263-264).

Gerçek hayatta işsizliğin ekonomik maliyeti, işsizlik haddindeki %1'lik artışın hasılda % kaç azalmaya sebebiyet vereceğine bağlıdır. Bu görüş, Amerikalı iktisatçı Arthur Okun tarafından geliştirilmiş ve literatüre Okun Kuralı olarak geçmiştir. Okun Kuralına göre, doğal işsizliğin üzerindeki her %1'lik işsizlik haddi artışı, reel GSYİH'i %3 oranında azaltmaktadır (Ünsal, 2017: 122-123).

$$\text{Okun kuralı; } (\text{Reel GSYİH} - \text{Potansiyel GSYİH}) / \text{Potansiyel GSYİH} = -3(U - U_N)$$

(U: İşsizlik Haddi, U_N : Doğal İşsizlik Haddi)

1.2. Suç

1.2.1. Suçun Tanımı

Suç olgusu, insanlığın ilk günlerinden bu yana toplumsal düzeni bozan, toplumda önemli oranda zarara yol açan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalar, insanları suça yönelten pek çok faktörün varlığını tespit etmiştir. Bu noktada suç olgusuna neden olan etmenleri saptayarak suçu önleyebilmek, birçok toplumda üzerinde yoğunlaşılacak bir konu olmuştur. Suç olgusunun önlenmesi ilk etapta bu sorunun tanımlanmasıyla mümkün olacaktır (Aslan ve Öcal, 2012: 85).

İnsanların bir arada hayat sürmeye başladığı ve insan hakları şuuruna varıldığını zamandan itibaren suç kavramı tanımlanmaya çalışılmıştır. Ancak insan haklarına zarar vermenin birçok yolu olması nedeniyle bu kavram tek bir tanımlamayla ortaya konulması zor bir yapıdadır. Ayrıca suç kavramının, psikoloji, hukuk, kriminoloji, sosyoloji ve ekonomi gibi çeşitli bilim dallarının kapsamına girmesi ve disiplinler arası bir ortak görüşün olmaması, suç olgusu üzerine tanımlama yapmayı zorlaştırmaktadır. Ancak genel itibariyle bir tanımlama yapmak gerekirse, suç kavramını kişileri veya kurumları maddi / manevi zarara uğratan, sorumlusuna cezai müeyyideler uygulanan, hukuka, toplumsal değerlere ve ahlaka karşıt davranışlar olarak tanımlamak mümkündür (Göver ve Şenol, 2017: 193-194; Öncü, 2017: 48).

Tablo 2: Suç Olgusunun Tarihsel Gelişimi

Toplumsal Değişim	İlk İnsan	Yerleşik Hayat	Yazının İcadı	Sanayi Devrimi	Dijital Teknoloji	Küreselleşme
Suçun Evrimi	Şahsa Karşı Suçlar	Mala Karşı Suçlar	Suç ve Cezaların Yazılı Hale Gelmesi	Finansal Suçlar	Bilişim Suçları	Uluslararası Suçlar

Kaynak: Göver ve Şenol, 2017: 196

Suç olgusu tarihsel süreç içerisinde; yerleşik hayata geçilmesi, yazının icadı, sanayi devrimi, dijital teknolojiye gelişmeler ve küreselleşme hareketleriyle birlikte farklı boyutlara taşınmıştır. Takip eden süreçte ulusal düzeyden uluslararası boyutlara ulaşan suç olgusu, bütün toplumlarda az veya çok etkisini gösteren hayli ciddi sosyal bir problemdir (Göver ve Şenol, 2017: 195). Günümüz dünyasında suçun olmadığı bir toplum hayal bile edilememektedir. Suçun toplum üzerindeki negatif etkisini en aza indirmek için bilim çerçevesinde çeşitli önlemler alınabilmekte beraber, suç oranlarının bazı toplumlarda az iken bazılarında fazla olması çağımızın üzerinde durulan önemli meselelerinden biri olmuştur. İlaveten, suç olgusunun genellikle yetersiz sosyal ortamlardan doğan toplumsal bir vaka olduğu söylenebilmektedir (Yıldırım, 2014: 1-2; Cömert ve Sevim: 2017: 30).

Çeşitli suç tanımlamalarına rağmen, hangi davranışın suç sayılıp sayılmayacağı konusunda evrensel bir tutum sergilenememektedir. Toplumların siyasi, kültürel ve hukuki yapıları hangi davranışların ceza kanunlarında bulunması gerektiği noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, bir ülkede suç olarak ifade edilen davranışın, diğer bir ülkede suç olmadığı görülebilmektedir. Bununla birlikte zamanın getirdiği değerler sonucu hangi davranışların suç addedileceği hususunda da birtakım değişiklikler olabilmektedir. Aynı ülkede önceden suç sayılan bir davranışın daha sonradan suç olmaktan çıkarıldığı örnekleri mevcuttur (Çakmak, 2015: 128-129).

Hukuki açıdan bir davranışın suç statüsünde değerlendirilebilmesi için, maddilik, manevilik ve kanunilik öğelerini barındırması gerekmektedir. Bu noktada maddilik öğesini, bir davranış yapıp yapmama durumu ortaya çıkarır iken, manevilik öğesi ise suçlunun kastı veya kusurunu ifade

etmektedir. Başka bir deyişle, suçun bile bile ve istenerek işlenmesi kastı, davranışın sonucunu öngörememe durumu ise suçlunun kusurunu belirtmektedir. Son unsur olarak kanunilik ögesi ise “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesinin bir yansımasıdır. Yani kanunda belirtilmedikçe bir davranış suç olarak kabul görmemektedir (Yıldırım, 2014: 3).

Suç, toplumlara önemli derecede ekonomik ve sosyal maliyet yükleyen bir olgudur. Suç eylemi sonucu ortaya çıkan hasar, sadece doğrudan oluşan maddi hasarlarla sınırlı değildir. Bununla birlikte, suçun sebebiyet verdiği dolaylı zararlar da mevcuttur. Örnek vermek gerekirse şahsa yönelik suçlarda; mağdur kişinin iş ve gelir kaybı, tedavi giderleri gibi maddi kayıpların yanı sıra içinde bulunduğu psikolojik durum suçun dolaylı zararlarına örnek oluşturmaktadır. Ek olarak devletin suça yönelik aldığı önlemler, açtığı cezaevleri, yaptığı harcamalar suçun dolaylı zararlarını büyük boyutlara taşımaktadır. Suç olgusunun tüm bu ekonomik maliyetlerin yanı sıra kişilerin sosyal düzenini yıkma ve tehdit etme gibi önemli toplumsal maliyetleri de bulunmaktadır (Göver ve Şenol, 2017: 193).

1.2.2. Suç Türleri

1.2.2.1. Şahsa Karşı Suçlar

Şahsa karşı işlenen suçlar, fertlerin yaşam hakkına zarar veren eylemlerden oluşmaktadır. En temel insani hak olarak görülen yaşam hakkı, bireylerin bedensel bütünlüğünün ve dokunulmazlığının korunmasını gerektirir. Bu doğrultuda yaşam hakkı, başkaları tarafından sınırlandırılma getirilmesi ve engel olunması mümkün olmayan bir özgürlük olarak kabul görmektedir (Abudouwili, 2017:15).

TCK’ye göre şahsa karşı işlenen suçların başlıcaları aşağıda sıralanmıştır;

- Kasten öldürme suçu
- Kasten yaralama suçu
- Taksirle öldürme / yaralama suçu

Kasten öldürme suçunu genel itibariyle, maksatlı ve gönüllü bir şekilde bir kişinin hayatına son verilmesi olarak tanımlamak mümkündür. Öldürme olayı ayrıca, ihmale bağlı veya kendini koruma durumu neticesinde de meydana gelebilmektedir. İlâveten, öldürme amacı taşıyan bir eylemin ölümle sonuçlanmadığı durumlarda bu fiilin kasten öldürme ve ağır yaralama suçları arasında tartışma noktası olduğu söylenebilir (Başaran, 2012: 26).

Türk Ceza Kanunu’nda kasten öldürme suçu “bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır” maddesi ile vurgulanmıştır (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004: madde 81).

Kasten yaralama suçu ise Türk Ceza Kanunu'nda, kasıtlı olarak başka birine bedensel / fiziksel acı verme veya idrak kabiliyetinin bozulmasına sebep olma eylemlerini kapsayacak şekilde tanımlanmıştır (TCK, 2004: madde 86). İlgili maddelerde suçun varlığı kast unsuruyla ilişkilendirilmiştir. Kanunun 21. maddesinde bu durum “suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır. Kast suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir” olarak ifade edilmektedir (TCK, 2004: madde 21).

1.2.2.2. Mala Karşı Suçlar

Mala karşı işlenen suçlar, başka bir kişiye ait olan eşyanın onun müsaadesi olmadan alınması veya zarar verilmesi eylemlerini içermektedir. Genellikle ekonomik maksatlı olarak işlenen bu suçların en önde geleni hırsızlık suçudur (Başaran, 2012: 26). Kanunda hırsızlık suçu, sahibinin oluru olmadan bir başkasına ait taşınır bir malın, kişinin şahsına veya diğer bir kişiye bir fayda temin etmek amacıyla, bulunduğu yerden alınması şeklinde tanımlanmaktadır (TCK, 2004: madde 141). Bu noktada bir malın hırsızlık suçunun konusunu oluşturabilmesi için, taşınır olması ve başkasına ait olması gerekliliğini vurgulanmaktadır (Akın, 2019: 11).

TCK'ye göre diğer başlıca mala karşı suçlar;

- Mala zarar verme suçu,
- Dolandırıcılık suçu,
- Yağma suçu, olarak belirtilir.

Mala zarar verme suçu Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddesinde “başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılamaz hale getiren veya kirleten kişi, mağdurun şikayeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır” maddesiyle tanımlanmıştır (TCK, 2004: madde 151). Ayrıca belirtilen maddenin ikinci fıkrasında sahipli hayvana zarar verilmesi durumunun da bu hükme tabi olduğu belirtilir.

Türk Ceza Kanunu'nda dolandırıcılık suçu ise “hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlama” şeklinde düzenlenmiştir (TCK, 2004: madde 157). Yanı sıra, kanunda yağma suçu ise aşağıda belirtilen şekilde ifade edilmektedir (TCK, 2004: madde 148):

Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden ya da malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından bahisle tehdit ederek veya cebir kullanarak, bir malı teslimine veya malın alınmasına karşı koymamaya mecbur kılan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

1.2.2.3. Uyuşturucu Suçları

Türk Ceza Kanunu'nun "Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar" başlıklı üçüncü bölümüne göre başlıca uyuşturucu suç türleri;

- Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alma suçu,
- Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu,
- Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma suçu, olarak ifade edilmektedir.

TCK'nin ilgili maddesine göre kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde edinmek / bulundurmak ya da bu maddeleri kullanmak suç olarak tanımlanmıştır (TCK, 2004: madde 191). Söz konusu eylemlerin suç olarak kabul edilmesinde toplumsal sağlığı koruma amacının yanı sıra ferdin sağlını da muhafaza altına almak esas amaçlardan biridir. Uyuşturucu kullanma suçları, ilk etapta topluma karşı işlenmiş suçlar olarak görülse de ilgili madde bu suç tipiyle, uyuşturucu kullanan fertleri de koruma amacındadır. Özetle, kanun koyucu hem bireyin sağlığını koruma hem de toplumun karşılaşabileceği tehlikelerin önüne geçme gayretindedir (Turan ve Kodal, 2019: 504).

Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alma suçu Türk Ceza Kanunu'nun en fazla çığneden hükümlerinden bir tanesidir. Bu hükme ters tutumların sayısı günden güne artış göstermektedir. Ancak yine de bu suç türü kapsamında resmi kuruluşlara ulaşmayan suç sayısı bir hayli fazladır. Bu nedenle uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılması suçunun gerçek sayısının bilinmesi istatistiksel veriler ve farklı araştırma metotları kullanılmasına rağmen pek olası durmamaktadır (Çetin, 2016: 1357-1358).

Uyuşturucu suçlarında, suçlunun uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi kullanmak amacıyla mı temin ettiği yoksa başka bir amaç neticesinde mi bulundurduğu önem arz etmektedir. Bu nokta da failin uyuşturucu maddeyi başkalarına tedarik amacıyla bulundurduğunun anlaşılması durumunda bu suç türü uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti suçu kapsamına girmektedir. Uyuşturucu maddenin miktarı, paketlenme biçimi, yakalanma biçimi failin hangi amaçla bu maddeyi bulundurduğunun önemli belirleyicilerindedir (Turan ve Kodal, 2019: 505). Uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti suçu TCK'de "uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis ve iki bin günden yirmi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır" maddesiyle tanımlanmıştır (TCK, 2004: madde 188).

TCK kapsamındaki bir diğer uyuşturucu suç ise, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma suçudur. Bu suç türü kanun koyucu tarafından (TCK, 2004: madde 190);

- Uyuşturucu kullanımının rahatça yapılabilmesi maksadıyla özel mekan ve teçhizat temin eden,
- Kullananların yakalanmalarını güçleştirecek tedbirler alan,
- Kullanma metodu hususunda diğerlerine bilgi veren kişilerin cezalandırılmasını içerecek şekilde tanımlanmıştır.

1.2.2.4. Namus ve Ahlaka Karşı Suçlar (Cinsel Suçlar)

Namus ve ahlaka karşı suçlar, Türk Ceza Kanunu'nda “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar” başlığı altında tanımlanmıştır. Bu suçların bazıları kanun tarafından;

- Cinsel saldırı suçu,
- Cinsel taciz suçu,
- Reşit olmayanla cinsel ilişki suçu,
- Çocukların cinsel istismarı suçu, olarak ifade edilmektedir.

Cinsel saldırı suçu kanunun ilgili maddesinde; “cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel davranışın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir” ifadesiyle düzenlenmiştir (TCK, 2004: madde 102).

Namus ve ahlaka karşı suçlar, neredeyse her ülkede en fazla karşılaşılan suçlardan biridir. Cinsel suçlar ispatlanması noktasında da işlenmesi kadar büyük bir problem içermektedir. Çünkü cinsel suçların işlenmesine şahit olmak pek denk gelinen bir durum değildir. Bu suçun maddi delilleri ortadan kaldıran tehdit, ilaç gibi farklı usullerle gerçekleştirilmesi ispatını daha da zorlaştırmaktadır. İlaveten cinsel mahiyet taşıyan ancak temas içermeyen davranışların da ispatı oldukça zordur (Bacaksız ve Bayzıt, 2019: 381). Bu nedenle uyuşturucu suçlarında olduğu gibi, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suç sayıların da gerçek rakamlarının bilinmesi mümkün görünmemektedir.

1.2.3. Türk Ceza Kanunu'na Göre Suç Türleri

Bu alt başlığın oluşturulmasındaki esas sebep, çok çeşitli suç türleri olmasına karşın bunların hepsinin çalışma kapsamında ele alınmasının zorluğudur.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu suçları “İkinci Kitap Özel Hükümler” başlığı altında, dört ana grup olarak sınıflandırmıştır. TCK'de birinci grupta “Uluslararası Suçlara”, ikinci grupta “Kişilere Karşı Suçlara”, üçüncü grupta “Topluma Karşı Suçlara” ve son olarak dördüncü grupta “Millete ve Devlete Karşı Suçlara” yer verilmektedir (Hafizoğulları ve Güngör, 2007: 30).

1.2.4. Suça Neden Olan Faktörler

1.2.4.1. Kişiyeye Bağlı Faktörler

Bireyleri suça yönelten kişiyeye bağli faktörleri; yaş, cinsiyet ve zekâ olarak değerlendirmek mümkündür.

Yaş unsuru, suç olgusuna yol açan kişisel faktörlerin en önemlilerinden biridir. Genç bireyler, yetişkinliğine geçiş dönemlerinde önemli uyum problemleriyle yüzleşmektedirler. Uyum problemleri beraberinde para, cinsellik ve statü sorunları getirerek genç bireyleri suça yönlendirmektedir. Ancak ilerleyen dönemlerde bireylerin hayattan beklentisinin farklılaşması ve yaşla birlikte benliğin oturması ile suça bulaşma ihtimalleri azalmaktadır. Ayrıca, fiziksel ve biyolojik etmenlerin de suçu doğrudan etkilediği söylenebilir. Gençlik dönemlerinde sahip olunan fiziksel güç ve çeviklik, birtakım suçların oluşumunu kolaylaştırması açısından önemli rol oynamaktadır. Bu noktadan hareketle, suç oranlarının gençlik yıllarında, özellikle 25-30'lu yaşlarda zirveye ulaştığı, bu yaşlardan sonra ise düşüş gösterdiği yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur (Akdeniz ve Üzümcü, 2013: 126).

Yaş unsurunda olduğu gibi cinsiyet ile suç olgusu arasında da yakın bağlantı bulunduğu fikri, genellikle kabul gören bir anlayıştır. Bu anlayış suç araştırmalarında her zaman tespate imkân vermiştir. Bu noktadan hareketle, suç istatistiklerine bakıldığında erkek suçluluk oranının kadın suçluluk oranından daha fazla olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, erkekler kadınlara nazaran daha fazla suç işlemektedir. Cinsiyet ve suç olgusu arasındaki bağlantıyı inceleyen çalışmaların kimine göre, erkeklerin daha fazla suça bulaşmalarının nedeni iki cinsiyet arasındaki biyolojik farklılıklar iken, hâkim olan diğer bir görüş ise bu durumun biyolojik özellikler neticesinde değil, iki cinsiyetin sosyal durumu ve sosyal gelenekleriyle alakalı olduğudur (Akdeniz, 2010: 57; Abudouwili, 2017: 10).

Zekâ seviyesi de bireyleri suça yönelten kişisel faktörlerden biri olarak kabul görmektedir. Zekâ anlam itibarıyla, doğru düşünme ve olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurarak, ortama ve yeni durumlara adaptasyon kabiliyetidir. Zekâ geriliği ya da diğer adıyla zihni gerilik ise, gelişmenin tamamlanamaması veya olağandışı bir gelişim süreci içinde bulunması durumudur (Başaran, 2012: 31). Bireylerin zekâ seviyesi ile ilişkili olarak, işledikleri suçun farkına varıp varamadığı, böyle bir yeteneğinin olup olmadığı anlaşılabilir. Bu nedenden dolayı ceza kanunları, bu ayrımı dikkate alarak suçluların işledikleri suçu algılama kabiliyetini göz önünde bulundurmaktadır. Ceza kanunlarına göre; bireyler eğer zekâ geriliği veya azlığı yaşıyorsa, işledikleri suçtan dolayı alacakları cezada önemli derecede indirimlere imkân tanınabilmektedir (Abudouwili, 2017: 11).

1.2.4.2. Çevreye Bağlı Faktörler

İnsanları suça yönelten çevresel faktörlerin etkileri, kişiye bağlı faktörlerden daha belirgindir. Çevreye bağlı faktörler ile anlatılmak istenen; kişilerin aile ortamı, aile dışı çevre ve arkadaş grubu, kitle iletişim araçları ve coğrafi durum / iklim gibi unsurlardır.

İnsanların doğumundan başlayarak, ölene dek süren toplumsallaşma süreci içinde sağlıklı bir şekilde yer almalarında aile kavramının önemi çok fazladır. Aile kurumunda özellikle çocuklara karşı yeterince ilgi ve alakanın gösterilmemesi, çocuklarla yeterli düzeyde iletişime geçilmemesi ve aile üyelerinin negatif tavır ve hareketleri çocukları suça yönelten önemli faktörlerdir. Ayrıca, yapılan çalışmalar çocuk suçluluğunun geniş bir kısmının ekonomik durumu zayıf olan fakir ailelere bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bunlarla birlikte, aile üyelerinin eğitim seviyesinin düşmesinin de çocuğu suça iten bir başka unsur olduğunu ifade etmek mümkündür (Bağış, 2019: 207-208; Abudouwili, 2017:12).

Aile kurumundaki olumsuzluklar gibi insanları suç ortamına sürükleyen diğer bir etmen ise aile dışı çevre ve arkadaş grubudur. Yine özellikle yetişkinliğe ilk adımlarda görülen bir ortama ait olma baskısı çocukları suça yönelten önemli bir faktördür. Tüm bunlara ek olarak, günümüz teknolojisiyle kitle iletişim araçlarının çok kullanılır bir halde olması, bu iletişim araçlarında insanları suça yöneltebilecek görsel ve işitsel yayınlar ortaya konulması, çocuk suçluluğu başta olmak üzere büyük bir tehlike arz etmektedir (Bağış, 2019: 211).

Suç olgusunun oluşmasına sebebiyet veren diğer bir etmen ise fiziki çevre faktörüdür. Fiziki çevre ile kastedilen coğrafi durum ve bilhassa iklim şartlarının suç ve suçlu üzerindeki etkileridir. Yapılan birçok kriminolojik araştırma; güneyde ve sıcak mevsimlerde şahsa yönelik işlenen suçların, tam tersine kuzeyde ve soğuk mevsimlerde ise mala yönelik işlenen suçların daha fazla olduğunu belirtmektedir (Başaran, 2012: 32). Ayrıca Türkiye'deki birçok suç araştırması, yaz aylarında cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların, kış aylarında ise hırsızlık, şiddet ve yağma gibi suçların artış gösterdiğini ortaya koymaktadır.

1.2.4.3. Ekonomik Duruma Bağlı Faktörler

Bireyleri suça yönelten ekonomik duruma bağlı faktörleri, ekonomik krizler ile işsizlik bakımından altında ele almak mümkündür.

Ekonomik kriz kavramı anlam itibariyle, bir ekonomide ani bir biçimde ortaya çıkan hadiselerin mikro yönden firma, makro yönden ise ülke ekonomilerini önemli oranda etkilemesi hususudur. Ekonomik krizlerin toplum üzerine yansması farklı şekillerde olabilmekte, bu yansımaların neticesinde de suç olgusu ortaya çıkabilmektedir. Kriz dönemlerinde işini kaybeden

ve geliri azalan bireyler, yasal olmayan seçimler sonucunda suça sürüklenerek geçimini bu yolla sağlamayı tercih edebilmektedir (Atila ve Çelikkaya, 2020: 246-247).

Gerek birey gerek ülke bazında sarsıcı etkileri olan ekonomik krizler, bireylerin hayat standartlarını düşürmesinin yanı sıra gelir dağılımını bozucu etkilere sahiptir. Gelir dağılımında yaşanan dengesizlikler, bireylerin öz saygısını yitirmesine yol açmakta, psikolojileri üzerinde de olumsuz etkiler yaratarak onları suç işlemeye yönlendirmektedir. Ekonomik kriz ortamlarında şartların kötüleşmesiyle birlikte, insanların suç işleme eğilimi de artış göstermektedir (Bakan vd., 2011:5).

Bireyleri suça yönelten ekonomik faktörler düşünüldüğünde ilk akla kişilerin bir işe sahip olup olmadığıdır. Bu bağlamda toplumda oluşan tahmini düşünce, suç ve işsizlik değişkenleri arasında pozitif bir ilişki olduğu, diğer bir tabirle işsizlik oranlarındaki bir artışın suç rakamlarını yükselteceği yönündedir. Genel kanaatin altında yatan temel sebep ise, bireyler açısından işsizliğin oluşturacağı olumsuz ortamın suç işlenerek atlatılacağı düşüncesidir. Çünkü işsizlik, bireyleri baş edilemeyecek bir psikolojik ve ekonomik buhrana sürükleyerek, bu kişilerin suça bulaşmama iradesini olumsuz etkileyecektir (Çakmak, 2015: 142-143).

İşsizliğin toplum bazında birçok olumsuz etkisi olmakla birlikte, en bariz yansımasının suç olgusu üzerinde olduğu düşünülür. Bu bakımdan, işsizlik ve suç ilişkisini ortaya çıkaran temel faktörlere bakıldığında; işsizliğin, gelir dağılımını bozucu etkisi, sosyal değerlere olan sadakati azaltması, bireylerin sosyal katılımcı olma niteliğini ortadan kaldırması ve psikolojik sorunları beraberinde getirmesi gibi sonuçları itibarıyla, bireyleri sapkın ve saldırgan bir tutum sergilemeye teşvik ettiği ifade edilebilmektedir (Aksu, 2018: 65).

İşsizlik ve suç olgusu arasında anlamlı bir bağın olduğunu doğrulayan çalışmalara göre; bireyin vaktini ve gayretini harcayacak bir işinin olması, kişiyi suça yöneltecek faktörleri ortadan kaldırmaktadır. Bu doğrultuda (Çakmak, 2015: 147);

- Bireyin bir işinin olması, ücret elde etmesi anlamına gelir. Bu yüzden, özellikle ekonomik kazanç elde etmek hedefiyle suç işleme isteklerinde bir düşüş olasıdır. Yani, kazanılan ücret tatmin edici seviyede ise kişi illegal yollardan para kazanma gereksinimi duymayacaktır.
- Kişi iş sahibi olmakla birlikte kazandığı konumu ve saygınlığı yasadışı faaliyetlerle zayıf etmek istemeyecektir.
- Bir işe sahip olan kişi, işleyeceği suç neticesinde işini kaybedeceği için, bu riskle karşı karşıya kalmak istemeyecektir.

Tüm bunlarla birlikte, işlenen bütün suçların bir iş sahibi olmama dolayısıyla gerçekleşmediği gözlenmektedir. Özellikle zimmete para geçirme, rüşvet, kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf gibi beyaz yaka suçlarının işlenebilmesi bir meslekte çalışıyor olmak gerekmektedir. Dolayısıyla bazı suçların işlenmesi işsizliğin değil, bir işe sahip olmanın neticesinde ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle, iş sahibi olmanın bir kısım insanı yasadışı faaliyetlerden alıkoyduğu, diğer bir kısım insanlar için ise suça yönelik yeni imkânlar doğurduğunu söylemek mümkündür (Kızmaz, 2003: 285).

İşsizlik-suç ilişkisi çalışmaları, işsizliğin suçun doğuşunda temel bir etken olup olmadığı yönünde birbiriyle örtüşen sonuçlar vermemektedir. Özetle yapılan araştırmalar neticesinde, işsizlik faktörünün bireyleri suça yönlendirmedeki rolünün bariz olmadığı açık bir şekilde ifade edilebilmektedir (Kızmaz, 2003: 287-288).

1.3. Suçun Ekonomik Analizi

Suç olgusunun ekonomik temellerini ortaya koymak amacıyla geliştirilen modeller, suçun ekonomik modelleri olarak ifade edilmektedir. Bu modellerdeki ana düşünceye göre suç olgusu, insanların üzerinde fayda-maliyet hesabı yaptığı, rasyonel bir tercihtir. Başka bir ifadeyle bu modellerde, suçlu kişinin de diğer bireyler gibi faydasını en yüksekte tutmaya çalışan akılcı bir kişi olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu modeller bir takım sosyal sebepleri analiz dışı bıraktığından hataları da içinde barındırmaktadır. Ayrıca bu modellerin ortaya koyduğu en önemli sonucu, suç işlemenin beklenen maliyetinin artmasının suç oranlarını azalttığı şeklinde ifade etmek mümkündür (Aksu, 2018: 64).

1.3.1. Geleneksel Ekonomik Model

Suçun geleneksel ekonomik modeli, kişileri suça iten temel faktörün fayda olduğunu varsayar ve bu kişilerin rasyonel hareket ettiğini kabul eder. Bu varsayımlar çerçevesinde, kişiler yasal ve yasal olmayan faaliyetlerden elde etmeyi bekledikleri faydayı kıyaslayarak bir seçimde bulunurlar. Modele göre, kişilerin dürtüleri neticesinde suça katılım göstermesi rasyonel bir tercihtir. Bu doğrultuda bakıldığı zaman, bireyin suç işleyip işlememe tercihinde etkili olan faktörleri; illegal faaliyetlerden beklenen kazanç, bu faaliyetler sonucu yakalanma ihtimali ve yakalandıktan sonra alınacak cezanın miktarı olarak ele almak mümkündür. Suçun geleneksel ekonomik modeline göre yasal ve illegal davranışları benzer değişkenler etkilemektedir. Diğer bir yandan, yasal ve yasal olmayan faaliyetler bu modele göre birbirine ikamedir (Yıldız vd., 2011: 17-18).

Geleneksel ekonomik modele göre bireyin fayda denklemi (Akdeniz, 2010: 35);

$$EU = (1 - p) \cdot U(Y) + p \cdot U(Y - Z)$$

şeklindedir. Bu denklemde;

- EU : İllegal faaliyetler sonucu beklenen fayda
p : Bireyin yakalanma ihtimali
Y : Suçtan beklenen gelir
(1-p) : Bireyin yakalanmama ihtimali
Z : Kişinin yakalanması durumunda alacağı cezanın parasal karşılığı
UX : Yasal yollardan beklenen fayda, olarak ifade edilmektedir.

Denkleme göre kişinin illegal faaliyetler sonucu beklediği fayda (EU), U(Y) ile bireyin yakalanmama olasılığının çarpımına, U(Y-Z) ile kişinin yakalanma olasılığı olan p'nin çarpımının eklenmesiyle hesap edilir. Eğer $UX > EU$ ise, kişi gelir elde etmek amacıyla suç faaliyetine bulaşmayacak, tam tersi şekilde $EU > EX$ olduğu durumlarda ise kişi yasal olmayan yollara yönelecektir (Kesbiç ve Dündar, 2017: 330; Akdeniz, 2010: 36).

1.3.2. Zaman Ayırma Modelleri

Zaman ayırma modelleri, beklenen fayda modelleri olarak da ifade edilebilmektedir. Bu modellere göre birey, suçtan umduğu muhtemel fayda ile ve yasal etkinliklerden umduğu faydayı mukayese ederek, vaktini daha çok fayda oluşturacak etkinliğe ayırmaktadır. Diğer bir tabirle, bu modeller gereğince bireyler, en az zamanda en fazla fayda getirecek etkinliğe yönelmektedir. Geleneksel ekonomik modelde daha çok fayda ve maliyetin maddi boyutuna odaklanılırken, zaman ayırma modellerinde ise maddi olmayan çıkarlar ve maliyetler üzerinde durulmaktadır (Kesbiç ve Dündar, 2017: 331; Yıldız vd., 2011: 18).

1.3.2.1. Becker'in Modeli

Becker'in modeli, suç faaliyeti sonucu verilecek cezada veya yakalanma ihtimalinde diğer değişkenler sabitken olası bir artışın, işlenecek suç sayısında bir azalma meydana getireceğini ifade etmektedir. Ayrıca Becker modelinde, bireylerin cezalandırılma ihtimalinin yükselmesinin, cezaların boyutundan daha büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte modelde; bireylerin suçtan elde etmeyi planladığı faydanın, bu bireylerin vaktini ayırarak yapacağı diğer faaliyetlerden elde edeceği faydadan fazla olması durumunda, kişinin suça yönleneceği görüşü benimsenmektedir (Becker, 1968'den aktaran: Kesbiç ve Dündar, 2017: 331).

Becker, suç eylemini belirleyen faktörleri aşağıdaki formül ile ifade etmektedir (Hekim ve Gül, 2011: 129):

$$O_j = O_j (p_j, f_j, u_j)$$

- j : Birey
 O_j : Bireyin belli bir dönem boyunca işleyeceği suçlar
 p_j : Bireyin yakalanma olasılığı
 f_j : Yakalandığında alacağı ceza
 u_j : Suç işlemede etkili olan diğer faktörler

Bu formüle göre, suça bulaşan kişinin yakalanma olasılığında veya suçlunun yakalandığı takdirde göreceği cezada oluşacak artışlar, suçtan elde edilmesi planlanan faydayı negatif bir hale sürükleyecek ve bireyi suçtan alıkoyacaktır. Becker, bireyin yakalanma olasılığının (p_j) ve yakalandığında alacağı cezanın (f_j) yanı sıra suça etki eden diğer faktörlere (u_j) de dikkat çekmektedir. Başka bir deyişle, meşru yollardan kazanç seviyesinin yükselmesi, kanunlara uyumun ve eğitim seviyesinin yükselmesinin, yaptırımların para cezasından daha çok hapis cezası şeklinde verilmesinin suç sayısını azaltacağını belirtmektedir (Kesbiç ve Dündar, 2017: 331-332; Hekim ve Gül, 2011: 129).

1.3.2.2. Erhlich'in Modeli

Erhlich'in geliştirdiği bu modelin, Berker modeline kıyasla daha çok ayrıntı içerdiği ifade edilebilir. Bu modele göre bireyin suça katılma eylemi Becker'in modelinin aksine, yasal ve yasa dışı faaliyetler arasında yapılan bir tercih değildir. Modelde bireyin, yasal ve yasa dışı faaliyetlere belli bir zaman diliminde birlikte katılım sağlayabileceği veya kişinin yaşantısının bir bölümünde bu iki faaliyet arasında geçiş yapabileceği kabul edilmektedir (Gürel, 2015: 43).

Erhlich modelinde bireysel suç arz fonksiyonu şu şekilde formülize edilmektedir (Gürel, 2015: 44);

$$O_{ij} = f (p_{ij}, f_{ij}, w_{ij}, w_{lj}, u_{lj}, \pi_{ij})$$

Formülde, l ve i imleri sırasıyla yasal ve yasadışı faaliyetleri temsil etmektedir.

- j : Birey
 p_{ij} : Bireyin yakalanma olasılığı
 f_{ij} : Bireyin yakalandığında alacağı ceza
 w_{ij} : Yasal olmayan yollardan edinilen gelir
 w_{lj} : Yasal yollardan edinilen gelir

u_{ij} : Yasal yollardan edinilen gelirden sağlanan fayda

π_{ij} : Suç işlemede etkili olabilecek diğer faktörler

Erhlich'in modelinde, bireyin söz konusu yasal ve yasadışı faaliyetlerden sağlayacağı fayda bu etkinliklere ayracağı zamanla doğru orantılı bir yapıdadır. Modele göre ayrıca, bireyin yasal eylemler sonucu sağlayacağı fayda kesin iken, yasal olmayan yollardan temin edeceği fayda bireyin yakalanma olasılığına (π_i) ve yakalandığında alacağı cezanın (f_i) boyutuna bağlıdır. Bununla birlikte π_i , bireyin yasal olmayan etkinliğe ayırdığı zamanla bağlantılıdır. Diğer bir deyişle, yasal olmayan etkinliklere daha çok zaman ayıran bireylerin yakalanma ihtimali de daha fazla olacaktır (Hekim ve Gül, 2011: 131).

Erhlich modeli de Becker modelinde olduğu gibi, kişinin yakalanma olasılığında ve yakalandığı takdirde alacağı cezada ortaya çıkacak artışların bireyin yasal olmayan bir eyleme bulaşma eğilimini azaltacağını belirtmektedir. Erhlich bununla birlikte, yakalanma ihtimalinin ve alınacak cezanın davranışlar üzerindeki etkisinin, bireylerin riske karşı tutumlarına bağlı olarak farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Yani π_i ve f_i 'deki artışlar riskten kaçınan bireyler için caydırıcı olacak ancak risk alan kişiler için yeterli olamayacaktır. Bu nedenden ötürü, cezaların caydırıcılığı kişilerin risk tutumlarına göre farklılık gösterecektir (Hekim ve Gül, 2011: 131).

1.3.2.3. Heineke'nin Modeli

Heineke'nin modeli de Erhlich modelinde olduğu gibi, kişilerin yasa dışı faaliyetlere bulaşma eğilimlerini riske karşı nasıl bir tutum sergiledikleri doğrultusunda ele almaktadır. Bu modele göre, bireyler rast geldikleri risk durumlarına üç farklı hareket tarzıyla yanıt vermektedir. Örnek vermek gerekirse; kişiler parasal getirisi aynı, risk düzeyleri farklı olan faaliyetler arasında bir tercih yapmak zorunda olduklarında, risk düşkünleri riski yüksek olanı, riskten kaçınan bireyler ise daha az riskli olanı tercih etmektedir. Bununla birlikte risk karşısında tarafsız olan bireyler ise söz konusu seçenekler arasında bir seçim yapmamaktadır. Bu doğrultuda Heineke'nin bilhassa mala karşı suçlar üzerine oluşturduğu bu ekonomik modelde, bireylerin fayda-maliyet analizi ile risk tutumlarına göre davranış sergilediği varsayılmaktadır (Kesbiç ve Dündar, 2017: 330; Gürel, 2015: 45)

Heineke modelinde bireyin beklediği fayda fonksiyonu şu şekilde açıklanmıştır (Gürel, 2015: 45);

$$E [U(W)] = (1 - p). U(W_s) + p. U(W_u)$$

- UW : Bireyin beklediği fayda ($UW > 0$)
 W : Bireyin gerçek geliri
 p : Yasal olmayan işin başarısız olma ihtimali
 $1-p$: Yasal olmayan işin başarılı olma ihtimali
 W_s : Yasal olmayan iş başarılı ise kişinin geliri
 W_u : Yasal olmayan iş başarısız ise kişinin geliri

Modele göre başarısız olma durumu; bireyin yasa dışı faaliyetler nedeniyle yakalandığı vakit, halihazırdaki gelirini harcıyıp harcamadığına göre değişmektedir. Bununla birlikte Heineke, kişinin beklediği faydayı en yüksek yapan yolu tercih edeceğini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, kişinin yasal bir işten elde edeceği parasal getiri ile yasal olmayan bir işten elde edeceği parasal getiri arasında seçim yapacağı belirtilmektedir (Heineke, 1978'den aktaran: Kesbiç ve Dündar, 2017: 335-336). Modelde ayrıca, bireyin tercihi etkileyen birçok faktörün olabileceği, bu nedenle de cezalandırılma olasılığının caydırıcılığına yönelik bir söylemde bulunmayan mümkün olmadığı da belirtilmiştir (Hekim ve Gül, 2011: 140).

1.3.3. Beklenti Modeli

Beklenen fayda modellerinden sonra geliştirilen modellerin suç konusunda ekonomik model oluşturamaması ve genellikle kişilerin belirsizlik altında nasıl karar alacakları hususuna yoğunlaşmaları beklenti modelini ön plana çıkaran sebeplerdir. Kahneman ve Twersky tarafından beklenti teorisi adı altında geliştirilen bu model, risk anında seçim yapmayı etkileyen birçok faktör bulunduğunu, bu durumun da zaman ayırma modellerine göre bir tezat ifade ettiğini belirtmektedir (Yıldız vd., 2011: 18).

Kahneman ve Twersky, bu modelde öncelikle kesinlik ve soyutlanma etkilerini ele almıştır. Modele göre bireylerin sonuçları kesin olan faaliyetlere, kesin olmayanlardan daha fazla değer vermesi kesinlik etkisi olarak adlandırılmaktadır. Kesinlik etkisi, riskten kaçınan bireylerin tercihleri için kazanç, risk düşkün bireylerin tercihleri için ise kayıp anlamına gelmektedir. Bu etki, zaman ayırma modellerine bir tezat oluşturmaktadır. Bununla birlikte model soyutlanma etkisini ise, beklentileri ortak ve ayırıcı noktalara ayırarak, tercih konularını basitleştirme durumunu olarak ele almaktadır. Beklenti modeli ilaveten, risk durumuyla karşılaşmış bir bireyin, karar verme işlemini iki kademeli olarak gerçekleştirdiğini ifade ederek, bu aşamaları da inceleme ve değerlendirme aşamaları olarak tanımlanmaktadır. Modele göre birey önce önerilen beklentilerin ilk değerlendirmesini yaparken, daha sonraki aşamada söz konusu beklentilerin değer olarak daha yüksek olanını seçmektedir (Kesbiç ve Dündar, 2017: 339).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE SUÇ İSTATİSTİKLERİ

2.1. Türkiye'de İşsizlik

Türkiye'de işsizlik problemi, Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimlerle birlikte önemli rakamlara ulaşmıştır. Önce 1950'lerde ve 1960'larda yaşanan kırsaldan şehre göç olgusu, ardından 1980'li ve 1990'lı yıllarda teknolojik gelişmeler ve küreselleşme hareketlerinin etkisi, işsizlik rakamlarının artış göstermesinde temel bir rol oynamıştır. Devam eden süreçte, önce 2001 krizinin daha sonra da 2008 global krizinin meydana gelmesi işsizlik probleminin yüksek boyutlara ulaşmasına sebebiyet vermiştir. Tüm bunlarla birlikte, günümüzde işsizlik problemi ekonominin genel görünümünün iyi olduğu zamanlarda bile etkisini göstermeye devam etmektedir (Yenilmez ve Kılıç, 2018: 57).

Tablo 3: İşsizlik Oranları (2000-2018)

Yıllar	İşsizlik Oranı (%)	Yıllar	İşsizlik Oranı (%)
2000	6	2010	11,1
2001	7,8	2011	9,1
2002	9,8	2012	8,4
2003	9,9	2013	9
2004	9,7	2014	9,9
2005	9,5	2015	10,3
2006	9	2016	10,9
2007	9,2	2017	10,9
2008	10	2018	11
2009	13,1		
Ortalama	9,4		10,0

Kaynak: International Monetary Fund [IMF], 2019

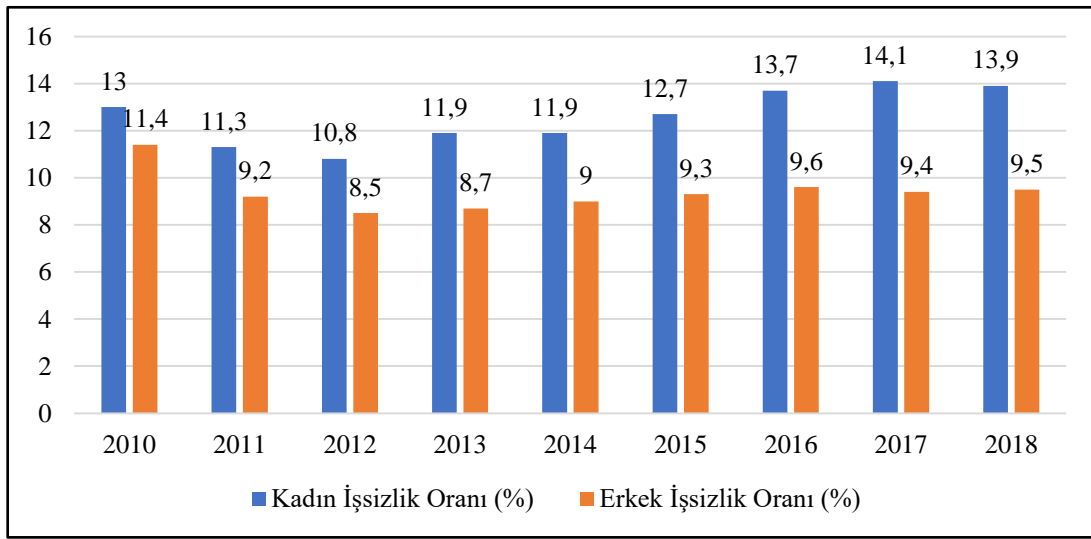
Tablo 3'de 2000 yılından itibaren Türkiye'de kaydedilen işsizlik oranlarına yer verilmektedir. Tablo itibarıyla işsizlik oranlarının onar yıllık ortalaması incelendiğinde, 2000-2009 yılları arasında bu ortalamanın %9,4 seviyesinde olduğu, 2010'lu yıllarda ise 0,6 puanlık artışla %10,0 düzeyine çıktığı görülmektedir. Ayrıca, 2003 yılında %9,9 düzeyinde olan işsizlik oranının, bu tarihten itibaren 2007 yılına kadar düşüş gösterdiği, 2008 yılı itibarıyla ise çift haneli rakamlara ulaştığı gözlenmektedir. Global krizin etkisiyle birlikte 2009 yılında %13,1'le en yüksek seviyeye ulaşan işsizlik oranı, daha sonra düşüş göstermiş 2011 yılında tekrar tek haneli rakamlara inmiştir. Son

yıllara bakıldığında ise, 2016 ve 2017 yıllarında işsizlik oranının farklılık göstermediği ve %10,9 düzeyinde gerçekleştiği, 2018 yılı itibariyle ise 0,1 puanlık artış göstererek %11 seviyesine ulaştığı görülmektedir.

2.1.1. İşsizlik Oranlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Türkiye’de cinsiyete göre işsizlik oranları incelendiğinde, kadın işsizliğinin erkek işsizliğinden daha fazla olduğu Grafik 4’te açıkça gözlenmektedir.

Grafik 4: Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (%)

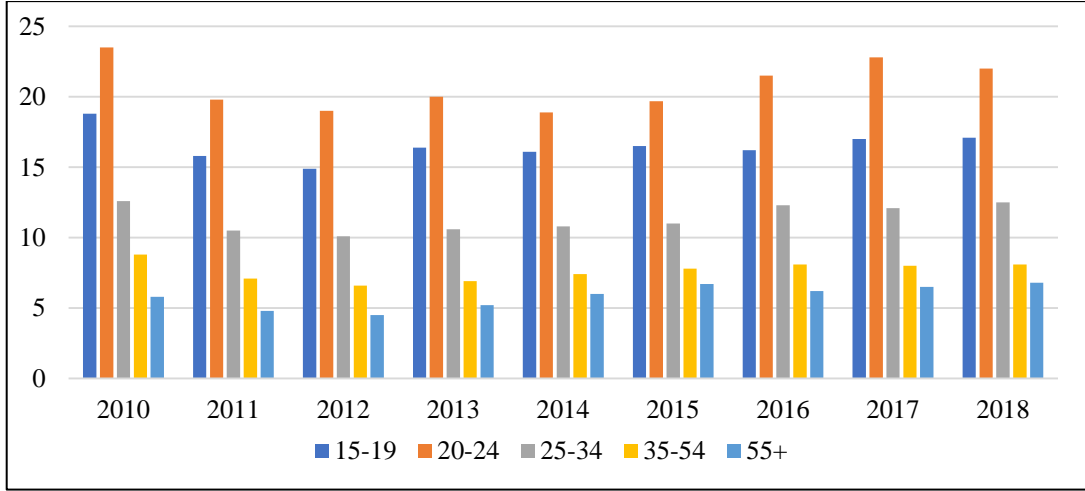
Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2019

Grafikten hareketle, 2010 yılında %13 düzeyinde gerçekleşen kadın işsizlik oranının, 2018 yılına gelindiğinde 0,9 puan artarak %13,9 olduğu, erkek işsizlik oranının ise 2010 yılında %11,4 iken 2018 yılında 1,9 puan azalarak %9,5 oranında gerçekleştiği açık bir şekilde söylenebilmektedir. Ayrıca, grafik incelendiğinde 2010-2015 yılları arasında kadınlarda ve erkeklerde işsizlik oranlarının dalgalı bir seyir izlediği, son yıllarda ise her iki oranın da artış gösterdiği görülmektedir. Tüm bunlarla birlikte, kadın-erkek işsizlik oranları arasındaki en büyük farkın 2017 yılında gerçekleşmiş olduğu ve bu farkın 4,7 puan olarak hesaplandığı söylenebilmektedir. Grafik genel itibariyle değerlendirildiğinde, kadın işsizlik oranının erkek işsizlik oranından her yıl daha fazla gerçekleştiği gözlenmektedir.

2.1.2. İşsizlik Oranlarının Yaş Grubuna Göre İncelenmesi

Grafik 5’de 2010-2018 dönemi itibariyle işsizlik oranlarının yaş değişkenine göre incelenmesine yer verilmektedir.

Grafik 5: Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2019

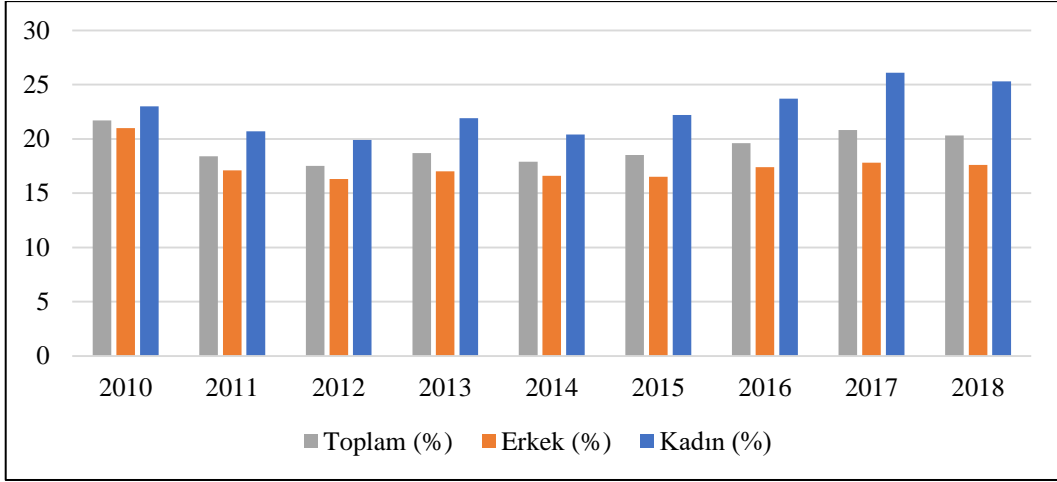
Grafik incelendiğinde, işsizlik oranlarının en yüksek olduğu grubun 20-24 yaş grubu olduğu gözlenmektedir. Verilere göre 20-24 yaş grubunun; 2010-2018 döneminde dalgalı bir seyir izlediği, 2010 yılında yaklaşık olarak %24 düzeyinde olduğu ve 2018 yılı itibariyle yaklaşık %22 seviyesine gerilediği görülmektedir. Yaş grupları itibariyle değerlendirildiğinde, işsizlik oranlarının 20-24 yaş grubu sonrasındaki aralıklarda giderek azaldığı söylenebilir. Ayrıca, 15-19 yaş grubu değerlendirildiğinde, yıllar itibariyle yaklaşık %15 ile %19 düzeyleri arasında değişkenlik gösterdiği, bununla birlikte 2010 yılında en yüksek değerine ulaştığı görülmektedir. 2018 yılı özelinde incelendiğinde ise, en fazla işsizlik oranına sahip grubun yaklaşık %22 ile yine 20-24 yaş aralığı olduğu, 15-19 yaş grubunun %17, 25-34 yaş grubunun %13, 35-54 yaş grubunun %8 ve son olarak 55+ yaş grubunun %7 orana sahip olduğu izlenmektedir.

2.1.2.1. Genç İşsizlik Oranları

15-24 yaş grubundaki bireyler ILO, OECD ve diğer benzeri kuruluşlar tarafından genç olarak isimlendirilirken, bu kesimdeki kişilerin işsizliği de genç işsizlik olarak ifade edilmektedir. Bu yaş grubu mensubu bireylerin işgücü piyasasına ilk defa katılımları, ücret beklentileri, eğitim düzeyleri ve işgücü piyasası koşulları gibi birçok faktörün etkilediği genç işsizlik oranı, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ciddi boyutlara ulaşmıştır (Taş vd., 2018: 282-283).

Grafik 6’da 2010-2018 döneminde Türkiye’de kaydedilen genç işsizlik oranlarına yer verilmektedir.

Grafik 6: Genç İşsizlik Oranları (%)

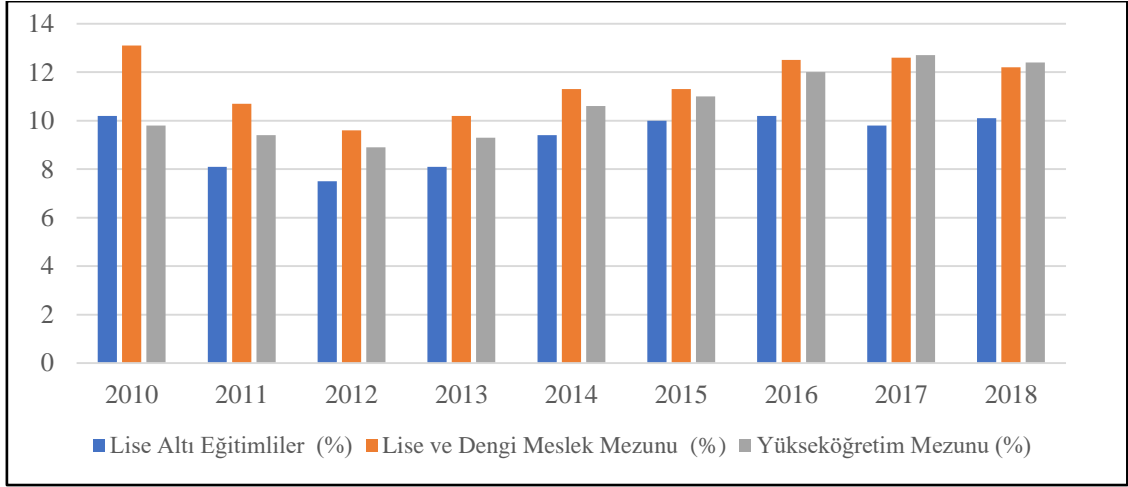
Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2019

Genç nüfustaki işsizlik oranları incelendiğinde, toplam işsizlik oranının 2010 yılında yaklaşık %22 olduğu ve bu değer 2018 yılına kadar dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Grafik incelendiğinde, toplam genç işsizlik oranının 2010-2018 yılları arasında ortalama %19 düzeyinde gerçekleştiği açıkça söylenebilir. Ayrıca, 15-24 yaş grubundaki erkeklerde işsizlik oranı 2010 yılından 2012 yılına kadar azalırken, bu tarihten itibaren 2018 yılına kadar ortalama %17 seviyesinde gerçekleşmiştir. 15-24 yaş grubundaki kadınlarda işsizlik oranı ise, 2010-2013 yılları arasında düzensiz bir değişkenlik gösterirken, özellikle son yıllarda düzenli bir artış göstermiştir.

2.1.3. İşsizlik Oranlarının Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Türkiye’de eğitim durumuna göre işsizlik oranları incelendiğinde; lise ve lise dengi okul mezunları işsizliğinin, lise altı eğitimlilerden ve yükseköğretim mezunlarından daha fazla olduğu Grafik 7’de açıkça gözlenmektedir.

Grafik 7: Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2019

Grafik 7’de gösterilen eğitim durumuna göre işsizlik oranları incelendiğinde; 2010 yılında %13 ile en fazla işsizlik oranına sahip lise ve lise dengi meslek okulu mezunları oranının, 2018 yılına gelindiğinde yaklaşık %12 seviyesine gerilediği görülmektedir. Bununla birlikte, yükseköğretim mezunlarındaki işsizlik oranı 2010 yılında yaklaşık %10 ile en az orana sahip iken, 2018 yılında yaklaşık %12 seviyesine yükselmiştir ve söz konusu yılın en fazla işsizlik oranına sahip kesimi olmuştur. Ayrıca, yükseköğretim mezunlarındaki işsizlik oranının 2012 yılından itibaren giderek arttığı açıkça görülmektedir. Grafik geneline bakıldığında ise; 2010-2018 yılları arasında lise altı eğitimlilerin işsizlik oranları ortalaması yaklaşık %9, lise ve lise dengi meslek okulu mezunları işsizlik oranları ortalaması yaklaşık %11, yükseköğretim mezunları işsizlik oranları ortalaması ise yaklaşık %10 olarak hesaplanmaktadır.

2.2. Türkiye’de Suç

Suç olgusu da işsizlikte olduğu gibi, gelişmemiş ülkelerin yanı sıra hem gelişmekte olan hem de gelişmiş bütün ülkelerin karşılaştığı temel sosyo-ekonomik problemlerden bir tanesidir. Hemen hemen her ülkede belli bir oranda görülen suç vakaları Türkiye’de özellikle son yıllarda yüksek boyutlara ulaşmıştır. Bu noktada, Türkiye’de suç ve suçluluğun genel görünümünü incelemek adına Tablo 4’te 2000-2018 döneminde ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü sayılarına yer verilmektedir.

Tablo 4: Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Kişi Sayısı

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın
2000	50 628	48 758	1 870
2001	55 804	53 732	2 072
2002	59 512	57 398	2 114
2003	63 796	61 594	2 202
2004	58 016	56 062	1 954
2005	55 966	54 128	1 838
2006	70 524	68 075	2 449
2007	90 732	87 553	3 179
2008	103 435	99 842	3 593
2009	115 920	111 853	4 067
2010	120 194	116 002	4 192
2011	128 253	123 648	4 605
2012	136 638	131 732	4 906
2013	144 098	138 906	5 192
2014	158 690	152 902	5 788
2015	177 262	170 754	6 508
2016	200 727	192 354	8 373
2017	232 340	222 444	9 896
2018	264 842	254 426	10 416

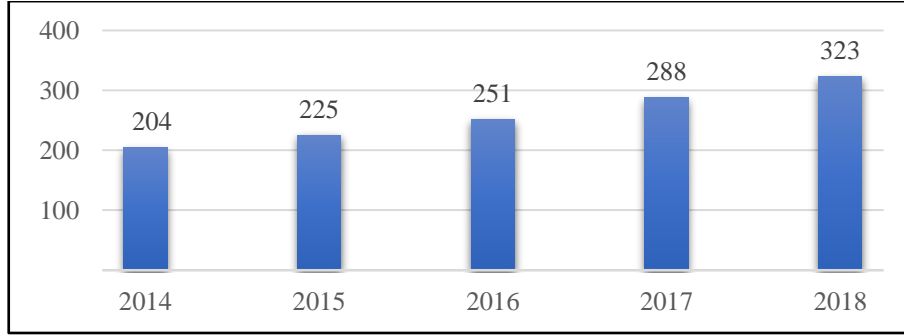
Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019

Tablo, 2000-2018 dönemi boyunca, her yılın 31 Aralık tarihinde ceza infaz kurumlarında bulunan toplam tutuklu ve hükümlü sayısını göstermektedir. Veriler incelendiğinde, ceza infaz kurumlarında bulunan toplam kişi sayısının düzenli bir biçimde artış gösterdiği; bu doğrultuda, 2000 yılında ceza infaz kurumlarında bulunan kişi sayısının 50 bin 628, 2010 yılında 120 bin 194, 2018 yılında ise 264 bin 842 olduğu görülmektedir.

Ceza infaz kurumlarında bulunan bireyler cinsiyete göre değerlendirildiğinde ise; erkek birey sayısının 2000 yılında 48 bin 758 iken, 2018 yılında 5,2 katına çıkarak 254 bin 426 olduğu; kadın birey sayısının, 2000 yılında 1870 iken 2018 yılına gelindiğinde 5,5 kat artarak 10 bin 416 olduğu gözlenmektedir. 2018 yılı baz alındığında, erkek tutuklu ve hükümlü sayısının, kadın tutuklu ve hükümlü sayısından 24,4 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Öte yandan, kadın suçluluğu 2000 yılında toplam suçlu sayısının %3,6'ını oluştururken, 2018 yılında bu oran %3,9 düzeyine yükselmiştir.

Son yıllara bakıldığında, ceza infaz kurumlarında bulunan kişi sayısının 2017 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık 32 bin kişi, 2018 yılında da 2017 yılına göre yaklaşık 33 bin kişi arttığı görülmektedir. Son yıllardaki artışı daha detaylı incelemek adına, Grafik 8'de her yüz bin nüfusa düşen ceza infaz kurumundaki kişi sayılarına yer verilmektedir.

Grafik 8: Her Yüz Bin Nüfusa Düşen Ceza İnfaz Kurumundaki Kişi Sayısı

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019

Grafik 8, her yılın 31 Aralık tarihi itibariyle her yüz bin nüfustan kaç kişinin ceza infaz kurumlarında bulunduğu göstermektedir. Bu açıdan incelendiğinde, her yüz bin nüfusa düşen ceza infaz kurumundaki kişi sayısının 2014 yılında 204 olduğu, sonraki yıllarda sürekli bir artış gösterdiği, 2017 yılında 288'e, 2018 yılında ise 323'e ulaştığı görülmektedir.

2.2.1. Suçun Yaş Grubuna Göre İncelenmesi

TÜİK'in açıkladığı Adalet İstatistikleri doğrultusunda, ceza infaz kurumlarına giren toplam hükümlü sayılarının yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 5'te belirtilmektedir. Bu veriler, 2014-2018 döneminde yıl içinde (1 Ocak – 31 Aralık tarihleri arasında) ceza infaz kurumlarına giren hükümlü sayılarından elde edilmiştir.

Tablo 5: Yaş Grubuna Göre Ceza İnfaz Kurumundaki Hükümlüler

	2014	2015	2016	2017	2018
Yaş	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)
12-14	0,6	0,7	0,7	0,8	0,9
15-17	3,8	4,6	4,2	4,7	4,6
18-24	25,8	26,9	26,4	27,6	27,1
25-34	33,9	33,7	33,5	33,3	33,2
35-44	21,7	21,1	21,5	20,7	21,2
45-54	10,4	9,7	10,3	9,6	9,7
55-64	3,1	2,8	2,9	2,8	2,9
65+	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5
Toplam	%100 (170 073)	%100 (168 726)	%100 (187 730)	%100 (215 761)	%100 (266 889)

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019

Tablo verileri, bir hükümlünün aynı yıl içinde bir veya daha fazla giriş kaydı dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca veriler, hükümlülerin suç işledikleri andaki yaş grubuna göre kaydedilmiştir (TÜİK, 2019). Ceza infaz kurumları, 2014 yılında 170 bin 73 hükümlü kişi

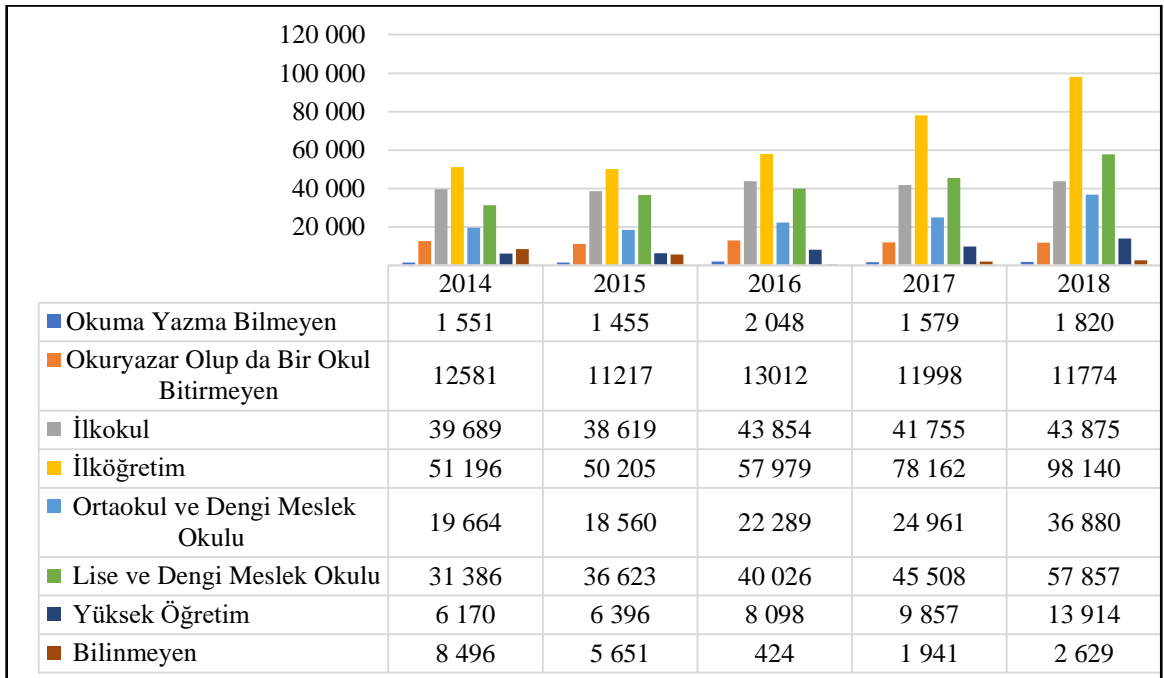
barındırırken, 2018 yılında bu sayı 266 bin 889'a yükselmiştir. 2014 yılındaki söz konusu 170 bin 73 hükümlüden yaklaşık %34'ü 25-34 yaş grubuna mensup iken, bu grubu sırasıyla yaklaşık %26 ile 18-24 yaş grubu ve yaklaşık %22 ile 35-44 yaş grubu izlemektedir. Ayrıca yıllar itibariyle bakıldığında, en fazla hükümlü oranına sahip grubun 25-34 yaş grubu olduğu açıkça görülmektedir. Bu grubun, toplam hükümlüler içindeki payının 2014 yılında %33,9 orana sahip iken, 2017 yılında %33,3'e, 2018 yılında ise %33,2'ye gerilediği gözlenmektedir.

2018 yılı incelendiğinde ise, toplam hükümlülerin %5,4'ünü çocuk yaş grubunun (12-17) oluşturduğu ve hükümlü oranlarının 25-34 yaş grubu sonrasındaki aralıklarda giderek azaldığı söylenebilir.

2.2.2. Suçun Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Eğitim düzeyindeki yükselmenin suç olgusu üzerinde azaltıcı bir etkiye sahip olduğu görüşü genel bir kanıdır. Bu kanının altında yatan temel faktör, eğitim düzeyindeki artışın bireylerin yeteneklerini artırdığı, bu yolla kişilerin yasal kazançlarında bir artış olduğu ve suç faaliyetinin fırsat maliyetini yükselttiği düşüncesidir. Yapılan birçok araştırma suçluların eğitim düzeylerinin düşüklüğünü kanıtlar niteliktedir (Yıldız vd., 2011: 21). Türkiye'de de Ceza İnfaz Kurumu verileri incelendiğinde benzer bir durum kendini göstermektedir. Grafik 9'da eğitim durumlarına göre yıl içerisinde (1 Ocak- 31 Aralık) ceza infaz kurumlarına giren hükümlülerin dağılımı gösterilmektedir.

Grafik 9: Eğitim Durumuna Göre Ceza İnfaz Kurumundaki Hükümlüler

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019

Türkiye’de ceza infaz kurumlarına giren hükümlülerin eğitim durumuna göre dağılımı değerlendirildiğinde, en fazla suç işleyen grubun ilköğretim mezunu grup olduğu görülmektedir. 2014’te 51 bin 196 olan ilköğretim mezunu hükümlü sayısı, yıllara göre sürekli artış göstererek 2018 yılında 98 bin 140’a yükselmiştir. Bu grup, yıllar itibariyle hükümlü grupları arasında her dönemde en fazla hükümlüye sahip grup olarak kalmıştır.

2018 yılı özelinde incelendiğinde, ilköğretim mezunu hükümlüleri sırasıyla lise ve dengi meslek okulu mezunu hükümlüler ile ilköğretim mezunu hükümlüler takip etmektedir. Başka bir deyişle, 2018 yılı içerisinde ceza infaz kurumlarına giren hükümlülerin %36,8’ini ilköğretim mezunları, %21,7’sini lise ve dengi meslek okulu mezunları, %16,4’ünü ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Ayrıca, toplam suçluluk içerisinde en az suç işleyen kesimin okuma yazma bilmeyen hükümlüler ile yükseköğretim mezunu hükümlüler olduğu görülmektedir. Tüm bunlarla birlikte; ilköğretim mezunları, lise ve dengi meslek okulları mezunları ile yükseköğretim mezunları hükümlüler itibariyle değerlendirildiğinde ise eğitim seviyesinin artışıyla toplam hükümlü sayısında ciddi bir azalma olduğu gözlenmektedir.

2.2.3. Suçun Medeni Duruma Göre İncelenmesi

Medeni durumlarına göre yıl içinde ceza infaz kurumlarına giren hükümlülerin dağılımı Tablo 6’da gösterilmektedir. TÜİK’in açıkladığı Adalet İstatistikleri doğrultusunda oluşturulan tabloda, hükümlüler medeni durumlarına göre 4 ana başlıkta incelenmektedir.

Tablo 6: Medeni Duruma Göre Ceza İnfaz Kurumundaki Hükümlüler

	2014	2015	2016	2017	2018
Medeni Durum	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)
Hiç evlenmedi	32,4	33,6	33,1	36,7	36,9
Evli	52,1	48,9	50,4	47,3	46,9
Eşi öldü	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7
Boşandı	14,7	16,7	15,7	15,3	15,2
Toplam	%100 (170 073)	%100 (168 726)	%100 (187 730)	%100 (215 761)	%100 (266 889)

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019

Ceza infaz kurumundaki hükümlülerin medeni durumlarına bakıldığında, en fazla hükümlü oranına sahip grubun evli hükümlüler olduğu açıkça görülmektedir. Toplum suçluluk içerisindeki oranı 2014’te %52,1 olan evli hükümlü grubu, 2018 yılında %46,9 oranına gerilemiştir. Ayrıca evli hükümlüler, yıllar itibariyle hükümlü grupları arasında her dönemde en fazla hükümlü oranına sahip grup olarak gözlenmektedir. 2018 yılı özelinde incelendiğinde, evli hükümlüleri sırasıyla hiç evlenmemiş hükümlüler ve boşanmış olan hükümlüler takip etmektedir. Bununla birlikte, eşi ölen hükümlülerin toplam suçluluk içerisinde en az orana sahip olduğu görülmektedir.

2.2.4. Suçun İş Durumuna Göre İncelenmesi

Tablo 7’de, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler iş durumuna göre kategorize edilmiştir. Bu kategoriler sırasıyla; çalışanlar, işi olmayanlar, iş gücünde olmayanlar (emekli, öğrenci ve ev hanımları) ve iş durumu bilinmeyenlerden oluşmaktadır. Tablodaki veriler hükümlülerin suç işlediği andaki çalışma durumları göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

Tablo 7: İş Durumuna Göre Ceza İnfaz Kurumundaki Hükümlüler

Yıllar	Genel Toplam	Çalışan	İş Olmayan	İş Gücünde Olmayan	Bilinmeyen
2012	115 505	50 280	4 712	5 061	55 452
2013	161 171	67 226	6 741	7 422	80 322
2014	170 733	75 400	8 455	8 795	78 083
2015	168 726	74 733	8 932	9 075	75 986
2016	187 730	81 847	10 228	9 978	85 677

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019

TÜİK’in yayınladığı son iş durumu verileri doğrultusunda oluşturulan tablo incelendiğinde, suç işlediği anda bir iş grubunda çalışan hükümlü sayısı 2012 yılında 50 bin 280 iken, 2016 yılına gelindiğinde %63 oranında artarak 81 bin 847 olmuştur. Bunun yanı sıra, suç işlediği anda bir işi olmayan hükümlü sayısının 2012 yılında 4 bin 712 olduğu, 2016 yılında ise bu sayının artarak 10 bin 228’e ulaştığı görülmektedir. 2016 yılı özelinde incelendiğinde; suç işlediği anda bir işte çalışan hükümlü oranının %43,6’ya, suç işlediği anda bir işi olmayan hükümlü oranının %5,5’a, suç işlediği anda iş gücünde yer almayan hükümlü oranının ise %5,3’e sahip olduğu gözlenmektedir. Ayrıca 2016 yılında, suç işlediği andaki iş durumu bilinmeyen hükümlü sayısı ise 85 bin 677 olarak görülmektedir.

2.2.5. Suçun Türlerine Göre İncelenmesi

2018 yılı içerisinde (1 Ocak- 31 Aralık) ceza infaz kurumuna giren hükümlülerin, hangi suç türünden hüküm giydiklerini göstermek amacıyla Tablo 8 oluşturulmuştur.

Tablo 8: Suç Türlerine Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler, 2018

Suç türü	Toplam	
	Sayı	Oran (%)
Toplam	266 889	100,0
Hırsızlık	45 420	17,0
Yaralama	33 013	12,4
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti	17 902	6,7
İcra İflas Kanunu'na muhalefet	15 382	5,8
Yağma	15 309	5,7
Tehdit	11 038	4,1
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma	10 375	3,9
Kaçakçılık	9 665	3,6
Öldürme	9 332	3,5
Sahtecilik	8 990	3,4
Trafik suçları	8 185	3,1
Dolandırıcılık	8 006	3,0
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar	6 280	2,4
Cinsel suçlar	5 774	2,2
Ailenin korunması tedbirine aykırılık	5 209	2,0
Hakaret	4 297	1,6
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	3 627	1,4
Görevi yaptırmamak için direnme	2 949	1,1
Mala zarar verme	2 721	1,0
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet	2 041	0,8
Orman suçları	671	0,3
Zimmet	220	0,1
Rüşvet	175	0,1
Kötü muamele	106	0,0
Diğer suçlar	40 114	15,0

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019

Tablo 8’de, suç türlerine göre hükümlü sayıları ve genel suçluluk içerisindeki oranları sunulmuştur. Tablo incelendiğinde, en fazla işlenen suç türünün %17 ile hırsızlık suçu olduğu; hırsızlık suçunu sırasıyla %12,4 ile yaralama; %6,7 ile uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti; %5,8 ile İcra İflas Kanunu'na muhalefet suçlarının takip ettiği görülmektedir. Ayrıca tablodan hareketle, öldürme suçu işleyen hükümlülerin oranının %3,5; cinsel suç işleyenlerin oranının ise %2,2 olduğu gözlenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İŞSİZLİK VE SUÇ İLİŞKİSİ: LİTERATÜR ÖZETİ

Türkiye’de ve Dünyada suç ve işsizlik ilişkisi üzerine pek çok çalışma ele alınmıştır. Çeşitli ekonometrik analizler yoluyla elde edilen bu çalışmalar, genelde işsizlik oranlarındaki artışın suç rakamlarına nasıl yansıdığı üzerine odaklanmaktadır.

3.1. Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalar

İşsizlik-suç ilişkisi kapsamında, Türkiye üzerine bir araştırma ortaya koyan son dönem çalışmaların bir bölümü, Tablo 9’da özet bir şekilde gösterilmiştir.

Tablo 9: Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar(lar)	Dönem	Yöntem	Değişkenler	Sonuç
Yamak ve Topbaş (2005)	1995-2002	Panel Veri Analizi	Suç türleri- İşsizlik	İşsizlik oranından suça anlamlı ve pozitif bir nedensellik bulgulanmıştır.
Çiftçi ve Bahar (2005)	1995-2003	Nedensellik Analizi	Suç sayıları-Firma sayıları- İşsizlik	İşsizlikte meydana gelen artışların şahsa ve mala karşı işlenen suçlarda artış yarattığı saptanmıştır.
Cömertler ve Kar (2007)	2000	Yatay Kesit Analizi	Suç oranı- KBG-Yoksulluk- İşsizlik- Okullaşma oranı- Göç	81 ilin verileri kullanılarak oluşturulan çalışmada, işsizlik değişkeninin suç oranlarını pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.
Pazarlıoğlu ve Turgutlu (2007)	1968-2004	Zaman Serisi Analizi	Suç türleri- İşsizlik- Gelir	İşsizliğin suça teşvik edici bir faktör olmadığı bulgulanmıştır.
Durusoy vd. (2008)	2002-2005	Çoklu Regresyon Analizi	Suç türleri-İşsizlik-Eğitim seviyesi- Göç	İşsizliğin sadece mala karşı işlenen suçların sayısında bir artışa neden olduğu belirlenmiştir.
Aksu ve Akkuş (2010)	1970-2007	Sınır Testi Yaklaşımı	Mala karşı suçlar- İşsizlik- Enflasyon- Okullaşma oranı	Çalışmada mal varlığına karşı işlenen suçların, işsizlik oranından pozitif yönde etkilendiği belirlenmiştir.
Yıldız vd. (2011)	2002-2008	Panel Regresyon Analizi	Suç türleri- İşsizlik- Eğitim düzeyi- Polis sayısı- İl geneli nüfus	Kayseri ili üzerine yapılan çalışmada; işsizlik ve suç arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
Dursun vd. (2011)	1990-2010	Panel Veri Analizi	Suç türleri- İşsizlik- KBG	Söz konusu çalışmanın sonucunda, işsizlikteki artışın suç oranında artış meydana getirdiği tespit edilmiştir.
Uğur (2013)	2008	Korelasyon Analizi	Mala karşı suçlar- Gelir dağılımı- İşsizlik- Mahallelerin nüfusu	Denizli ilinde mala karşı işlenen suçların daha ziyade şehrin doğu tarafında fazlaştığı, bu bölgenin yüksek işsizliğin etkisi altında olduğu tespit edilmiştir.
Taş vd. (2014)	2008-2011	Panel Veri Analizi	Suç sayısı- İşsizlik oranı- Boşanma oranı- Bankaların kişi başı takipteki alacakları	Çalışma neticesinde, işsizlik oranının suç oranları üzerinde aynı yönlü bir etkisinin olduğu görülmüştür.
Topal ve Özer (2017)	2004-2016	Panel Regresyon Analizi	Suç oranları- Genç işsizlik- İntihar- Göç-Boşanma	Genç işsizliğin suç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkili olduğu tespit edilmiştir.
Yorulmaz ve Giray (2017)	2008	Path Analizi	Suç oranları- İşsizlik oranları- KBG- Göç oranları- Lise mezuniyet oranları	İşsizlik oranlarındaki artışın şiddet suçları oranında bir azalmaya, mala karşı işlenen suç oranları üzerinde ise aynı yönlü bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.
Aksu (2018)	1980-2015	Zaman Serisi Analizi	İşsizlik- Suç- Boşanma- İntihar- GSMH	Çalışma sonucunda, işsizlik ile suç arasında karşılıklı nedensellik olduğu, değişkenlerden biri artarken diğerinin de artış gösterdiği tespit edilmiştir.
Kesbiç ve Dündar (2019)	2008-2014	Panel Veri Analizi	Mala karşı suçlar- İşsizlik	Çalışmada, mala karşı işlenen suç türleri üzerinde işsizliğin pozitif yönlü etkisi olduğu belirlenmiştir.
Tunca (2019)	2008-2014	Panel Veri Analizi	Suç türleri- Eğitim- İşsizlik- Göç- Hane halkı büyüklüğü	İşsizliğin önemli bir ekonomik kayıp yaratarak suç oranlarını arttırdığı tespit edilmiştir.

Türkiye üzerine, işsizlik ve çeşitli suç türleri arasındaki ilişkiyi inceleyen son yıllardaki çalışmalara bakıldığında, birkaç çalışma hariç hemen hepsinde bu ilişkinin yönünün pozitif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örnek vermek gerekirse; Yamak ve Topbaş (2005), 1995-2002 dönemi için yapmış oldukları çalışmada, işsizlik oranlarındaki artışın suça pozitif etki ettiği, bir başka deyişle suç sayısında artışa neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca bu çalışmada suç faaliyetinden beklenen potansiyel gelirin artmasının mala karşı işlenen suç miktarını yükselteceği tespit edilmiştir.

Taş vd. (2014) de 2008-2011 dönemi verilerini kullanarak yaptıkları panel veri analizi sonucunda; işsizlik oranı ile suç oranları arasında aynı yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Çalışmada “işsizlik oranındaki %1’lik artış, bin kişiye düşen suç sayısını ortalama 0,03 artırdığı” sonucuna ulaşılmıştır. Diğer birçok çalışmada olduğu gibi değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu belirten Aksu (2018) da 1980-2015 dönemi için yaptığı zaman serisi analizi sonucunda; işsizlikle suç arasında nedensellik olduğunu, biri artarken diğerinin de arttığını bulgulamıştır. Bu çalışmaları destekleyen bir diğer çalışma Kesbiç ve Dündar (2019) tarafından ele alınmıştır. Kesbiç ve Dündar (2019), 2008-2014 dönemi için yaptığı panel veri analizi sonucunda; hırsızlık, yağma ve dolandırıcılık gibi mala karşı işlenen suçlarda işsizliğin etkisinin pozitif yönde olduğunu bulgulamıştır.

İlişkinin yönünün pozitif olduğunu belirten bir diğer çalışmada Tunca (2019), 2008-2014 dönemi için yaptığı panel veri analizi neticesinde, işsizliğin önemli bir kayıp oluşturarak suç rakamlarını yükselttiğini tespit etmiştir. Bu çalışmalar haricinde ilişkinin varlığını destekleyen diğer çalışmalar arasında; Çiftçi ve Bahar (2015), Cömertler ve Kar (2007), Yıldız vd. (2011), Aksu ve Akkuş (2010), Dursun vd. (2011), Uğur (2013), Topal ve Özer (2017)’in çalışmaları yer almaktadır.

Pazarlıoğlu ve Turgutlu (2007) ise, 1968-2004 dönemi için yapmış oldukları Johansen eş-bütünleşme testi ve Granger nedensellik analizi sonucunda iki değişken arasında bir ilişki bulunmadığını, bir başka deyişle işsizliğin suça teşvik edici bir etmen olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Durusoy vd. (2008), 2002-2005 dönemi için 81 ilin verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada işsizliğin yalnızca mala karşı işlenen suçlarda artışa sebep olduğunu bulgulamışlardır. Bir diğer çalışmada ise Yorulmaz ve Giray (2017), işsizlikte meydana gelen artışların şiddet suçu oranlarında bir azalışa sebebiyet verdiği sonucuna ulaşmıştır.

3.2. Diğer Ülkeler Üzerine Yapılan Çalışmalar

İşsizliğin arttığı dönemlerde suç oranlarının da arttığı genel kabul gören bir anlayış olsa da bu konudaki çalışmalar farklı sonuçlar sunmaktadır. Bu farklılaşma ülkelerdeki farklılıklar, çalışmalarda kullanılan analiz çeşitleri, zaman dilimi farklılıkları ve incelenen farklı suç türleri

nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Ayhan ve Bursa, 2019: 467). Bu doğrultuda, Tablo 10'da farklı ülke örneklerinde, işsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen son dönem çalışmaları özet bir şekilde değerlendirilmiştir.

Tablo 10: Diğer Ülkeler Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar(lar)	Ülke	Dönem	Yöntem	Değişkenler	Sonuç
Hale ve Sabbagh (1991)	İngiltere	1949-1987	Zaman Serisi Analizi	Suç türleri-İşsizlik	Çalışmada işsizlik oranları ile suç arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.
Tsushima (1996)	Japonya	1986-1987-1988	Çoklu Regresyon Analizi	Suç türleri-İşsizlik oranı-Yoksulluk-Eşitsizlik-Yaş ve cinsiyet	Söz konusu analiz sonucunda, işsizlik değişkeninin suç oranları üzerinde pozitif etkisinin olduğu saptanmıştır.
Witt vd. (1999)	İngiltere	1986-1996	Panel Veri Analizi	Mala karşı suçlar-İşsizlik-Ücret	Çalışma sonucunda, işsizliğin varlığının suç oranlarını artırdığı tespit edilmiştir.
Papps and Winkelman (2000)	Yeni Zelanda	1984-1996	Panel Veri Analizi	İşsizlik-Suç	Çalışmada, işsizliğin suç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını bulmuşlardır.
Machin ve Meghir (2004)	İngiltere	1975-1996	Panel Veri Analizi	İşsizlik-Suç	İşsizlik ve suç olgusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
Saridakis ve Spengler (2009)	Yunanistan	1991-1998	Panel Veri Analizi	Mala karşı suçlar-Şiddet suçları-İşsizlik	İşsizliğin mala karşı işlenen suçları artırdığı, şiddet suçları üzerindeki etkisinin ise istatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir.
Ata (2011)	27 AB Ülkesi	2008	Yatay Kesit Analizi	Suç sayısı- İşsizlik oranı- KBG	İşsizlik değişkeni ile suç arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.
Lombardo ve Falcone (2011)	İtalya	1995-2009	Kümeleme Analizi	Suç oranları-Genç işsizlik oranları- Boşanma oranları	Çalışma neticesinde, suç oranlarının genç işsizliğin yüksek olduğu bölgelerde daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Abraham (2012)	Hindistan	2001-2008	Panel Veri Analizi	Suç türleri-İşsizlik-Ücret	İşsizliğin suça etki eden temel faktörlerden biri olduğu saptanmıştır.
Altındağ (2012)	33 Avrupa Ülkesi	1995-2003	Panel Veri Analizi	Suç türleri-İşsizlik oranı- Polis sayısı- KBG	Çalışmada, işsizlik ile mala karşı işlenen suçlar arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.
Fallahi vd. (2012)	ABD	1976-2004	Zaman Serisi Analizi	Hırsızlık-İşsizlik oranı	İşsizlik oranlarında gerçekleşen değişmelerin araba hırsızlığını etkilemediği, ev hırsızlığını ise kısa dönemde pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Umaru vd. (2013)	Nijerya	1980-2009	Granger Nedensellik Analizi	Suç oranı-İşsizlik oranı-Yoksulluk oranı- Enflasyon oranı	İşsizlik ve suç değişkenleri arasında nedensel bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.
Andresen (2013)	Kanada	1981-2009	Panel Veri Analizi	Suç türleri- İşsizlik oranı-KBG-Gini katsayısı	İşsizlik oranlarının mala karşı işlenen suçlarda negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.
Blomquist ve Westerlund (2014)	İsveç	1975-2010	Panel Veri Analizi	İşsizlik oranı-Suç oranı	Çalışma neticesinde, işsizlik oranının suç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 10: Devamı

Yazar(lar)	Ülke	Dönem	Yöntem	Değişkenler	Sonuç
Zuzana and Popli (2015)	Kanada	1979-2006	Zaman Serisi Analizi	Suç türleri-İşsizlik oranı	Değişkenler arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişki bulunamamış olup, yanı sıra işsizlik oranı ile mala karşı işlenen suçlar arasında kısa dönemde negatif bir ilişki bulgulanmıştır.
Yamak vd. (2016)	Türkiye'nin Dahil Edildiği 30 Ülke	2000-2011	Panel Veri Analizi	Hırsızlık suçu sayısı-İşsizlik oranı- Eğitim harcaması-Polis sayısı- KBG	İşsizlik oranı ile hırsızlık suçu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
Kızılgöl ve Selim (2017)	Türkiye'nin Dahil Edildiği 29 Ülke	2001-2010	Panel Veri Analizi	Suç- İşsizlik oranı- Büyüme oranı- Enflasyon-Polis sayısı	Çalışma sonucunda; enflasyon ve işsizlik oranı değişkenlerinin, suç sayısı üzerinde pozitif etkili olduğu tespit edilmiştir.
Bilgili ve Ulucak (2018)	Türkiye'nin Dahil Edildiği 25 Ülke	1993-2012	Panel Veri Analizi	Suç- İşsizlik-Enflasyon- Eğitim-Gelir	İşsizlik ve gelir eşitsizliğindeki artışların bireyleri suça yönlendirdiği tespit edilmiştir.
Ayhan ve Bursa (2019)	28 AB Ülkesi	1993-2016	Panel Veri Analizi	İşsizlik oranı-Suç oranı	Eş-bütünleşme testi sonucunda işsizlik ile suç oranları arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu; nedensellik testi sonucunda ise işsizlikten suça doğru bir nedensellik olduğu tespit edilmiştir.

İşsizlik ve suç ilişkisini inceleyen uluslararası literatür değerlendirildiğinde; bu ilişkinin yönünün pozitif olduğunu belirten çalışmaların çokluğu dikkat çekse de iki değişken arasında negatif bir ilişki olduğunu veya istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını tespit eden çalışmalar da mevcuttur. Ayrıca bu çalışmaların ortaya koyduğu diğer bir sonuç ise, analizlerde özellikle mala karşı işlenen suçların kullanıldığıdır. Örnek vermek gerekirse; Witt vd. (1999), Saridakis ve Spengler (2009) ve Fallahi vd. (2012) çalışmalarında, işsizlik ile mala karşı işlenen suç sayıları arasında bir ilişki olup olmadığı araştırması yapmışlardır.

İşsizlik oranları ile suç arasındaki ilişkiyi tespit etmek üzere, 2008 yılı verilerini kullanarak 27 AB ülkesi üzerine yaptığı yatay kesit analizinde Ata (2011), işsizlik oranlarının suç sayıları üzerinde pozitif bir etki oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır. Başka bir deyişle bu çalışmada, işsizlik oranlarındaki artışın suç faaliyetinin ortaya çıkmasında önemli bir etken olduğu saptanmıştır. Bu sonucu destekleyen bir diğer çalışma ise Ayhan ve Bursa (2019) tarafında ele alınmıştır. 1993-2016 dönemi verilerinden yararlanılarak 28 Avrupa Birliği üyesi ülke üzerine yapılan panel veri analizi sonucunda, işsizlik ve suç olgusu arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu, işsizlikte ortaya çıkan artışların suç oranlarını artırdığı belirlenmiştir. Çalışmada “işsizlik oranındaki 1 birimlik artışın suç oranlarını 1,53 birim artırdığı” sonucu bulgulanmıştır. Ayrıca bu çalışmada, söz konusu ülkelerdeki suç oranlarını azaltmak için işsizlik oranlarında azalma sağlayacak politikaların gerekliliğine de vurgu yapılmıştır. Bu çalışmalar haricinde işsizlik suç ilişkisinin pozitif yönlü olduğunu destekleyen diğer çalışmalar arasında; Hale ve Sabbagh (1991), Tsushima (1996), Lombardo ve Falcone (2011), Abraham (2012), Bilgili ve Ulucak (2018)’in çalışmaları yer almaktadır.

İşsizlik ve suç olgusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin tespit edilemediği çalışmalar da mevcuttur. Örnek vermek gerekirse, Papps ve Winkelman (2000), 1984-1996 dönemi için Yeni Zelanda’da işsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile araştırmış ve işsizliğin suç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını bulgulanmıştır. Yanı sıra Fallahi vd. (2012) de ABD için 1976-2004 verilerini kullanarak yapmış oldukları zaman serisi analizi sonucunda, işsizlik oranlarında gerçekleşen değişimlerin araba hırsızlığının etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, Yamak vd. (2016) Türkiye’nin dahil edildiği 30 ülke üzerine yaptıkları çalışmada, hırsızlık suçundaki değişimin işsizlik oranlarındaki değişimle ilişkili olmadığını belirlemiştir. Bu çalışmalara ek olarak, Machin ve Meghir (2004) ile Umaru (2013) da çalışmaları arasında değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir.

Tüm bu çalışmaların yanı sıra; Andresen (2013) ise, Kanada için 1981-2009 dönemi verilerini kullanarak yaptığı panel veri analizi sonucunda, işsizlik oranının mala karşı işlenen suçlar üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Suç ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi Kanada üzerine inceleyen bir başka çalışma ise Zuzana ve Popli (2015) tarafından ele alınmıştır. Zuzana ve Popli (2015) zaman serisi analizi kullanarak yaptıkları çalışmada, 1979-2006 dönemi verilerini ele almış, çalışma sonucunda işsizlik oranı ile mala karşı işlenen suçlar arasında

kısa dönemde negatif bir ilişki bulgulanmıştır. Ayrıca söz konusu çalışmada, işsizlik oranı ile suç değişkeni arasında uzun vadede anlamlı bir ilişki bulunamadığı sonucuna da ulaşılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE SUÇ İLİŞKİSİ: BİR ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

4.1. Çalışmanın Amacı, Veri Seti ve Ekonometrik Yöntem

Bu çalışmanın amacı, işsizlik oranı ile suç olgusu arasında var olduğu düşünülen ilişkinin Türkiye üzerine test edilmesidir. Bu doğrultuda, değişkenler arasında bir ilişkinin olup olmadığı, varsa ilişkinin yönü ekonometrik veriler kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada, Türkiye'de işsizlik ve suç olgusu arasındaki ilişki 1991-2018 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak test edilmiştir. Bu amaç çerçevesinde, analizde kullanılan değişkenler işsizlik oranları ile her yüz bin nüfusa düşen ceza infaz kurumu nüfusu verileri olmuştur. Çalışmada kullanılan veriler logaritmik dönüşüme tabi tutularak analize katılmıştır. İşsizlik oranı verileri International Monetary Fund (IMF) veri sisteminden, suç rakamları ise Türkiye İstatistik Kurumu'nun hazırlamış olduğu Adalet İstatistikleri dokümanından elde edilmiştir. Analizde kullanılan veriler ve verilere ait istatistiki göstergeler Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11: Model Verileri ve İstatistiki Göstergeler

Değişken	Tanımı				
Suç	Türkiye'de her yüz bin nüfusa düşen ceza infaz kurumu nüfusu				
İşsizlik	İşsizlik oranı				
Değişkenlere Ait İstatistiki Göstergeler					
Seriler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Maksimum	Minimum	Standart Sapma
logsuc	28	4.768592	5.777652	3.871201	0.511217
logissiz		2.168989	2.572612	1.791759	0.200963

Değişkenler arasındaki ilişki zaman serisi yöntemleri kullanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada öncelikli olarak serilerin durağanlıkları hakkında grafik ve korelogram yöntemleriyle bir ön bilgi edinilmiş, ardından Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron Testi (PP) birim kök testleri ile istatistiksel sonuç elde edilmiştir. Durağanlık sınavının ardından, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı Johansen eş-bütünleşme testi ile araştırılmış, son olarak da Granger nedensellik testi ile değişkenler arasındaki ilişkinin yönü belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ekonometrik analizler için Eviews 9 paket programı kullanılmıştır.

4.1.1. Zaman Serilerinde Durağanlık Analizi

Zaman serisi verileri, değişkenlerin gözlem sonuçlarının zamana bağlı olarak oluşturulmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bir zaman serisi sadece zaman boyutu barındırır (Yamak ve Erdem, 2017: 2). Zaman serileri ile çözümleme yapılmasının gayesi, ele alınan gözlem kümesinin yansıttığı gerçekliğin anlaşılması ve değişkenlerin gelecekteki değerleri hakkında doğru bir çıkarımda bulunabilmektir (Aksu, 2018: 80).

Zaman serisi analizlerinde verilerin durağanlığı son derece önem arz etmektedir. Durağanlık kavramıyla aktarılmak istenen, bir zaman serisinin sahip olduğu istatistiksel özelliklerin zamana bağlı olarak değişmemesidir. Buradan hareketle, durağan zaman serilerinin “ele alınan dönem içinde ortalamasının ve varyansının sabit olduğu, kovaryansının zamana bağlı değil gecikmeye bağlı olduğu” söylenebilir (Yamak ve Erdem, 2017: 94; Sevüktekin ve Çınar, 2017: 239);

$$\text{Ortalama: } E(Y_t) = \mu$$

$$\text{Varyans: } \text{Var}(Y_t) = [E(Y_t - \mu)]^2 = \sigma^2$$

$$\text{Kovaryans: } \text{Kov}(Y_t, Y_{t+k}) = \gamma_k = E[(Y_t - \mu)(Y_{t+k} - \mu)]$$

Zaman serilerine dayalı araştırmalar ilgili serilerin durağan olduklarını varsaymaktadır. Durağan serilerin değerleri, belli bir değere yaklaşmakta veya beklenen değer etrafında dalgalanmaktadır. Bu durumda seriye uygulanacak herhangi bir şokun etkisi geçici olmakta, seri uzun dönem ortalama değerden ayrılışı sonucunda tekrar ortalama değerine geri dönmektedir. Bundan ötürü, serinin genel hareketi hakkında genel bir yorum yapılabilmektedir (Yamak ve Erdem, 2017: 96).

Durağanlık analizinden geçmemiş veriler ile yapılan çözümleme sonucunda, ekonometrik ilişkiler sahte ve anlamsız olacaktır. Bu gibi sorunlarla karşılaşmamak için serilerin durağanlıklarının test edilmesi zaruridir (Atıla ve Çelikkaya, 2020: 251).

Bir serinin durağanlığını test etmenin temelde iki yolu vardır. Bunlardan ilki; serinin zaman yolu grafiği ve korelogramı üzerindeki yargılara dayanmaktadır. Grafiksel çözümlemede, seri belli bir değer etrafında dalgalanmakta ise durağan bir yapı sergilediği ifade edilir. Korelogram analizinde ise, otokorelasyon değerlerinin 0'a yaklaşması serinin durağan olduğunun bir işaretçisidir. Söz konusu analizler durağanlık hakkında genel bir sonuç vermesine karşın, durağanlığın test edilmesinde esas itibarıyla istatistiksel sonuç veren ikinci yol yani birim kök testleri kullanılmaktadır (Yamak ve Erdem, 2017: 97-98; Sevüktekin ve Çınar, 2017: 247).

4.1.1.1. Augmented Dickey-Fuller (ADF) Testi

Durağanlığın test edilmesinde en çok başvurulan yöntem birim kök testleridir. Durağanlığın nasıl formülize edileceği hakkında David A. Dickey ve Wayne A. Fuller tarafından 1979 ve 1981 yıllarında ortaya atılan yöntem durağanlığı sınamada sıklıkla kullanılmaktadır. Bu durum basit bir otoregresif modelde matematiksel olarak aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Atila ve Çelikkaya, 2020: 251);

$$Y_t = pY_{t-1} + \varepsilon_t$$

Eşitlikte “ Y_t gözlem değeri, t ise zaman endeksini” göstermektedir. Eşitliğe göre $|p| \geq 1$ olduğu ifade edilebiliyorsa birim kökün varlığından bahsedilebilmektedir. Dickey-Fuller testinde serinin durağan olup olmadığını belirten hipotezler aşağıda belirtilen şekildedir (Atila ve Çelikkaya, 2020: 251);

H_0 : $|p| \geq 1$: Birim kök mevcuttur. Seri durağan değildir.

H_1 : $|p| < 1$: Birim kök yoktur. Seri durağandır.

Augmented Dickey-Fuller birim kök testinde, sıfır hipotezi (H_0) birim kökün mevcut olduğunu yani serinin durağan olmadığını belirtirken, alternatif hipotez (H_1) ise serinin durağan olduğunu ifade etmektedir (Atila ve Çelikkaya, 2020: 251). Buradan hareketle, ADF birim kök testiyle analiz yapılırken hesaplanan ADF-t istatistiği MacKinnon kritik değerleri ile karşılaştırılarak yorum yapılmaktadır. ADF test istatistiğinin MacKinnon kritik değerlerinden mutlak olarak büyük olması, ele alınan zaman serisinin birim kök içermediğini göstermektedir (Altunç, 2008: 118).

Genişletilmiş Dickey-Fuller birim kök testi DF testine kıyasla otokorelasyon sorununu dikkate almaktadır. Bu nedenle, ADF birim kök testi hata terimlerindeki otokorelasyon sorununu engellemek hedefiyle, kullanılan bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin denkleme dahil edilmesi yoluyla oluşturulmaktadır. ADF birim kök testinde kullanılan modeller aşağıda gösterilmektedir (Atila ve Çelikkaya, 2020: 251; Yamak ve Erdem, 2017: 100-101);

$$\text{Sabit terimsiz ve trendsiz denklem: } \Delta Y_t = \beta_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \delta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

$$\text{Sabit terimli denklem: } \Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \delta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

$$\text{Sabitli ve trendli denklem: } \Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 \text{Trend} + \sum_{i=1}^p \delta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

4.1.1.2. Philips-Perron (PP) Testi

“Phillips ve Perron (1988) tarafından, hata terimleri arasında otokorelasyon olabileceği düşüncesiyle PP birim kök testi geliştirilmiştir.” PP testi, Genişletilmiş Dickey-Fuller test regresyon denklemindeki olası otokorelasyon ve değişen varyans problemlerini bertaraf etmeye çalışmaktadır (Yamak ve Erdem, 2017: 109). Otokorelasyon problemini ortadan kaldırmak amacıyla ADF testinden değişik olarak, denklemlere bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri eklenmemektedir. PP testi bunun yerine, bir düzeltme mekanizması barındırmaktadır. PP testi, Newey-West düzeltme mekanizması yardımıyla bu problemi ortadan kaldırır ve sabit varyans varsayımını ifa eder (Eyüpoğlu ve Abdioğlu, 2019: 237; Kıran, t.y.: 91-92).

PP testinde kullanılan modeller aşağıdaki şekilde ifade edilebilmektedir (Eyüpoğlu ve Abdioğlu, 2019: 237);

$$\text{Sabit terimsiz ve trendsiz denklem: } \Delta Y_t = \beta_1 Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\text{Sabit terimli denklem: } \Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\text{Sabitli ve trendli denklem: } \Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 \text{Trend} + \varepsilon_t$$

PP testinde de serilerin birim kök içerip içermediğini kararlaştırmak için, ADF testinde olduğu gibi hesaplanan test istatistik değeri, MacKinnon tablo değerleriyle karşılaştırılır. Hipotez testleri de ADF testinde sınındığı gibidir. Yani H_0 hipotezi serinin durağan olmadığını, H_1 hipotezi ise serinin durağan olduğunu işaret etmektedir (Eyüpoğlu ve Abdioğlu, 2019: 237; Kıran, t.y.: 92).

4.1.2. Eş-Bütünleşme Analizi

Eş-bütünleşme analizi, ekonomik değişkenler arasındaki uzun dönemli bağlantının istatistiksel olarak sunulması şeklinde ifade edilmektedir. Buradan hareketle “eş-bütünleşme, iki veya daha fazla durağan olmayan değişken arasındaki uzun dönemli bir denge ilişkisi” olarak açıklanmaktadır (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 557-559).

Zaman serisi analizlerinde sahte regresyondan sakınmanın iki esas yöntemi bulunmaktadır. Bu yöntemlerden birincisi, durağan olmayan değişkenlere durağanlaştırma işlemi yani genelde fark alma işlemi uygulamak iken, ikincisi ise değişkenlerin eş-bütünleşik olması ile olasıdır. Fark alma işleminin seriler arasındaki uzun dönemli ilişkisi ortadan kaldırdığı bilindiği için, uzun dönemli ilişkiye bakmak için eş-bütünleşme analizine başvurmak daha uygun bir yöntemdir. Eş-bütünleşme denklemi, basitçe aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 560);

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + \varepsilon_t$$

X_t ve Y_t : Birinci mertebeden durağan I(1) değişkenleri, ε_t ise hata terimlerini göstermektedir.

Denklemden hareketle, tahmin edilen regresyonun hata terimlerinin (ε_t) durağan olup olmadığına bakılmaktadır. Değişkenler arasında eş-bütünleşmenin varlığı, (ε_t)'nin durağan olmasına bağlıdır (Yamak ve Erdem, 2017: 162).

4.1.2.1. Johansen Eş-Bütünleşme Analizi

Eş-bütünleşme analizi daha evvel de dikkat çekildiği gibi, “serilerin durağan olmadıkları durumda bile seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin mevcut olabileceğini ve bu ilişkinin durağan bir yapıda olabileceğini” belirtmektedir. Johansen eş-bütünleşme analizi, bu çözümlemeyi yapabilen temel yöntemlerden biridir. Johansen analizi, aynı seviyeden durağan olan serilerin düzey ve gecikmeli değerlerinin bulunduğu VAR analizine dayanmaktadır (Tarı ve Yıldırım, 2009: 100).

p. dereceden bir VAR modeli aşağıdaki gibi ifade edilebilir;

$$Y_t = A_1 Y_{t-1} + \dots + A_p Y_{t-p} + Bx_t + \varepsilon_t$$

Denklemden; “ Y_t : durağan olmayan değişkenler vektörü, X_t : deterministik değişkenler vektörü ve ε_t : hata terimlerini göstermektedir” (Öget ve Şahin, 2017: 646).

Johansen eş-bütünleşme analizinde, Π katsayılar matrisinin rankından istifade edilerek seriler arasında eş-bütünleşik ilişki yoklaması yapılmaktadır. Π katsayılar matrisinin rankının 0'a eşit olması halinde seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisi bulunmadığı, rankın 1'e eşit olması durumunda ise seriler arasında 1 eş-bütünleşme ilişkisinin olduğu ifade edilebilir (Tarı ve Yıldırım, 2009: 100-101). Johansen eş-bütünleşme testinde kullanılan hipotezlerin aşağıdaki gibi olduğu söylenebilir (Çalışkan ve Kurt, 2018: 419);

$H_0: r = 0$ Eş-bütünleşme ilişkisi yoktur.

$H_1: r \geq 1$ Eş-bütünleşme ilişkisi vardır.

Johansen eş-bütünleşme analizinde, değişkenler arasında uzun dönem ilişkinin var olup olmadığı iz (trace) ve maksimum özdeğer (maximum eigenvalue) istatistikleri yardımıyla saptanmaktadır (Tarı ve Yıldırım, 2009: 101). Belirtilen hipotezlerin test edilmesinde, %5 kritik değerler ile iz istatistik ve maksimum özdeğer istatistikleri kıyaslanmaktadır. Kritik değer, iz

istatistik değerinden ve maksimum özdeğer istatistiğinden küçük ise H_0 hipotezi reddedilip, H_1 hipotezi kabul edilmektedir. Dolayısıyla H_1 hipotezinin kabul edilmesi, değişkenler arasında en az 1 eş-bütünleşik vektör olduğu sonucunu gösterir (Çalışkan ve Kurt, 2018: 419).

4.1.3. Granger Nedensellik Analizi

Değişkenler arasında nedenselliğin var olup olmadığı, var ise yönü Granger nedensellik analizi ile belirlenebilmektedir. Bu analizde, ele alınan değişkenler bağımlı-bağımsız şeklinde ayrılmamakta, değişkenler arasındaki etkileşim eş zamanlı olarak sınanabilmektedir (Doğan vd, 2015:413).

Granger nedensellik testi, aşağıdaki modeller yardımıyla oluşturulmaktadır (Yamak ve Erdem, 2017: 192);

$$Y_t = \sum_{i=1}^p \gamma_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^p \beta_i X_{t-i} + \varepsilon_{1t}$$

$$X_t = \sum_{i=1}^p \gamma_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^p \beta_i X_{t-i} + \varepsilon_{2t}$$

Modelde, p : gecikme uzunluğunu göstermekte olup, ε_{1t} ve ε_{2t} “hata terimlerinin birbirlerinden bağımsız oldukları” kabul edilmektedir. Nedensellik ilişkisinde, 4 durum söz konusudur. Bu durumlardan ilki, X’ten Y’ye ($X \rightarrow Y$) doğru nedenselliği, ikincisi ise Y’den X’e ($Y \rightarrow X$) doğru nedenselliği göstermektedir. Dolayısıyla ilk iki durumda tek yönlü bir nedensellik ilişkisi söz konusudur. Üçüncü durum ise, çift yönlü ($X \leftrightarrow Y$) bir nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Son durumda ise, değişkenler arasında herhangi bir nedensel ilişki ($X - Y$) bulunmamaktadır (Yamak ve Erdem, 2017: 192; Bağdigen ve Beşer, 2009: 9).

“Hangi değişkenin diğerlerinden kaynaklandığı veya diğerlerini yönlendirdiğini” test etmede kullanılan Granger nedensellik analizinde kurulan hipotezler aşağıdaki gibidir (Benk ve Kösekahyaoğlu, 2019: 128);

H_0 : Grenger anlamında nedeni değildir.

H_1 : Grenger anlamında nedenidir.

Granger nedensellik testi ile çözümlene yapılrken, test sonucunda elde edilen olasılık değerine bakılmaktadır. Buradan hareketle; elde edilen olasılık değerinin 0,05’den küçük olması durumunda, “Granger anlamında nedeni değildir” şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedilmekte ve nedensellik ilişkisinin varlığı kabul edilmektedir. Tersisi durumda, olasılık değerinin 0,05’den büyük

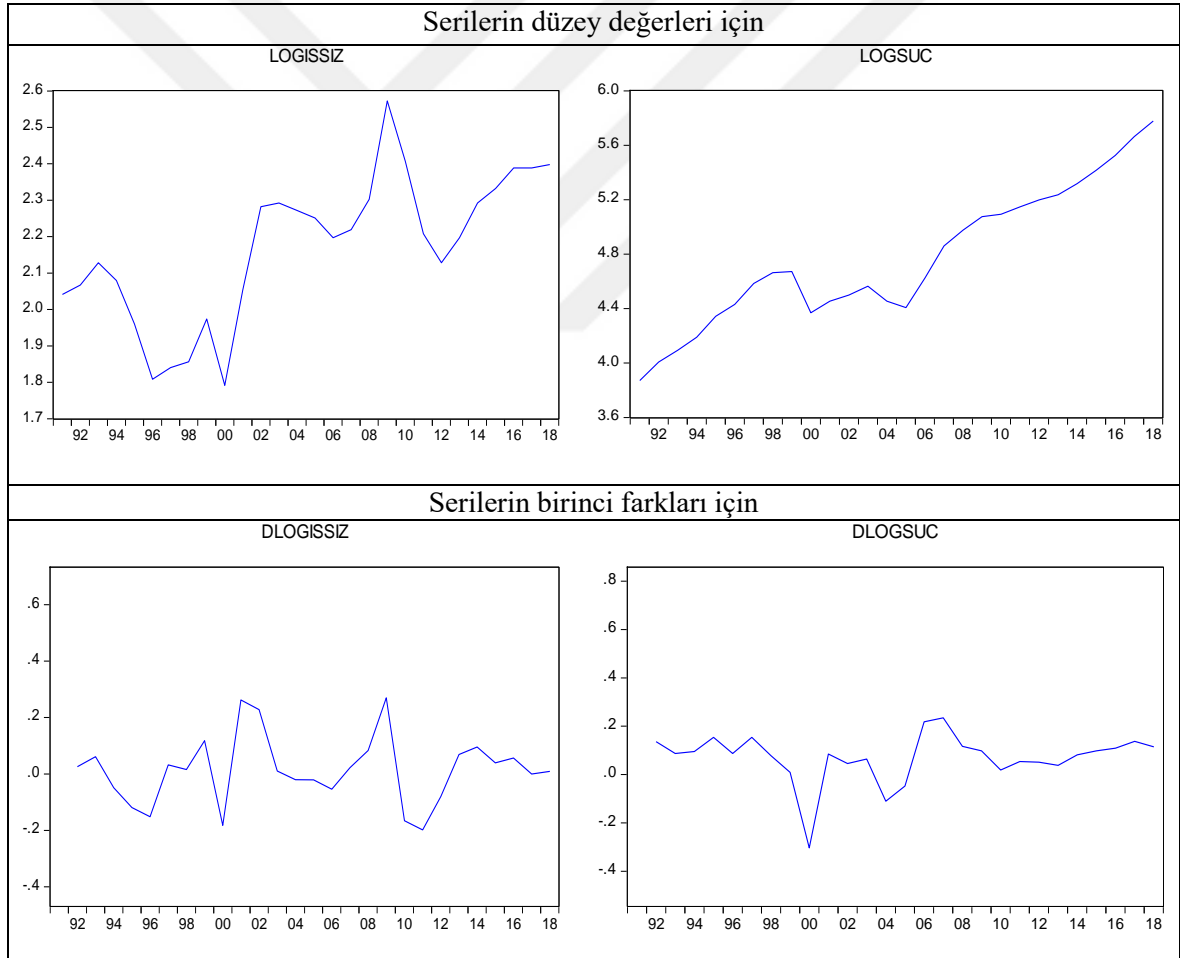
olması ise H_0 hipotezinin kabul edilmesi yani bir nedensellik ilişkisinin bulunmadığı sonucunu vermektedir (Benk ve Kösekaşyaolu, 2019: 128).

4.2. Bulgular ve Değerlendirme

4.2.1. Durağanlık Analizi Bulguları

İşsizlik ve suç arasındaki uzun dönemli ilişkiyi incelemeye başlamadan önce, anlamlı ilişkilerin elde edilebilmesi için değişkenlere durağanlık sınaması yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda önce grafiksel analiz ve korelogram testi ile bir ön bilgi sağlanmış, elde edilen çıktı sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 1: Değişkenlerin Zaman Yolu Grafikleri

Şekil 1’de, 1991-2018 periyodunda (28 gözlem) işsizlik oranları ve her 100 bin kişi başına düşen suçlu sayısı serilerinin hem düzey değerlerinde hem de birinci farklarında zaman yolu grafikleri gösterilmektedir. Grafikler gözden geçirildiğinde, işsizlik ve suç serilerinin düzey değerlerinde durağan bir yapı sergilemediği görülmektedir. Bununla birlikte, serilerin birinci

farkları alındığında ise belli bir ortalama etrafında dalgalandıkları, bu nedenle de durağan bir hal aldıkları anlaşılmaktadır.

ADF ve PP birim kök testlerine geçmeden önce, durağanlığın tespitinde kullanılan bir diğer yöntem olan korelogram analizi yapılmış, elde edilen korelogram çıktılarına Ek 1 ve Ek 2’de detaylı yer verilmiştir.

Ek 1’de gösterilen işsizlik serisinin (logissiz) korelogram çıktısı incelendiğinde; serisinin düzey değerlerinde güven sınırlarını aşan otokorelasyon katsayılarının olduğuna rastlanmakta, bu nedenle serinin düzeyde durağan olmadığı anlaşılmaktadır. Serinin 1. farkı için oluşturulan korelogram çıktısı incelendiğinde ise, güven sınırlarını aşan otokorelasyon katsayılarının olmadığı için serinin durağan bir yapı sergilediği saptanmıştır. Ek 2’de gösterilen suç serisinin (logsuc) korelogram çıktısı incelendiğinde ise; serinin düzey seviyesinde yani orijinal halinde durağan olmadığı, 1. farkında ise durağan olduğu yapılan korelogram analizi sonucu söylenebilir. Dolayısıyla elde edilen bulgular, grafiksel gösterimle uyumlu sonuçlar sunmaktadır.

Uyumlu sonuç vermiş olan grafiksel analiz ve korelogram yönteminden sonra, kesin bir sonuca varmak için istatistiksel sonuç veren birim kök testlerine geçilmiştir. İlk olarak, serilerin durağanlıkları ADF birim kök testi ile araştırılmış, elde edilen sonuçlara Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12: Düzey Değerleri İçin ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Model	ADF Test İstatistiği	Kritik Değerler			Olasılık
			%1	%5	%10	
logsuc	Sabitli	-0.106386	-3.699871	-2.976263	-2.627420	0.9391
	Sabitli ve Trendli	-1.434280	-4.339330	-3.587527	-3.229230	0.8269
	Sabitsiz-Trendsiz	3.522505	-2.653401	-1.953858	-1.609571	0.9997
logissiz	Sabitli	-1.431059	-3.699871	-2.976263	-2.627420	0.5522
	Sabitli ve Trendli	-2.387822	-4.339330	-3.587527	-3.229230	0.3770
	Sabitsiz-Trendsiz	0.434034	-2.653401	-1.953858	-1.609571	0.8008

ADF testinde optimal gecikme uzunluğu Schwarz (SIC) bilgi kriterine göre otomatik olarak elde edilmiştir.

Tablo 12’de suç ve işsizlik serilerinin düzey değerlerinde ADF birim kök testi sonuçları bulunmaktadır. Sonuçlara bakıldığında, hem suç serisinin hem de işsizlik serisinin ADF test istatistik değerlerinin tablo kritik değerlerinden mutlak olarak küçük olması serilerin düzey değerlerinde durağan olmadığını göstermektedir.

Örnek vermek gerekirse, suç serisi düzeyde sabitli ve trendli model ile incelendiğinde, ADF test istatistiği değerinin $|-1.434280|$, %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde tablo kritik değerlerinden mutlak olarak küçük olması serinin birim kök içerdiğini belirtmektedir. Buradan

hareketle, serinin durağan olmadığını ifade eden H_0 hipotezi reddedilememektedir. Dolayısıyla, seri düzeyde durağan değildir.

İşsizlik serisi de düzeyde sabitli ve trendli model ile incelendiğinde, ADF test istatistik değerinin $|-2.387822|$, tablo kritik değerlerinden $|-4.339330|$, $|-3.587527|$ ve $|-3.229230|$ küçük olduğu görülmekte, bu nedenle serinin durağan olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla işsizlik serisi için de H_0 hipotezi reddedilememektedir.

Düzye değerlerinde durağan olmadıkları belirlenen değişkenleri durağan hale getirmek için 1. dereceden fark işlemi uygulanmış ve test sonuçları Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13: Birinci Farkları İçin ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Model	ADF Test İstatistiği	Kritik Değerler			Olasılık
			%1	%5	%10	
dlogsuc	Sabitli	-3.806870	-3.711457	-2.981038	-2.629906	0.0080
	Sabitli ve Trendli	-3.773800	-4.356068	-3.595026	-3.233456	0.0348
	Sabitsiz-Trendsiz	-2.987820	-2.656915	-1.954414	-1.609329	0.0044
dlogissiz	Sabitli	-4.367194	-3.711457	-2.981038	-2.629906	0.0021
	Sabitli ve Trendli	-4.292685	-4.356068	-3.595026	-3.233456	0.0115
	Sabitsiz-Trendsiz	-4.414771	-2.656915	-1.954414	-1.609329	0.0001

ADF testinde optimal gecikme uzunluğu Schwarz (SIC) bilgi kriterine göre otomatik olarak elde edilmiştir.

Serilerin 1. farkları alınmış değerlerinde sonuçlara bakıldığında ise, her iki serinin de ADF test istatistik değerlerinin tablo kritik değerlerinden mutlak olarak büyük olması nedeniyle serilerin $I(1)$ düzeyinde durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Örneğin suç serisi sabitli model ile değerlendirildiğinde, ADF test istatistiği değerinin $|-3.806870|$, %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde tablo kritik değerlerinden mutlak olarak büyük olması serinin birim kök içermediğini yani durağan olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu durumda, H_0 hipotezi reddedilmekte, H_1 alternatif hipotezi ise kabul edilmektedir.

İşsizlik serisi de sabitli model ile incelendiğinde, ADF test istatistik değerinin $|-4.367194|$, tablo kritik değerlerinden $|-3.711457|$, $|-2.981038|$ ve $|-2.629906|$ büyük olduğu görülmekte, bu nedenle serinin durağan olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, işsizlik serisi için de H_0 hipotezi reddedilmekte, H_1 hipotezi ise kabul edilmektedir.

ADF birim kök testi sonucunda elde edilen bulguları desteklemek amacıyla, serilerin durağanlığı bir diğer birim kök testi olan PP testi ile de analiz edilmiş, ilgili sonuçlara Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14: PP Birim Kök Testi Sonuçları

Serilerin Düzey Değerleri İçin						
Değişkenler	Model	PP Test İstatistiği	Kritik Değerler			Olasılık
			%1	%5	%10	
logsuc	Sabitli	-0.220957	-3.699871	-2.976263	-2.627420	0.9243
	Sabitli ve Trendli	-1.698229	-4.339330	-3.587527	-3.229230	0.7241
	Sabitsiz-Trendsiz	3.522505	-2.653401	-1.953858	-1.609571	0.9997
logissiz	Sabitli	-1.574051	-3.699871	-2.976263	-2.627420	0.4817
	Sabitli ve Trendli	-2.552865	-4.339330	-3.587527	-3.229230	0.3026
	Sabitsiz-Trendsiz	0.518929	-2.653401	-1.953858	-1.609571	0.8214
Serilerin Birinci Farkları İçin						
Değişkenler	Model	PP Test İstatistiği	Kritik Değerler			Olasılık
			%1	%5	%10	
dlogsuc	Sabitli	-3.825282	-3.711457	-2.981038	-2.629906	0.0077
	Sabitli ve Trendli	-3.788049	-4.356068	-3.595026	-3.233456	0.0338
	Sabitsiz-Trendsiz	-2.987820	-2.656915	-1.954414	-1.609329	0.0044
dlogissiz	Sabitli	-4.312126	-3.711457	-2.981038	-2.629906	0.0024
	Sabitli ve Trendli	-4.244293	-4.356068	-3.595026	-3.233456	0.0128
	Sabitsiz-Trendsiz	-4.369203	-2.656915	-1.954414	-1.609329	0.0001

Tablo 14’te suç ve işsizlik serilerinin hem düzey değerlerinde hem de 1. farklarında PP birim kök testi sonuçları yer almaktadır. Tablodaki sonuçlar değerlendirildiğinde, hem suç serisinin hem de işsizlik serisinin düzeyde durağan olmadığı görülmektedir.

Örneğin, suç serisi düzey değerlerinde sabitli ve trendli model ile incelendiğinde, PP test istatistik değeri olan, $|-1.698229|$ değerinin %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde tablo kritik değerlerinden mutlak olarak küçük olması serinin birim kök içerdiğini işaret etmektedir. İşsizlik serisi için ise, düzeyde sabitli ve sabitli-trendli modellerde PP-test istatistiğinin tablo kritik değerlerinden mutlak olarak küçük olması, sabitsiz-trendsiz modelde ise test istatistiğinin pozitif değer olarak anlamsız çıkması nedeniyle serinin düzeyde durağan olmadığı anlaşılmaktadır. Serilerin durağanlıkları PP testine göre 1. farklarında değerlendirildiğinde ise gerek suç serisinin gerek işsizlik serisinin birim kök içermediği söylenebilir. Elde edilen bulgular ADF birim kök testi ile aynı sonuçları sunmuş, yani her iki serinin de $I(1)$ olduğu belirlenmiştir.

Genel itibariyle değerlendirmek gerekirse, suç ve işsizlik serilerinin düzey değerlerinde durağan olmadıkları, 1. farklarında ise durağan bir hal aldıkları sonucuna varılmıştır. Her iki serinin de $I(1)$ düzeyinde durağan olduklarına hüküm verildikten sonra, değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkinin araştırılabilmesi için ön koşul oluşturulmuş ve Johansen eş-bütünleşme testine geçilmiştir.

4.2.2. Eş-Bütünleşme Analizi Bulguları

İşsizlik ve suç serilerinin birinci mertebeden $I(1)$ durağan olduğunun anlaşılmasının ardından, değişkenler arasında bir uzun dönemli ilişki olup olmadığı Johansen eş-bütünleşme analizi ile test edilmiştir. Johansen eş-bütünleşme analizi VAR (Vector Auto Regression) modeline dayanmaktadır. Bu nedenle eş-bütünleşme testine geçmeden, öncelikle genel bir VAR modelinin tahmin edilerek, uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekir. Bu amaç doğrultusunda, VAR modeli kurulmuş ve uygun gecikme uzunluğu için elde edilen test sonuçlarına Tablo 15’de yer verilmiştir.

Tablo 15: Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme Uzunluğu	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-5.259122	NA	0.006128	0.580730	0.678240	0.607775
1	40.79269	81.05119	0.000212	-2.783415	-2.490885	-2.702280
2	47.62095	10.92521*	0.000171*	-3.009676*	-2.522126*	-2.874450*
3	48.43785	1.176334	0.000225	-2.755028	-2.072457	-2.565712

LR: LR Test İstatistiği **FPE:** Son Öngörü Hatası **AIC:** Akaike Bilgi Kriteri **SC:** Schwarz Bilgi Kriteri
HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri

Tablo 15’de uygun gecikme uzunluğunun belirlenebilmesi için elde edilen tahmin çıktısı yer almaktadır. Tablodaki star (*) işareti, ilgili kriterin belirttiği uygun gecikme uzunluğunu göstermektedir. Bu doğrultuda bakıldığında, ilgili kriterlerin beşinin de (LR, FPE, AIC, SC ve HQ) işaret ettiği optimal gecikme uzunluğu 2’dir. Bu nedenle uygun gecikme uzunluğu 2 olarak belirlenmiş, dolayısıyla da kullanılacak uygun modelin 2 gecikmeli VAR modeli [VAR(2)] olduğu anlaşılmıştır.

VAR(2) modelinin tahmininden sonra, bu modelde otokorelasyon sorununun olup olmadığını belirlemek amacıyla LM otokorelasyon testi; değişen varyansın sınanması için ise White testi kullanılmıştır.

Tablo 16: LM Otokorelasyon Testi

Otokorelasyon Testi		
Gecikme Sayısı	LM test istatistiği	Olasılık Değeri
1	1.297621	0.8618
2	4.775494	0.3111
3	4.430230	0.3509

Tablo 16’da LM otokorelasyon test sonuçları sunulmaktadır. Olasılık değerlerinin 0.05’den küçük olması durumunda, otokorelasyon sorununun var olduğu kabul görmektedir (Benk ve Kösekahyaoglu, 2019: 125). Tablo 16’da görülen test sonucunda, 2. gecikmede LM olasılık

değerinin 0.05'den büyük olması sebebiyle VAR modelinde otokorelasyon problemi bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 17: Değişen Varyans Testi

Değişen Varyans Testi		
Ki-kare	Gecikme Uzunluğu	Olasılık Değeri
17.96976	24	0.8045

Tablo 17'de görülen test sonuçlarına göre, VAR(2) modelinde değişen varyans problemi olmadığı anlaşılmıştır. Bu sonuç elde edilirken, hesaplanan Ki-kare test istatistiği 24 serbestlik dereceli Ki-kare tablo değeri ile kıyaslanmış; hesaplanan değerin (17.96976), tablo değerinden (36.415) küçük olması nedeniyle ilgili karar verilmiştir. Dolayısıyla, bilgi kriterleri tarafından işaret edilen uygun gecikme uzunluğu LM testi ve White testleriyle de desteklenmiştir.

İşsizlik ve suç serilerinin aynı dereceden I(1) durağan oldukları saptandıktan ve uygun gecikme uzunluğu tespit edildikten sonra Johansen eş-bütünleşme testine geçilmiştir. Koentegrasyon testinde kullanılacak uygun test spesifikasyonu seçimi için öncelikli olarak özet tablo oluşturulmuş, ardından en düşük değerli bilgi kriteri olan Akaike (AIC) bilgi kriterinin belirttiği model kullanılmıştır. Bu doğrultuda testte kullanılmış model, koentegrasyon denkleminde hem sabitin hem trendin yer aldığı Model 4'tür. Koentegrasyon ilişkisinin varlığına dair uygulanan test bulgularına Tablo 18'de özet bir şekilde yer verilmiştir.

Tablo 18: Johansen Eş-Bütünleşme Testi Sonuçları

İz (Trace) Testi	Hipotezler		İz İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri
	H ₀	H ₁			
	r=0	r≥1			
r≤1	r≥2	6.147593	12.51798	0.4418	
Maksimum Özdeğer Testi	Hipotezler		Maksimum Özdeğer İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri
	H ₀	H ₁			
	r=0	r=1			
r≤1	r=2	6.147593	12.51798	0.4418	

r: Eş-bütünleşik vektör sayısı

Johansen koentegrasyon testinde, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığı değerlendirmesi daha önce de belirtildiği gibi iz (trace) ve maksimum özdeğer istatistikleri üzerinden yapılmaktadır. Değerlendirme için, eş-bütünleşme ilişkisinin olmadığını belirten H₀ hipotezi ile değişkenler arasında en az 1 eş-bütünleşik vektör olduğunu ifade eden H₁ hipotezi karşılaştırılmaktadır (Öget ve Şahin, 2017: 647).

Tablodaki sonuçlar değerlendirildiğinde, hem iz testi hem de maksimum özdeğer testi bakımından değişkenler arasında eş-bütünleşik bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç elde edilirken öncelikli olarak iz testi dikkate alınmış; iz istatistik değerinin (21.31345), %5 anlamlılık düzeyinde kritik değerden (25.87211) küçük olduğu görülmüştür. H_0 yani seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin olmadığını belirten temel hipotez kabul edilmiştir. Yanı sıra, maksimum özdeğer testi açısından da bakıldığında benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Tabloda maksimum özdeğer istatistik değerinin (15.16585), %5 kritik değerden olan 19.38704 küçük olduğu görüldüğü için, seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Genel itibariyle hem iz testi hem de maksimum özdeğer testi ile ulaşılan sonuçlar, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

4.2.3. Granger Nedensellik Analizi Bulguları

Granger nedensellik analizi, değişkenler arası ilişkinin yönünü istatistiksel açıdan belirlemede kullanılır. Çalışmada suç ve işsizlik değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunmaması nedeniyle, kısa dönem nedensellik Granger nedensellik testi ile araştırılmıştır. Granger nedensellik testi, değişkenlerin durağan oldukları seviye değerlerinde kurulan, 1 gecikmeli VAR modeli [VAR(1)] üzerinden gerçekleştirilmiştir. Test için kurulan VAR(1) modelinin temel varsayımları karşılayıp karşılamadığı çeşitli testler (LM otokorelasyon testi ve White testi) ile sınanmış, ilgili sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 19: Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testleri

Otokorelasyon Testi		
Gecikme Sayısı	LM test istatistiği	Olasılık Değeri
1	2.825133	0.5875
2	4.320784	0.3643
Değişen Varyans Testi		
Ki-kare	Gecikme Uzunluğu	Olasılık Değeri
13.45205	12	0.3371

1. mertebeden otokorelasyonun varlığı LM testi ile sınıandığında, Tablo 19'da görüldüğü üzere, hesaplanan olasılık değerinin 0.05'den büyük olması nedeniyle modelde otokorelasyon sorununun bulunmadığına; White testi sonucunda ise hesaplanan Ki-kare test istatistiğinin 12 serbestlik dereceli Ki-kare tablo değerinden (21.026) daha küçük olduğu belirlendiği için değişen varyans probleminin olmadığı sonucuna ulaşılmış, dolayısıyla da modelin uygun olduğuna karar verilmiştir. Gerekli testlerin ardından, Granger nedensellik testine geçilmiş ve söz konusu sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 20: Granger Nedensellik Analizi Sonuçları

Nedensellik Yönü	Ki-kare İstatistiği	Olasılık Değeri	Sonuç
işsizlik → suç	2.539257	0.1110	H ₀ kabul, nedensellik yoktur.
suç → işsizlik	0.800764	0.3709	H ₀ kabul, nedensellik yoktur.

Granger nedensellik testinde, temel hipotez (H₀) $x \rightarrow y$ 'ye doğru bir nedensellik ilişkisinin olmadığını ifade ederken, alternatif hipotez (H₁) ise $x \rightarrow y$ 'ye doğru nedensel bir ilişkinin varlığını belirtmektedir (Bağdigen ve Beşer, 2009: 9).

Tabloda gösterilen nedensellik analizi sonuçları incelendiğinde, ne işsizlikten suça ne de suçtan işsizliğe doğru bir nedensellik ilişkisine denk gelinmemiştir. İlk model (işsizlik → suç) itibarıyla değerlendirildiğinde; olasılık değerinin (0.1110), 0.05'den büyük olması nedeniyle “İşsizlik değişkeni suç değişkeninin Granger nedeni değildir” şeklinde kurulan H₀ hipotezinin reddedilemediği görülmektedir. Diğer taraftan ikinci modelde (suç → işsizlik) ise “Suç değişkeni işsizlik değişkeninin Granger nedeni değildir” şeklinde ifade edilen H₀ hipotezi sınanmaktadır. Burada da hesaplanan olasılık değeri olan 0.3709 değerinin 0.05'den büyük olduğu belirlendiği için H₀ hipotezi kabul edilmektedir. Sonuç itibarıyla değerlendirmek gerekirse, kısa dönemde değişkenler arasında herhangi bir nedensel ilişki bulunamamıştır.

SONUÇ

Oldukça geniş kapsamlı bir olgu olan suç, tarihsel süreç içerisinde, insanların birlikte yaşamaya başladığı ilk zamanlardan bugüne varlığını hep korumuş ve giderek medeniyetin en büyük sorunlarından biri haline gelmiştir. İlk suçun nerede, ne zaman, niçin gerçekleştiği ve hangi nedenden dolayı suç olarak adlandırıldığı bir yana, insani hakların idrak edilmeye başlandığı ve suç ve cezaların yazılı bir hale gelmeye başladığı dönemden itibaren suç olgusu tanımlanmaya çalışılmıştır. İlk olarak kriminoloji biliminin bünyesinde değerlendirilen bu olgu zamanla iktisat bilimi de dahil olmak üzere çeşitli bilim dallarının ilgi alanına girmiş ve bu alanların suça bakışı çerçevesinde yeniden tanımlanmıştır. Öte yandan, söz konusu bilim dallarının her bir yeni bakış açısı da bu kavramın multi-disipliner bir yaklaşımla değerlendirilmesine sebebiyet vermiştir.

En çok hukuki alanda yapılan tanımlamanın kabul gördüğü düşünülürse, suç olgusunu kısaca yasalara aykırı davranış olarak tanımlamak mümkündür. Burada aykırı davranışlardan kastedilen, belli bir kişi veya kurumu zarara uğratan, sorumlusunun cezai yaptırımlarla karşılaşacağı hareketleri içermektedir. Diğer taraftan, bahse konu davranış sayısının zamanla artması, suç olgusunun bundan önce olduğu gibi bundan sonraki süreçte de tüm insanlığın karşılaşabileceği en büyük toplumsal problemlerin başında geleceği kanısını oluşturmaktadır. Bu yüzden bu sorunun bastırılması, öncelikle insanları suça iten temel etmenlerin belirlenmesi ve uygun önlemlerin alınabilmesi ile mümkün olacaktır.

Suçun gerek bireysel gerek toplumsal bir sorun olarak değerlendirilebilmesi, hükümetleri bu olguyla mücadele etmekte zorunlu kılmaktadır. Elbette ki tamamen engel olunması mümkün olmamakla birlikte, muhtemel suçların oluşumunu önleyerek vakaların azaltılması, tedbirlerin caydırıcılığı ile imkân bulacaktır. Bu bağlamda, suça yönelik alınacak önlemlerin ilk aşamada toplumsal düzeni koruma amacıyla gerçekleştiği düşünülse de söz konusu tedbirler bir bakıma suçlu kişiyi de koruma ve caydırma amacındadır. Dolayısıyla böyle durumlarda, ferdin sağlığı korunurken, olası toplumsal problemlerin de önüne geçilerek, sosyal düzen sekteye uğratılmayacaktır.

Hal böyle iken, insanların suça itilmesinde belirleyici olan faktörlerin neler olduğu uzun zamandır sorgulanmaktadır. Birtakım çalışmalar bireyleri suça yönelten etmenleri bireysel veya çevresel olarak değerlendirirken, bazı çalışmalar ise ekonomik duruma bağlı faktörlerin varlığını ifade etmiştir. Kuşkusuz ki iktisadi açıdan ele alındığında ilk olarak işsizlik durumuyla ilişkilendirilen suç, tek bir nedene bağlanamayacak bütünsel bir olguyu ifade etmektedir.

Dolayısıyla, literatürde işsizlik ve suç arasında ilişki bulunan çalışmalarda suça etki eden diğer faktörler de dikkate alınmaktadır. Diğer bir deyişle, işsizlik ve suç ilişkisi diğer faktörlerin etkisiyle anlamlı bir ilişki göstermektedir.

En önemli makro ekonomik değişkenlerden biri olan işsizlik olgusu, tüm ekonomiler için önemli olan sosyal bir problemdir. Bireylerin işini kaybetmesi başta gelir kaybıyla birlikte tüketim alışkanlıklarının değişmesine ya da azaltılmasına sebebiyet verirken, ekonomideki genel üretici / tüketici dengesinin kesintiye uğramasına da yol açmaktadır. Dolayısıyla çalışma gücünde ve arzusunda olup da iş imkânı bulamayan bireylerin eğer istihdamda olsalardı yapacakları üretim, işsizlik nedeniyle yapılamamakta ve bir ekonomik kayıp meydana gelmektedir. Ayrıca, söz konusu kişilerin yaşadığı bu durum, sürecin uzaması halinde, niteliklerini ve dolayısıyla da değerini kaybetmesine vesile olarak, uzun dönemde negatif bir dışsallık oluşturmaktadır.

İşsizlik olgusunun ekonomik kayıplarının yanı sıra, sosyal maliyetlerin de olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yaşadığı bu olumsuz durumun neticesinde çalışma ortamını ve statüsünü kaybeden bireyin kendini toplumdaki soyutlaması ve sebebiyle ilgili sonuçların psikolojik ve fiziksel bir sıkıntı oluşturacağı açıktır. Suç olgusunun işsizlikle bağdaştırılmasındaki en önemli sebep de bu noktada ortaya çıkmakta, yani kişinin içinden çıkılamayacak böyle bir olayla karşılaşması halinde sapkın tutum sergileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca iktisadi manada da yaşadığı kayıpların suça yönelerek üstesinden gelineceği sanılmaktadır.

Önceleri sadece kişiye bağlı faktörler sebebiyle şahsa ve mala yönelik olarak işlendiği düşünülen suç olgusu, günümüzde özellikle ekonomik güdüler ile uluslararası boyutlara dahi varan bir yapı içerisinde. İktisat biliminin suç olgusunu konu edinmesi de tam da bu noktada, insanları suça sürükleyen ekonomik motivasyonun ne olduğu ve potansiyel suçluların davranışlarını nasıl belirledikleri üzerinedir. Bu doğrultuda iktisat biliminin suç olgusuna bakış açısı, potansiyel suçluların da diğer bireyler gibi rasyonel hareket ettiği, başka bir tabirle elde edeceği getiriyi en yüksek tutacak davranışa yöneleceği şeklindedir. Yani kişinin yasadışı bir faaliyete yönelmesi, bu yolla temin edeceği faydanın, zamanını yasal bir işe ayırarak sağlayacağı faydadan daha fazla olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla beklenen fayda düzeyi bireyin seçimlerini belirlemede öncü olacaktır. İlaveten, diğer şartlar sabitken suça yönelimin beklenen maliyetinin artmasının (kişinin yakalanma ihtimali ve yakalandığında alacağı cezadaki artışların) kişinin suç tercihini azaltacağı beklenmektedir.

Çalışmada öncelikli olarak, Türkiye’de gerçekleşen işsizlik oranları ve suç rakamları, TÜİK verileri ışığında, çeşitli değişkenler bakımından incelenmiştir. İşsizlik oranı üzerine elde edilen yıllık bulgular, 2010-2018 döneminde kadın işsizliğinin erkek işsizliğinden her yıl daha yüksek gerçekleştiğini; yine aynı dönemde, yaş grupları içerisinde ise 20-24 yaş aralığının en fazla işsizlik oranına sahip grup olduğu sonucunu vermektedir. Aynı periyotta, eğitim durumuna göre işsizlik

oranları ele alındığında ise, lise ve lise dengi okul mezunu işsizliğinin 2017 yılına kadar lise altı eğitilmişlere ve yükseköğretim mezunlarına nazaran daha yüksek olduğu sonucu elde edilirken; 2017 ve 2018 yıllarında yükseköğretim mezunu işsizliğinin en yüksek orana sahip kesim olduğu görülmüştür.

Suç rakamları üzerine elde edilen sonuçlar ise, 2000 yılından 2018 yılına gelindiğinde cezaevlerinde bulunan kişi sayısının yaklaşık 5,2 kat arttığını göstermiştir. Ayrıca, 2014-2018 dönemi boyunca, 25-34 yaş grubunun her dönem cezaevlerinde hükümlü sayısı en fazla olan grup olduğu dikkat çekmektedir. Öte yandan, yine aynı dönemde, ceza infaz kurumlarındaki hükümlülerin, en çok ilköğretim mezunu bireyler olduğu ve en fazla suça bulaşan grubun evli fertler olduğu görülmüştür. 2018 yılı özelinde bakıldığında ise, söz konusu yılda ceza infaz kurumlarında bulunan toplam hükümlülerin yaklaşık %96'sını erkeklerin oluşturduğu ve sırasıyla en fazla işlenen suçların hırsızlık, yaralama ve uyuşturucu suçları olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada, özellikle son dönemlerde, Türkiye'de yüksek seviyelere ulaşan işsizlik oranları ile suç rakamları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışma, işsizlik oranlarındaki değişimin suç rakamları üzerine etkisine ilişkin literatüre katkı sağlama amacındadır. Değişkenler arasındaki ilişki yıllık işsizlik oranları ile suçu temsilen yıllık her yüz bin nüfusa düşen ceza infaz kurumu nüfusu verileri kullanılarak, zaman serisi yöntemiyle test edilmiştir. Çalışmada, söz konusu değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı araştırılmadan önce, değişkenlere durağanlık analizi yapılmıştır. İlk aşamada genel bir sonuç veren grafik ve korelogram yöntemleriyle, daha sonra ise istatistiksel sonuç sunan ADF ve PP birim kök testleri vasıtasıyla, serilerin birinci mertebeden durağan oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Değişkenlerin aynı seviyeden durağan [I(1)] olduğunun belirlenmesinin ardından, eş-bütünleşmeyi sınamak amacıyla Johansen Eş-Bütünleşme Testi kullanılmıştır. Eş-bütünleşme testi neticesinde, her yüz bin nüfusa düşen suçlu sayısı ile işsizlik oranları arasında uzun dönemli bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Bu sonuç gerek iz testi gerek maksimum öz değer testi vasıtasıyla elde edilmiştir. İlgili analiz sonucunda uzun dönemli ilişkinin bulunmaması sebebiyle, değişkenler arasında kısa dönem nedensellik Granger Nedensellik Testi yardımıyla araştırılmıştır. Granger Nedensellik testi ile elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'de işsizlik oranı ile suçlu sayısı arasında herhangi bir nedensel ilişki bulunmamıştır. Başka bir deyişle ne işsizlik oranlarından suça ne de suçtan işsizlik oranlarına doğru bir nedensellik ilişkisinin bulunmadığı gözlenmiştir. Genel itibariyle değerlendirmek gerekirse, bu sonuç, toplumda var olan genel kanının aksine çıkmış, yani suç oranlarındaki değişimin işsizlik oranlarındaki artışlarla veya azalışlarla ilişkili olduğu görüşünü desteklememiştir.

Çalışma sonucunda ulaşılan bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, işsizlik oranlarından suça doğru anlamlı bir ilişkinin çıkmaması, özellikle suç oranları üzerine toplanan verilerin, suçlu kişi olarak sadece ceza infaz kurumlarında bulunan kişileri yansıtmamasının bir sonucu olduğu söylenebilir. Elbette ki söz konusu kurumlarda bulunan bireyler cezası kanıtlanmış, başka bir

ifadeyle suçlu diye adlandırılan bireyler ise de Türkiye’de polis teşkilatına intikal eden her bir eylemin mahpus cezası ile cezalandırılmaması, cezaların para cezasına çevrilmesi, suçlu kişinin belirlenememesi, şikâyetin geri alınması ve yaptırımın ileri bir zamana ertelenmesi gibi durumlar neticesiyle, aldatıcı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla suçun ve suç rakamlarının daha iyi bir şekilde analiz edilebilmesi için ilgili verilerin yansıtıcılığının yüksek olması doğru bir çözümlenme için önem arz etmektedir. Ayrıca bu sonucun ortaya çıkmasında Türk aile yapısının önemine de dikkat çekmek gerekir. Türk kültürü ve aile yapısında, işsiz bireyler bir şekilde aile yakınları tarafından desteklenmektedir. İlâveten, işsizlik sigortası gibi uygulamalar da işsiz insanların suça bulaşmasını engelleyen faktörlerden olduğu söylenebilir. Son olarak, araştırma sonuçları belirli bir dönemde ve belirli değişkenler için geçerlidir. Veri eksikliği nedeniyle yapılamayan daha detaylı araştırmalarda daha farklı sonuçlar ortaya çıkabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abodouwili, Zayıer (2017), **Türkiye’de Suç ve İşsizlik Arasındaki İlişki**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Abraham, Vinoj (2012), “The Deteriorating Labour Market Conditions and Crime: An Analysis of Indian States During 2001-2008”, **Munich Personal Repec Archive**, 3(2), 2-28.
- Akdeniz, Sıdıka (2010), **Suçun Sosyoekonomik Belirleyicileri: Kars Cezaevi Üzerine Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdeniz, Sıdıka ve Üzümcü, Adem (2013), “Suç ve Sosyoekonomik Değişkenler Arasındaki Bağımlılık İlişkisi: Kars Cezaevi Üzerine Bir İnceleme”, **Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi**, 4(6), 115-138.
- Akgün, Mehtap (2019), **Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Bu Sorunun Çözümüne Yönelik İstihdam Politikaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akın, Fetullah (2015), “Ekonomilerin En Önemli Problemi Olan İşsizlik Neden Çözülemiyor?”, **İş ve Hayat Dergisi**, 4(7), 82-99.
- Akın, Hazal (2019), **Gelir Dağılımı ve Suç İlişkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksu, Hayati ve Akkuş, Yakup (2010), “Türkiye’de Mala Karşı Suçların Sosyoekonomik Belirleyicileri Üzerine Bir Deneme: Sınır Testi Yaklaşımı (1970-2007)”, **Sosyoekonomi Dergisi**, 11(11), 192-214.
- Aksu, Levent (2018), “İşsizlik, Suç, İntihar, Boşanma Oranları ile İktisadi Büyüme İlişkisinin; Nedensellik Testleri ile Analizi: Türkiye Örneği”, **İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi**, 5(2), 58-100.
- Akyıldız, Yasin (2019), “İşsizlik ve İşkur’un Aktif İstihdam Politikaları”, **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi**, (71), 94-119.
- Altındağ, Duha (2012), “Crime and Unemployment: Evidence from Europe”, **International Review of Law and Economics**, 32(1), 145-157.
- Altunç, Faruk (2008), “Türkiye’de Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 3(2), 113-127.

- Andaç, Faruk (2010), **İşsizlik Sigortası**, 2. Baskı, Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları, Ankara.
- Andresen, Martin (2013), “Unemployment, Business Cycles, Crime, and the Canadian Provinces”, **Journal of Criminal Justice**, 41, 220-227.
- Aslan, Alper ve Öcal, Oğuz (2012), “Türkiye’de Suç Oranlarının Sürekliliği”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 5(1), 85-92.
- Ata, A. Yılmaz (2011), “Ücretler, İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişki: Yatay-Kesit Analizi”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 4(31), 113-134.
- Ataman, B. Ceylan (1998), “İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 53(1), 59-72.
- Atila, Muhammet ve Çelikkaya, Süha (2020), “Ekonomik Krizlerin Toplumsal İzdüşümü: Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin İşsizlik, Suç ve İntihara Yansımaları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 11(26), 245-258.
- Aydın, Noyan (2012), “İşsizlik, Beveridge Eğrisi ve Türkiye İşgücü Piyasasına İlişkin Bir Değerlendirme”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2(32), 119-134.
- Ayhan, Fatih ve Bursa, Nurbanu (2019), “Unemployment and Crime Nexus in European Union Countries: A Panel Data Analysis”, **Journal of Administrative Sciences**, 17(34), 465-484.
- Bacaksız, Pınar ve Bayzit, Tuğba (2019), “Yargıtay’ın Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlarda İspata Yaklaşımı”, **DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, 21, 379-414.
- Bağdigen, Muhlis ve Beşer, Berna (2009), “Ekonomik Büyüme ile Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Wagner Tezi Kapsamında Bir Analizi: Türkiye Örneği”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(9), 1-17.
- Bağış, R. Canan (2019), “Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme”, **Humanitas**, 7(14), 203-221.
- Bakan, İsmail vd. (2011), “Ekonomik Krizlerin İnsan Davranışları Üzerine Etkilerine Yönelik Malatya’da Bir Alan Çalışması”, **Bingöl Üniversitesi SBE Dergisi**, 1(1), 1-24.
- Başaran, Kemal (2012), **Yoksulluk-Suç İlişkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bekiroğlu, Cemil (2010), **Türkiye’de İşsizlik Sorununun Çözülmesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Benk, Havva ve Kösekahyaoglu, Levent (2019), “Türkiye’de Döviz Kurundan Enflasyona Geçişkenlik Etkisi: 2005-2018 Dönemi Üzerine Bir İnceleme”, **Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi**, 1(2), 117-133.

- Bilgili, Faik ve Ulucak, Zübeyde (2018), “Socioeconomic Determinants of Crime: An Empirical Application for European Countries”, **Econworld**, https://amsterdam2018.econworld.org/papers/Bilgili_Ulucak_Socio.pdf (04.04.2020).
- Birol, Özlen Hiç ve Gencer, Ayşen Hiç (2014), “Neo-Klasik İktisat ve Neo-Klasik Sentez”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 16(1), 259-280.
- Blomquist, Johan ve Westerlund, Joakim (2014), “A Non-Stationary Panel Data Investigation of the Unemployment–Crime Relationship”, **Social Science Research**, 44, 114-125.
- Bozdağlıoğlu, Yasemin Uyar (2008), “Türkiye’de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları”, **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(20), 45-65.
- Büyükkakın, Tahir (2007), “Yeni Keynesyen İktisat mı, Neo-Klasik Sentez mi?”, **Kocaeli Üniversitesi SBE Dergisi**, 13, 22-36.
- Cömert, Özge ve Sevim, Yelda (2017), “Çocuk ve Suç İlişkisinin Sosyolojik Suç Kuramları ile İncelenmesi”, **Bitlis Eren Üniversitesi SBE Dergisi**, 6(1), 29-40.
- Cömertler, Necmiye ve Kar, Muhsin (2007), “Türkiye’de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 62(2), 37-57.
- Çakmak, Caner (2015), “Suçun Belirleyicileri Olarak Başlıca Ekonomik Risk Faktörleri”, **AİBÜ SBE Dergisi**, 15(4), 125-184.
- Çalışkan, Z. Doğan ve Kurt, Ünzüle (2018), “Türkiye Ekonomisinde Finansal İstikrar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, **Social Science Development Journal**, 3(12), 414-423.
- Çetin, S. Hamza (2016), “Kullanmak İçin Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Satın Almak, Kabul Etmek, Bulundurmak ya da Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanmak Suçu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 65(4), 1353-1480.
- Çiftçi, Birgül ve Bahar, Ozan (2005), “Ekonomik Kriz-Suç İlişkisine Teorik ve Ampirik Bir Yaklaşım: Muğla Örneği”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, 20(227), 109-122.
- Doğan, Buhari vd. (2015), “Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi**, 6(1), 405-425.
- Dursun, Salih vd. (2011), “The Effects of Unemployment and Income on Crime: A Panel Data Analysis on Turkey”, **Annales XLIII**, 60, 125-138.
- Durusoy, Serap vd. (2008), “Başlıca Sosyo Ekonomik Sorunlar Suçun Belirleyicisi Olabilir mi? Türkiye’de İller Arası Bir Analiz”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(23), 172-203.
- Etcı, Hilmi ve Karagöl, Veysel (2019), “Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik: 2000-2018”, **Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(14), 58-75.

- Eyüboğlu, Sinem ve Abdioğlu, Zehra (2019), “Zamansal Toplulaştırmanın Birim Kök Testleri zerindeki Etkisi”, **International Journal of Economic Administrative Studies**, (24), 233-258.
- Fallahi, Firouz vd. (2012), “The Unemployment Rate, Unemployment Volatility, and Crime”, **International Journal of Social Economics**, 39(6), 440-448.
- Fisunoğlu, Mahir ve Köksal Tan, Bilge (2009), “Keynes Devrimi ve Keynesyen İktisat”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 20(70), 31-60.
- Göker, Zeliha ve Dane, Kutlu (2013), “Tam İstihdamın Sağlanmasında Maliye Politikasının Rolü ve Post- Keynesyen zm nerileri”, **Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi**, 13(26), 103-119.
- Gver, İ. Hakan ve şenol, Dolunay (2017), “Crime As a Social Fact: A Sogiological Analysis”, **Journal of Current Researches On Social Sciences**, 7(2), 191-208.
- Greenwood, Adriana M. (1999), “International Definitions and Prospects of Underemployment Statistics”, Dane ve Universidad Javeriana (Haz.), **Seminario sobre Subempleo**, ILO Bureau of Statistics, Colombia, 1-18.
- Güney, Alptekin (2009), “İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri”, **Kamu – İş Dergisi**, 10(4), 135-159.
- Gürel, Filiz (2015), **Suçun Sosyo-Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri: Panel Veri Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hafizoğulları, Zeki ve Güngör, Devrim (2007), “Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 20(69), 21-50.
- Hale, Chris ve Sabbagh, Dima (1991), “Testing the Relationship Between Unemployment and Crime: A Methodological Comment and Empirical Analysis Using Time Series Data from England and Wales”, **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 28(4), 400- 417.
- Hekim, Hakan ve Gl, Zakir (2011), “Su ve Sula Mcadelenin Ekonomik Analizi”, **Polis Bilimleri Dergisi**, 13(2), 123-146.
- Hussmanns, Ralf (2007), “Measurement of Employment, Unemployment and Underemployment: Current International Standards and Issues in Their Application” **Bulletin of Labour Statistics**, 1, 1-23.
- International Labour Organization (1982), “Statistics of Labour Force, Employment, Unemployment and Underemployment”, https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/1982/82B09_438_engl.pdf (18.12.2019).
- _____ (2019), “Unemployment Rate”, https://www.ilo.org/ilostat-files/Documents/description_UR_EN.pdf (18.12.2019).

- International Monetary Fund (2019), “Unemployment Rate”, <https://www.imf.org/external/datamapper/LUR@WEO/TUR> (24.03.2020).
- Karabudak, Çağrı Özgür (2015), **Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve İşsizlik İlişkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabulut, Alpaslan (2007), **Türkiye'deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği**, Uzmanlık Tezi, Türkiye İş Kurumu.
- Kasapoğlu, Mehmet Muharrem ve Murat, Sedat (2018), “Türkiye’de İstihdam, İşsizlik ve İstihdam Politikalarında Yerelleşme: İMEK’e Dair Kısa Bir Değerlendirme”, **Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 7(18), 248-278.
- Kaya, Dilek Göze vd. (2015), “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Toplam İstihdama Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, 17(1), 83-96.
- Kesbiç, C. Yenal ve Dünder, Özlem (2017), “İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişkiye Teorik Bir Bakış”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 24(2), 327-348.
- _____ (2019), “Türkiye’de Malvarlığına Karşı İşlenen Suçların Mekansal Bağımlılığı”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(2), 171-188.
- Kıran, Burcu (t.y.), “Zaman Serileri Analizi”, **İstanbul Üniversitesi Uzaktan Eğitim ve Uygulama Merkezi**, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/ekonometri_ue/zamanserilerianalizi.pdf (21.05.2020).
- Kızılgöl, Özlem ve Selim, Sibel (2017), “Socio-Economic and Demographic Determinants of Crime by Panel Count Data Analysis: the Case of EU 28 and Turkey”, **Journal of Business, Economics and Finance**, 6(1), 31-41.
- Kızmaz, Zahir (2003), “Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13(2), 279-304.
- Kökocak, Kadir vd. (2008), “İşsizlik Olgusu ve İstihdam Artırıcı Stratejiler”, **II. Sosyal Bilimciler Kongresi Bildiriler Kitabı**, Bişkek-Kırgızistan, 829-848.
- Kurt, Şenol (2005), **İşsizliğin Sosyo-Ekonomik Analizi: Sosyal Açıdan Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutal, Gülten (2015), “Eksik İstihdam Kavramı ve Türkiye’de Tarım Dışı Sektörlerde Eksik İstihdam Sorunu”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, (1-2), 275-282.
- Lacmanovic, Sabina vd. (2016), “The Socio-economic Costs of Underemployment”, Suzana Laporsek (Ed.), **Management International Conference**, University of Primorska Press, Croatia, 331-346.

- Lombardo, Rosetta ve Falcone Marianna (2011), “Crime and Economic Performance. A Cluster Analysis of Panel Data on Italy’s NUT3 Regions”, **Working Paper**, http://www.ecostat.unical.it/RePEc/WorkingPapers/WP12_2011.pdf (04.04.2020).
- Machin, Stephen ve Meghir, Costas (2004), “Crime and Economic Incentives”, **Journal of Human Resources**, 39(4), 958-979.
- Maden, Selen Işık vd. (2018), “Türkiye’de 1980 Sonrası Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri ile Analizi”, **Kesit Akademi Dergisi**, 4(13), 53-63.
- Mankiw, Gregory ve Taylor, Mark (2014), **Economics**, 3rd Ed., Andover, Great Britain.
- Mitrakos, Theodoros vd. (2010), “Determinants of Youth Unemployment in Greece with an Emphasis on Tertiary Education Graduates”, **Bank of Greece Economic Bulletin**, 33, 21-62.
- Öget, Emrah ve Şahin, Süleyman (2017), “Hisse Senetleri ile Altın Ons Fiyatları ve Ham Petrol Fiyatları Arasındaki Eşbütünleşme İlişkisi: BİST 100”, **Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(11), 637-653.
- Öncü, Edip (2017), “Trabzon’da Suç ve Suçlu: Bir İngiliz Konsolos Raporunun Düşündürdükleri”, **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 3(4), 47-77.
- Özdemir, M. Çağlar (2018), “İradi İşsizlik”, **Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar – II**, 1. Baskı içinde (113-150), Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Özşabuncuoğlu, İ. Hakkı ve Direkçi, Tuba (2012), “Seçilmiş Bazı Makroekonomik Değişkenlerin Türkiye’de Bölgesel İstihdama Etkisi”, **Gaziantep Sanayinde İhracat, Finansman ve İstihdam Sorunları**, 1. Baskı içinde (1-27), Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.
- Papps, Kerry ve Winkelmann, Rainer (2000), “Unemployment and Crime: New Evidence for an Old Question”, **New Zealand Economic Papers**, 34(1), 53-71.
- Pazarlıoğlu, Vedat ve Turgutlu, Timur (2007), “Gelir, İşsizlik ve Suç: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 44(513), 63-70.
- Sarıpek, Doğa Başar ve Kesici, Mehmet Rauf (2010), “Yeni Keynesyen İktisat ve Emek Piyasaları”, **Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, 6(2), 17-38.
- Saridakis, George ve Spengler, Hannes (2012), “Crime, Deterrence and Unemployment in Greece: A Panel Data Approach”, **The Social Science Journal**, 49, 197-174.
- Sevüktekin, Mustafa ve Çınar, Mehmet (2017), **Ekonometrik Zaman Serileri Analizi: Eviews Uygulamalı**, 5. Baskı, Dora Yayınları, Bursa.
- Sürücü, Mustafa (2014), **İşsizlik, İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları: Almanya ve Türkiye Örnekleri**, Uzmanlık Tezi, Türkiye İş Kurumu.

- Şentürk, Emre (2017), **İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları: Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şit, Mustafa (2016), “Türkiye’de Turizm Sektörünün İstihdama Katkısı”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 7(1), 101-117.
- Tarı, Recep ve Yıldırım, D. Çağrı (2009), “Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye İçin Bir Uygulama”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 16(2), 95-105.
- Taş, H. Yunus vd. (2018), “Türkiye’de Genç İşsizliği Sorunu ve Alternatif Çözüm Önerileri”, **Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 7(18), 279-294.
- Taş, Nihat vd. (2014), “İşsizlik, Takibe Düşen Kredi ve Boşanma Oranı Değişkenlerinin Suç Sayısı Üzerine Etkisinin Belirlenmesi: Türkiye için Bölgesel Panel Veri Analizi”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 7(1), 13-35.
- Taşçı, Mehmet ve Darıcı, Burak (2010), “Türkiye’de Eksik İstihdamın Belirleyenleri: HIA ile Bir Mikro Veri Uygulaması”, **Maliye Dergisi**, 158, 278-300.
- Tomić, Iva (2014), “Structural Unemployment in Croatia – How Important is the Occupational mismatch?”, **Economic Research**, 27(1), 346-365.
- Topal, M. Hanefi ve Özer, Ufuk (2017), “Genç İşsizliği, Suç, Göç, İntihar ve Boşanma Düzeyleri ile İlişkili midir? Türkiye’den Ampirik Bir Kanıt”, **Kırklareli Üniversitesi İİBF Dergisi**, 6(5), 50-63.
- Tsushima, Masahiro (1996), “Economic Structure and Crime: The Case of Japan”, **Journal of Socio-Economics**, 25(25),497-515.
- Tunca, Halil (2019), “Suçun Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Panel Veri Analizi”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, 8(4), 2767-2784.
- Turan, Hüseyin ve Kodal, Osman (2019), “Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanma Suçları Yönünden Kamu Görevlisi ile Sağlık Meslek Mensuplarının Suçu Bildirmemesine Yönelik Düzenlemenin Etkin Pişmanlık Kurumuna Etkisi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 0(13), 501-522.
- Türk Ceza Kanunu (2004), **T.C. Resmi Gazete**, 25611, (12.10.2004).
- Türkiye İstatistik Kurumu (2015), “Tekzip ve Düzeltme Metinleri”, http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/Tekzipler/Tekzip_20150311_2.pdf (24.01.2020).
- _____ (2019), “Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri” <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30597> (16.03.2020).
- _____ (2019), “İşgücü İstatistikleri”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 (19.12.2019).

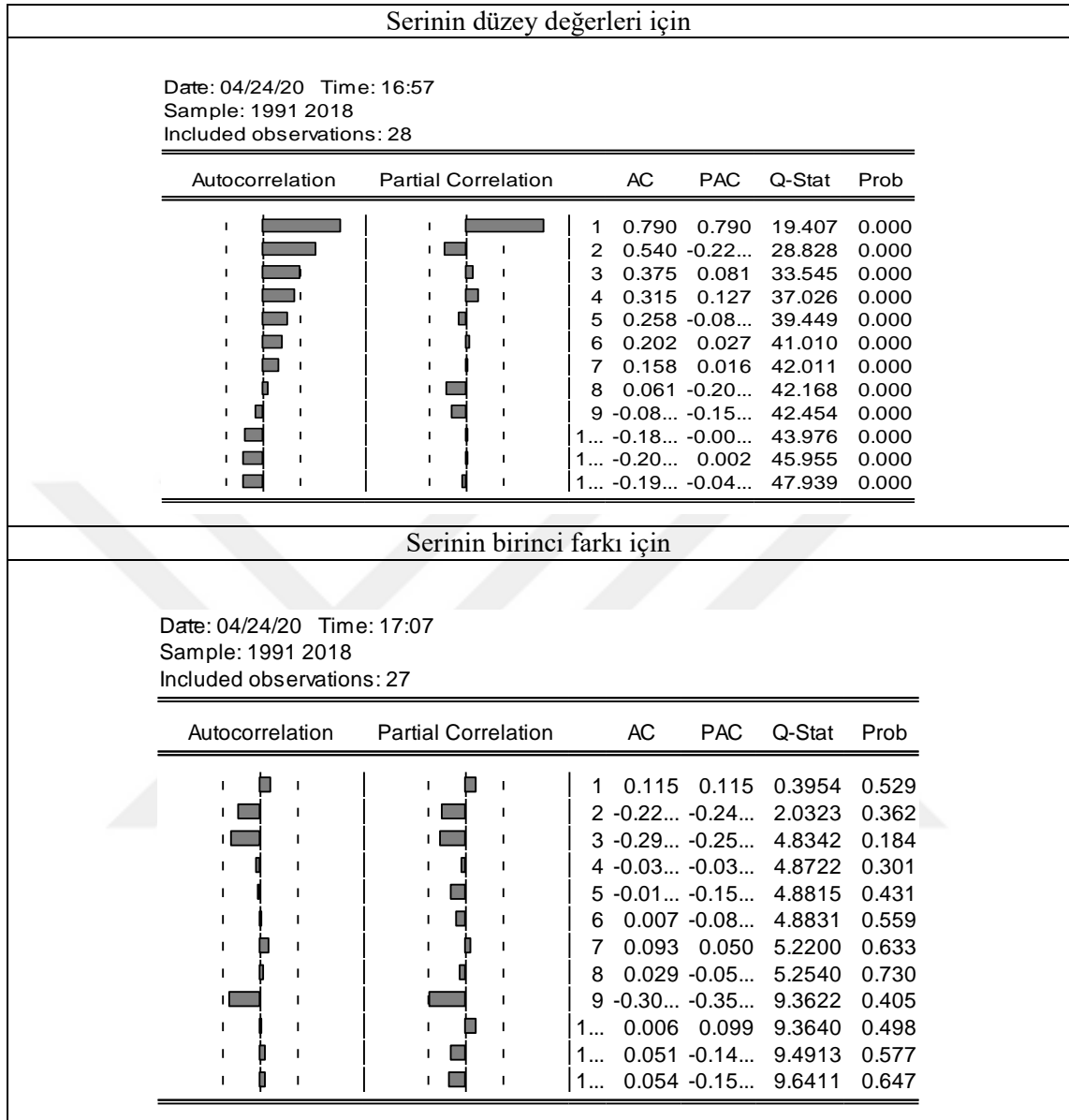
- _____ (2020), “İstihdam, İşsizlik ve Ücret: Nüfusun İşgücü Durumu”, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (08.02.2020).
- Türkiye İş Kurumu (2005), “III. Genel Kurul Raporu”, <https://media.iskur.gov.tr/13580/3-genel-kurul-raporu.pdf> (24.01.2020).
- Uğur, Abdullah (2013), “Denizli Şehrinde Mala Karşı İşlenen Suçların Mekânsal Analizi”, **Polis Bilimleri Dergisi**, 15(2), 1-28.
- Umaru, Aminu vd. (2013), “Relationship Between Crime Level, Unemployment, Poverty, Corruption and Inflation in Nigeria (An Empirical Analysis)”, **Global Advanced Research Journal of Management and Business Studies**, 2(8), 411-422.
- Ünsal, Erdal (2003), **Makro İktisat**, 5.Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara.
- _____ (2017), **Makro İktisat**, 11. Baskı, Murat Yayınları, Ankara.
- Witt, Robert vd (1999), “Crime and Economic Activity”, **British Journal of Criminology**, 39(3), 391-400.
- Yamak, Nebiye vd. (2016), “Hırsızlık Suçunun Sosyo-Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri: Panel Veri Analizi”, **TİSK Akademi Dergisi**, 11(21), 56-69.
- Yamak, Nebiye ve Topbaş, Ferhat (2005), “Suç ve İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, Reşat Kasap (Ed.), **14. İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, TÜİK Yayınları, Ankara, 705-715.
- Yamak, Rahmi ve Erdem, H. Feyza (2017), **Uygulamalı Zaman Serisi Analizleri: Eviews Uygulamalı**, 1. Baskı, Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Yenilmez, Fisun ve Kılıç, Esin (2018), “Türkiye’de İşgücüne Katılma Oranı-İşsizlik Oranı İlişkisi: Cinsiyet ve Eğitim Düzeyine Dayalı Bir Analiz”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 13(2), 55-76.
- Yıldırım, Arzu (2014), “Sosyo-Kültürel Yapı ve Suç Olgusu Arasındaki İlişki: Malatya İli Örneği”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 16(1), 1-7.
- Yıldız, Kemal (2014), “İşsizlik Türleri, Her Bir İşsizlik Türünün Toplam İşsizlikteki Payı ve Çeşitli Demografik Parametrelerle İlişkisi”, **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi**, (45), 0-0.
- _____ (2018), “Türkiye Ekonomisinin Yapısal Dönüşüm Süreci ve Bu Sürecin Doğurduğu İşgücü Piyasası Uyumsuzluğu Sorunu”, **Yönelim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 16, 204-220.
- Yıldız, Rıfat vd. (2011), “Suçun Sosyoekonomik Belirleyicileri: Kayseri Üzerine Bir Uygulama”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, 0(36), 15-31.

- Yıldız, Zafer (2011), “Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 3(5), 54-71.
- Yılmaz, Tuncay vd. (2004), “İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 0(48), 163-182.
- Yorulmaz, Özlem ve Giray, Y. Selim (2017), “Türkiye’de Suç Oranını Etkileyen Sosyoekonomik Faktörlerin İncelenmesi: Path Analizine Dayanlı Yaklaşım”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 39(1), 307-322.
- Yüksel, Hasan (2014), “Yaşam Boyu Eğitim Olgusunun İstihdama Katkısı: İşkur Örneği”, **Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 3(5), 90-113.
- Yüksel, Serhat ve Oktar, Suat (2017), “Okun Yasasının Farklı Gelişme Düzeyindeki Ülkelere İlişkin Ekonometrik Analizi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 39(1), 323-332.
- Zuzana, Janko ve Popli, Gurleen (2015), “Examining the Link between Crime and Unemployment: A Time-Series Analysis for Canada”, **Applied Economics**, 47(37), 4007-4019.

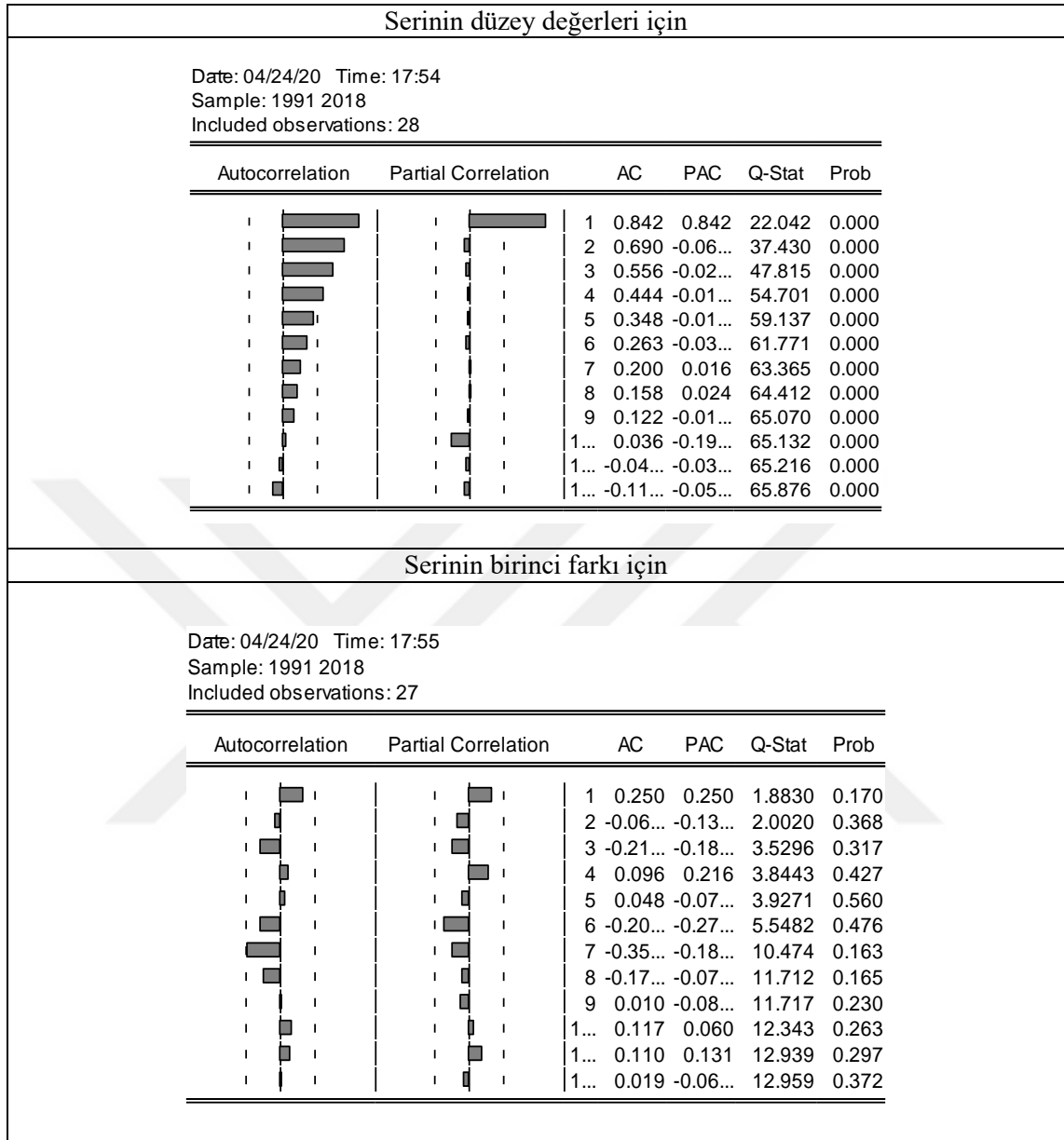

EKLER

Ek 1: logissiz Serisinin Korelogramı

Ek 2: logsuc Serisinin Korelogramı

Ek 3: Johansen Eş-Bütünleşme Testi Sonuçları

Date: 04/28/20 Time: 17:27
 Sample (adjusted): 1993 2018
 Included observations: 26 after adjustments
 Trend assumption: Linear deterministic trend (restricted)
 Series: LOGSUC LOGISSIZ
 Lags interval (in first differences): 1 to 1

Unrestricted Cointegration Rank Test (Trace)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Trace Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None	0.441947	21.31345	25.87211	0.1665
At most 1	0.210571	6.147593	12.51798	0.4418

Trace test indicates no cointegration at the 0.05 level
 * denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level
 **MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Unrestricted Cointegration Rank Test (Maximum Eigenvalue)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Max-Eigen Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None	0.441947	15.16585	19.38704	0.1848
At most 1	0.210571	6.147593	12.51798	0.4418

Max-eigenvalue test indicates no cointegration at the 0.05 level
 * denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level
 **MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Unrestricted Cointegrating Coefficients (normalized by b'S11*b=I):

LOGSUC	LOGISSIZ	@TREND(92)
-4.544309	-8.799556	0.424817
6.151007	-1.223944	-0.357737

Unrestricted Adjustment Coefficients (alpha):

D(LOGSUC)	D(LOGISSIZ)	
0.021801	-0.040300	
0.078966	-0.001062	

1 Cointegrating Equation(s): Log likelihood 52.62329

Normalized cointegrating coefficients (standard error in parentheses)

LOGSUC	LOGISSIZ	@TREND(92)
1.000000	1.936390	-0.093483
	(0.41280)	(0.01022)

Adjustment coefficients (standard error in parentheses)	
D(LOGSUC)	-0.099070 (0.08834)
D(LOGISSIZ)	-0.358844 (0.08600)

Ek 4: Granger Nedensellik Analizi Sonuçları

VAR Granger Causality/Block Exogeneity Wald Tests

Date: 04/30/20 Time: 17:25

Sample: 1991 2018

Included observations: 26

Dependent variable: DLOGSUC

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
DLOGISSIZ	2.539257	1	0.1110
All	2.539257	1	0.1110

Dependent variable: DLOGISSIZ

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
DLOGSUC	0.800764	1	0.3709
All	0.800764	1	0.3709

ÖZGEÇMİŞ

Furkan KOÇ, 19.04.1994 tarihinde Trabzon İli Ortahisar İlçesi'nde doğdu. 2008 yılında Milli Egemenlik İlköğretim Okulu'nu; 2012 yılında Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi'ni; 2016 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü'nü bitirdi. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

KOÇ, bekâr olup, İngilizce bilmektedir.

